

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

НАЛУЦИШИН ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ

УДК 343.36

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ
СУДОВОГО РІШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА
ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право
Галузь знань 081 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В. В. Налуцишин

Науковий керівник – **Омельчук Олег Миколайович**, доктор юридичних
наук, професор

Львів – 2019

АНОТАЦІЯ

Налуццишин В. В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Львів, 2019.

Дисертація присвячена кримінально-правовій характеристиці невиконанню судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. Розкрито стан дослідження кримінально-правової характеристики невиконання судового рішення за національним кримінальним кодексом. Констатується недостатнє вивчення пріоритетних питань невиконання судового рішення, що і зумовила низку практичних і теоретичних проблем, зокрема:

- немає єдиної позиції щодо з'ясування об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину невиконання судового рішення;
- не враховано позитивного досвіду держав Європейського Союзу щодо встановлення відповідальності за невиконання судового рішення;
- не розглянуто можливості запровадження заохочувальної норми, яка б звільняла за певних умов від кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення.

На основі джерел правової писемності, починаючи з часів Київської Русі, досліджено історично-правові аспекти становлення та закріплення кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду. Розглянуто тенденцію зміни відповідальності за невиконання судового рішення на всьому етапі розвитку кримінального права на території сучасної України з урахуванням її перебування під владою інших країн. Приділено увагу

органам, що здійснювали правосуддя, а також особам, які забезпечували належне виконання судового рішення. Констатовано, що перші норми про захист належного виконання судових рішень було закріплено в Литовському статуті 1529 року. За результатами дослідження окремих пам'яток права та приписів сучасного законодавства зроблено висновки про ставлення та розвиток норм, які забезпечували виконання судових рішень. Відзначено, що аналіз зазначеного історичного досвіду допомагає віднайти шляхи вирішення проблем щодо належного забезпечення виконання судових рішень у наш час.

Проаналізовано юридичний склад невиконання судового рішення (об'єкт складу цього злочину, об'єктивна сторона, суб'єкт складу злочину та його суб'єктивна сторона) за національним законодавством та законодавством ряду держав-членів Європейського Союзу.

Зроблено висновок, що концепція об'єкта злочину, за якою об'єктом злочину є захищені кримінальним законом суспільні відносини є більш обґрунтованою, а також проаналізовано об'єкти злочину за невиконання судового рішення відповідно до законодавства деяких держав Європейського Союзу. Також комплексно досліджено питання предмета складу злочину невиконання судового рішення в порівняльному аспекті з аналогічним злочином за кримінальними кодексами держав Європейського Союзу.

Обґрунтовано позицію помилковості підходу визнання «судового рішення» предметом складу злочину, відповідальність за скоєння якого передбачено у ст. 382 КК України, оскільки через невиконання чи перешкоджання виконанню такого рішення воно (як паперовий документ) не зазнає безпосереднього злочинного впливу (що характерно для предмета злочину).

Здійснено перегляд загальноновизнаного поняття бланкетної диспозиції як такої, що відсилає лише до нормативно-правових актів інших галузей права (запропоновано також ввести диспозицію, яка відсилає до правозастосовних актів, які мають загальнообов'язкове значення), або ж виділено статті з диспозиціями, зміст яких залежить від таких конкретних

правозастосовних актів (ст. 382 КК України та ін.) в окремий вид, поряд з відсильними та бланкетними диспозиціями. Їх можна було б назвати, наприклад, «квазібланкетними».

Розглянуто різні концепції визначення поняття об'єктивної сторони злочину. Здійснено аналіз об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення», та визначено її особливості. Досліджено об'єктивну сторону кримінально-караних діянь за невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу.

Доведено, що об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України, може виражатися у: 1) невиконанні вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали чинності (невчинені особою, на яку покладено відповідний обов'язок, дій (заходів), які вона могла і повинна була вчинити відповідно до вимог законодавства та судового акта; вчинені особою, на яку покладено відповідний обов'язок певних дій, всупереч установленій законом та судовим актом заборони їх вчинення) (ч.ч. 1-3 ст. 382 КК України); 2) перешкоджанні їх виконанню (пасивній поведінці особи (дії чи бездіяльності), що полягає у створенні перешкод (перепон), спрямованих на недопущення, припинення або ускладнення виконання судового рішення (ч. ч. 1 – 3 ст. 382 КК України); 3) невиконанні службовою особою рішення ЄСПЛ, рішення КС України (ч. 4 ст. 382 КК України) та 4) недодержанні службовою особою висновку КС України (невиконанні чи недотриманні певних правил чи вимог, викладених у такому висновку) (ч. 4 ст. 382 КК України).

Визначено способи скоєння злочину невиконання судового рішення, а саме – невиконання, перешкоджання та недодержання. *Невиконання* судового акта запропоновано розглядати як бездіяльність, яка означає незастосування особою передбачених законом і судовим актом заходів, необхідних для його виконання, за умови, якщо: а) на цю особу покладено обов'язок; б) вона має реальну можливість виконати цей судовий акт. Натомість *перешкоджання*

виконанню судового акта виявляється в активній поведінці особи (дії) і є протидією виконанню вимог, що містяться в акті, з метою недопущення його виконання (заборона підлеглим виконувати судовий акт (щодо службової особи), підкуп або обман судового виконавця, погрози або насильство щодо нього тощо). Поняття *недодержання* означає невиконання чи недотримання певних правил чи вимог. У нашому випадку це буде недотримання службовою особою висновку Конституційного Суду України.

Суттєвим чином доопрацьовано наукові підходи про те, що об'єктивна сторона складу злочину «Невиконання судового рішення» у будь-якій з форм (невиконання, перешкодження, недотримання відповідних судових актів) може характеризуватися діянням як у формі дії, так і у формі бездіяльності.

Акцентовано увагу, що на відміну від норми, яка передбачає відповідальність за невиконання судового рішення в Україні, в законодавстві держав Європейського Союзу урізноманітнено способи вчинення аналогічних злочинів. Установлено, що досліджувані норми в кримінальному законодавстві держав Європейського Союзу мають формальний характер.

Через призму вітчизняної доктрини розглянуто визначення поняття та основні ознаки суб'єкта невиконання судового рішення за законодавством держав-учасниць Європейського Союзу. Досліджено максимальну і мінімальну вікову межу притягнення до кримінальної відповідальності за аналізований склад злочину.

Аналіз юридичної літератури, судової практики дав змогу зробити висновок, що злочин, передбачений ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення» не може бути вчинений через необережність, а тільки умисно. В свою чергу низка злочинів (окремі злочини), які передбачають відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу, можуть вчинятися з умисною формою вини (ФРН, Австрія, Франція, Італія, Нідерланди, Люксембург, Бельгія, Швеція, Фінляндія, Словаччина, Болгарія, Чехія, Хорватія, Словенія, Угорщина,

Польща, Румунія, Латвія, Литва, Естонія), а окремі – як з умисною, так і з необережною (Данія, Хорватія).

Установлено, що деякі держави Європейського Союзу в диспозиціях своїх статей, де передбачено кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, закріплюють обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони (мета, мотив) (Франція, ФРН).

Проаналізовано основні питання покарання, яке передбачено за невиконання судового рішення та визначене санкціями ч. ч. 1-4 ст. 382 КК України. Констатовано, що покарання є наслідком кримінальної відповідальності особи, яка вчинила ці різновиди злочину, заходом примусу, що його застосовує лише суд, ухвалюється іменем України до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, відповідно до ст. 124 Конституції України та згідно зі ст. 50 КК України.

За результатами дослідження встановлено, що позбавлення волі та штраф є основними видами покарань за невиконання судового рішення у кримінальному законодавстві значної більшості держав-учасниць Європейського Союзу. При цьому їх установлено, як правило, або як альтернативні заходи у санкціях статей Особливої частини, або одночасно як основний і додатковий види покарань. Констатовано, що санкції за невиконання судового рішення за КК України більш суворі, ніж санкції за аналогічну норму у кримінальному законодавстві багатьох держав Європейського Союзу.

При дослідженні питання суб'єкта складу аналізованого злочину акцентовано увагу на можливості (доцільності) застосування кримінально-правових заходів за діяння, передбачені ст. 382 КК України щодо юридичних осіб.

Проаналізовано кваліфікуючі ознаки складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення», та визначено її особливості. Досліджено кваліфікуючі ознаки кримінально-караних діянь за

невиконання судового рішення у законодавстві держав Європейського Союзу. Акцентовано увагу на тому, що, на відміну від ст. 382 КК України, жодна норма в кримінальних кодексах держав Європейського Союзу не передбачає кваліфікаційною ознакою відповідальність за невиконання рішення Європейського Союзу з прав людини. Встановлено, що кримінальні кодекси ряду держав Європейського Союзу передбачають підстави звільнення від кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення. Враховано досвід окремих держав Європейського Союзу з досліджуваної тематики та запропоновано окремі зміни до національного законодавства з цього питання.

Ключові слова: кримінально-правова характеристика, злочин, склад злочину, невиконання судового рішення, судовий акт, держави Європейського Союзу, кримінальна відповідальність, покарання.

ANNOTATION

Nalutsyshyn V. V. Criminal liability for non-compliance with a court decision under the legislations of Ukraine and the European Union states. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Legal sciences (Ph.D.) of the speciality 12.00.08 «Criminal law and criminology; criminal-executive law» (081 – Law). – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2019.

The thesis is dedicated to the criminal-law description of non-compliance with a court decision under the legislations of Ukraine and the states of the European Union. The state of the research of criminal-law characteristic of non-compliance with a court decision under the national criminal code has been discovered. Insufficient level of study of priority issues of non-compliance with a court decision which led to a number of practical and theoretical problems has been stated, in particular:

- there is no single position as to determination of the objective and subjective features of the crime of non-compliance with a court decision
- the positive experience of the European Union states regarding establishment of liability for failure to comply with a court decision has not been taken into account
- in addition, possibility of introducing an incentive rule that would exempt from criminal liability for non-compliance with a court decision under certain conditions has not been considered.

The historical-legal aspects of formation and consolidation of criminal liability for failure to comply with a court decision in the sources of legal writing from the time of Kievan Rus to the present have been studied. The tendency of change of liability for non-compliance with a court decision at the whole stage of development of criminal law in the territory of modern Ukraine with consideration of its stay under the authority of other countries has been analyzed. Attention has been paid to the bodies which performed justice as well as to the persons who provided the proper level of compliance with a court decision. It has been stated that the first rules on protection of proper enforcement of court decisions were enshrined in the Lithuanian Statute of 1529.

On the basis of study of certain monuments of law and provisions of modern legislation, there has been made a conclusion on emergence and development of norms that ensured enforcement of court decisions. It has been noted that analysis of the mentioned historical experience helps to find ways of solving problems concerning proper compliance with court decisions.

Legal composition of non-compliance with a court decision (the object of the crime, the objective element, the subject of the crime and its subjective element) has been analyzed under the national legislation and legislations of a number of member states of the European Union.

There has been made a conclusion that the concept of the object of the crime according to which public relations protected by criminal law are considered as the object of the crime is more substantiated. In addition, there has been analyzed the

object of the crime of non-compliance with a court decision under the legislations of certain states of the European Union. Moreover, there has been carried out a complex research regarding the subject of the crime of non-compliance with a court decision in comparison with the same crime under the criminal codes of the European Union states.

There has been substantiated incorrectness of the approach of recognition of a «court decision» as subject of the crime, liability for which is envisaged in article 382 of the Criminal Code of Ukraine, since in case of non-compliance or obstruction of performance of such a decision, it (like a paper document) is not under the direct criminal influence (that is peculiar to a subject of the crime).

There has been carried out a revision of generally accepted notion of blanket disposition, as referring only to the normative legal acts of other branches of law (and also to consider the disposition that refers to the law-enforcement acts that have a mandatory value), or allocation of articles with the dispositions content of which depends on such specific law-enforcement acts (article 382 of the CC of Ukraine, etc.) in a separate form, along with reference and blanket dispositions. They could be called, for example, «quasiblanket».

Different concepts of definition of the notion of the objective element of a crime have been considered. The analysis of the objective element of the crime, provided for in article 382 of the CC of Ukraine «Failure to comply with a court decision» has been carried and its features have been determined. The objective element of the punishable acts for non-compliance with a court decision according to the legislation of the European Union states has been studied.

It has been proved that the objective element of the crime provided for in article 382 of the CC of Ukraine may be expressed in: 1) non-compliance with a court sentence, decision, order which came into force (non-carried out by a person responsible for an obligation, acts (measures) which he could and should have carried out according to the requirements of the legislation and judicial order; carried out by a person appropriately responsible for this obligation, certain actions in violation of the prohibition established by a law or judicial act to perform them

(paragraphs 1-3 of article 382 of the CC of Ukraine); 2) resistance to their performance (passive behavior of a person (action or inaction), consisting in creating obstacles (barriers) aimed at preventing, terminating or complicating performance of a court decision (paragraphs 1 – 3 of article 382 of the CC of Ukraine); 3) non-performance by an official of a decision of the ECHR, decision of the Constitutional Court of Ukraine (paragraph 4 of article 382 of the CC of Ukraine) and 4) failure by an official to comply with a conclusion of the Constitutional Court of Ukraine (failure to comply with certain rules or requirements set forth in such a conclusion (paragraph 4 of article 382 of the CC of Ukraine).

The ways of committing a crime of non-compliance with a court decision, namely non-comply, obstruction of execution and non-observance have been determined. Non-comply with a judicial act is to be understood as inaction, which means that a person does not apply the measures required by law and a court order to enforce it, provided that: a) a duty was imposed on that person; b) it has a real opportunity to execute this legal act. Instead, obstruction of execution of a judicial act is manifested in active behavior of a person (action) and means counter to implementation of the requirements contained in the act in order to prevent its execution (prohibition of subordinates to execute a judicial act (regarding an official), bribe or deception of a bailiff, threat or violence about him, etc.). Under the notion of non-observance it should be understood as failure or non-compliance with certain rules or requirements. In our case, this will be the failure of an official to comply with a conclusion of the Constitutional Court of Ukraine.

Somewhat revised scientific approaches about the objective element of the crime «Failure to comply with a judicial decision» in any of the forms (non-compliance, obstruction of execution, non-observance with relevant legal acts) may be characterized as an act in the form of both actions and in the form of inactivity.

Attention has been paid to the fact that, in contrast to the norm, which provides for liability for non-compliance with a court decision in Ukraine, in the

legislation of the European Union states there is a variety of ways to commit similar crimes. It has been established that the analyzed norms in the criminal legislation of the states of the European Union have a formal character.

Through the prism of the national doctrine, there have been considered the definition of the concept and the main features of the subject of non-compliance with a court decision under the legislations of the member states of the European Union. The maximum and minimum age limit for bringing criminal charges for the analyzed crime has been analyzed.

Analysis of legal literature and court practice made it possible to conclude that the crime stipulated in article 382 of the CC of Ukraine «Failure to comply with a court decision» cannot be committed by negligence, but only intentionally. In turn, a number of crimes involving liability for non-compliance with a court decision under the laws of the European Union states can be committed with intentional guilt (Germany, Austria, France, Italy, the Netherlands, Luxembourg, Belgium, Sweden, Finland, Slovakia, Bulgaria, Czech Republic, Croatia, Slovenia, Hungary, Poland, Romania, Latvia, Lithuania, Estonia), and a number – both intentionally and carelessly (Denmark, Croatia).

It has been established that some states of the European Union, in the disposition of their articles, which provide for criminal liability for failure to comply with a court decision, establish obligatory signs of the subjective element (purpose, motive) (France, Germany).

The main issues of punishment, which is provided for in case of non-compliance with a court decision and determined by the sanctions of paragraphs 1-4 of article 382 of the CC of Ukraine have been analyzed. It has been stated that punishment is a consequence of the criminal liability of a person who committed these kinds of crime, a measure of coercion, which is applied only by a court and is adopted in the name of Ukraine to the person convicted of committing a crime, and consists in limiting the rights and freedoms of the convicted person in accordance with the article 124 of the Constitution of Ukraine and in accordance with article 50 of the CC of Ukraine.

It has been established in the result of the research that imprisonment and fines are the main types of punishment for failure to comply with a court decision under the criminal law of a majority of European Union member states. At the same time, they are established, as a rule, either as alternative measures in the sanctions of the articles of the Special Part, or simultaneously as main and additional kinds of punishment. It has been stated that sanctions for failure to comply with a court decision under the CC of Ukraine are more severe than sanctions for a similar norm under the criminal law of a number of European Union states.

When studying the issue of the subject of the analyzed crime, attention has been paid to the possibility (feasibility) of the application of criminal-law measures, for committing acts provided for in article 382 of the CC of Ukraine as regards legal persons.

The qualifying attributes of the crime, stipulated by article 382 of the CC of Ukraine «Failure to comply with a court decision» have been analyzed and its features have been determined. The qualifying attributes of criminal punishment for failure to comply with a court decision under the legislation of the European Union states have been studied. The emphasis has been made on the fact that, unlike article 382 of the CC of Ukraine, no provision in the criminal codes of the states of the European Union implies responsibility as a qualifying element for non-compliance with a decision of the European Court on Human Rights. It has been established that the criminal codes of a number of states of the European Union contain grounds for exemption from criminal liability for non-compliance with a court decision. The experience of certain European Union member states on the studied topics has been taken into account and some changes to the national legislation on this issue has been proposed.

Key words: criminal-law characteristic, crime, composition of crime, non-compliance with a court decision, court order, European Union states, criminal liability, punishment.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Налуцишин В. В. До питання об'єкта невиконання судового рішення. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 216–220.
2. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством Латвії, Литви та Естонії. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Випуск № 2. С. 296–301.
3. Налуцишин В. В. Історико-правовий аспект розвитку кримінального законодавства за невиконання судового рішення на українських землях. *Університетські наукові записки*. 2016. № 2 (58). С. 182–192.
4. Налуцишин В. В. Об'єкт невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1(8). С. 140–162.
5. Налуцишин В. В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. Випуск № 5. С. 156–161. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/42.pdf (дата звернення: 22.05.2018)
6. Налуцишин В. В. Об'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу. *Альманах міжнародного права*. 2018. Випуск № 19. С. 74.
7. Налуцишин В. В. До питання кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ*. 2018. № 2. С. 134–138.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Налуцишин В. В. Предмет невиконання судового рішення. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез всеукр. наук.-практич. конф. (м. Хмельницький, 17 квітня 2015 р.). Хмельницький: ХУУП, 2015. С. 140–143.
9. Налуцишин В. В. Вік настання кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення за законодавством Німеччини, Польщі та Болгарії. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 квітня 2016 р.). Хмельницький.: ХУУП, 2016. С. 121–123.
10. Налуцишин В. В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством Скандинавських країн (Данії, Фінляндії, Швеції). *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжн. наук. конф. (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 р.). Хмельницький: ХУУП, 2016. С. 108–109.
11. Налуцишин В. В. Суб'єкт невиконання судового рішення за законодавством окремих держав Європейського Союзу. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13–14 жовтня 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 87–91.
12. Налуцишин В. В. Суб'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16–17 лютого 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 78–82.

З М І С Т

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ	28
1.1 Сучасний стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення.....	28
1.2 Генеза кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення.....	36
Висновки до розділу 1	46
РОЗДІЛ 2 ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ» ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	48
2.1 Об'єкт і предмет складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу.....	48
2.2 Об'єктивна сторона складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу.....	83
2.3 Суб'єкт складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу.....	105
2.4 Суб'єктивна сторона складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу.....	122
Висновки до розділу 2	133

РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	139
3.1 Кваліфікуючі ознаки невиконання судового рішення.....	139
3.2 Покарання за невиконання судового рішення.....	150
Висновки до розділу 3.....	179
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	190
ДОДАТКИ.....	211

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КВК України	– Кримінально-виконавчий кодекс України
КУ України	– Кримінально-виконавчий кодекс України
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
ЄС	– Європейський Союз
КС України	– Конституційний Суд України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
КК ФРН	– Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини
КК Франції	– Кримінальний кодекс Французької Республіки
КК Іспанії	– Кримінальний кодекс Королівства Іспанія
КК Італії	– Кримінальний кодекс Республіки Італія
КК Австрії	– Кримінальний кодекс Австрійської Республіки
КК Нідерландів	– Кримінальний кодекс Королівства Нідерланди
КК Данії	– Кримінальний кодекс Королівства Данія
КК Бельгії	– Кримінальний кодекс Королівства Бельгія
КК Швеції	– Кримінальний кодекс Королівства Швеція
КК Фінляндії	– Кримінальний кодекс Республіки Фінляндія
КК Чехії	– Кримінальний кодекс Республіки Чехія
КК Польщі	– Кримінальний кодекс Республіки Польща
КК Словаччини	– Кримінальний кодекс Республіки Словаччина
КК Словенії	– Кримінальний кодекс Республіки Словенія
КК Угорщини	– Кримінальний кодекс Республіки Угорщина
КК Болгарії	– Кримінальний кодекс Республіки Болгарія
КК Румунії	– Кримінальний кодекс Республіки Румунія
КК Латвії	– Кримінальний кодекс Латвійської Республіки
КК Литви	– Кримінальний кодекс Литовської Республіки
КК Естонії	– Кримінальний кодекс Естонської Республіки

- КК Хорватії – Кримінальний кодекс Республіки Хорватія
- КК Люксембургу – Кримінальний кодекс Великого Князівства
Люксембург
- ВСУ – Верховний суд України
- КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки одним із головних завдань визначає утвердження судової влади в державному механізмі як самостійної, впливової і незалежної сили суспільства, яка відповідатиме стандартам і передовим практикам Європейського Союзу. Правова захищеність судової влади має багатоаспектний характер і є одним із обов’язкових елементів її зміцнення й підвищення авторитету. Вагому роль у забезпеченні функцій судової влади виконує кримінальне право. Відтак останніми десятиліттями одним із пріоритетних напрямів у вітчизняній кримінально-правовій науці є дослідження правосуддя як об’єкта кримінально-правової охорони.

Виконання судових рішень – один із головних критеріїв, за яким громадяни оцінюють спроможність, ефективність і чесність системи правосуддя. Натомість відсутність дієвого механізму забезпечення виконання судових рішень негативно впливає на авторитет судової влади, позаяк не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав.

Гарантії реалізації механізму виконання остаточних судових рішень забезпечуються і врегульованими нормами права, порядком добровільного або примусового їх виконання і встановленням юридичної відповідальності, зокрема кримінальної, за невиконання судових рішень (ст. 382 КК України).

Як свідчать дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури України, злочини, передбачені ст. 382 КК України, є поширеними. Так, 2013 р. зареєстровано 3533 випадки невиконання судового рішення за ст. 382 КК України, 2014 р. – 3187, 2015 р. – 3505, 2016 р. – 3609, 2017 р. – 2725, 2018 р. – 3392 [1].

Проблеми кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення завжди були предметом вивчення науковців, з-поміж яких особливий внесок здійснили: М. І. Бажанов, В. І. Борисов, В. О. Гацелюк,

В. К. Гришук, В. О. Навроцький, В. І. Тютюгін, В. І. Осадчий, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, М. В. Шепітько та інші.

Визнаючи суттєві напрацювання вчених з окресленої проблематики, зауважуємо на відсутність комплексних сучасних наукових розробок, присвячених аналізу кримінально-правових заходів запобігання невиконанню судових рішень за законодавством держав ЄС.

Чимало питань (і загальнотеоретичних, і тих, що безпосередньо стосуються проблеми боротьби зі злочинами у сфері охорони порядку виконання судових рішень) досі є спірними. Зокрема, є низка проблемних питань щодо з'ясування об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів, які полягають у невиконанні судового рішення; призначення покарання за невиконання судового рішення тощо. Вартий уваги також позитивний досвід держав ЄС щодо встановлення відповідальності за невиконання судового рішення. Адже глобалізація сучасного світу актуалізує вивчення законодавчого досвіду зарубіжних держав.

Проблеми кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС наразі не є предметом ґрунтовних наукових досліджень, а лише мають фрагментарний характер. Відтак наведене свідчить про актуальність обраної теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ у межах досліджень юридичного факультету за темою «Проблеми реформування правової системи України» (номер державної реєстрації 0112U007492). Тему дисертації затверджено Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ 21.09.2015 р. (протокол № 2).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дослідження – комплексне розроблення проблеми кримінально-правової відповідальності за невиконання судового рішення за законодавством України та держав ЄС.

Мета зумовлює необхідність вирішення таких *задач*:

- з’ясувати сучасний стан теоретичного розроблення проблем кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення;
- окреслити основні етапи історичного розвитку норм про кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення;
- проаналізувати об’єктивні та суб’єктивні ознаки складу злочину невиконання судового рішення й уточнити їх зміст;
- охарактеризувати дискусійні питання кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення;
- оцінити обґрунтованість встановлення видів і розмірів покарання за досліджуваний злочин;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства держав ЄС про відповідальність за невиконання судового рішення і з’ясувати можливість використання позитивного досвіду законодавчого конструювання відповідних кримінально-правових норм у правозастосовній діяльності вітчизняного законодавства;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства та практики застосування норми про відповідальність за невиконання судового рішення, включаючи викладення авторської редакції ст. 382 КК України.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у рамках застосування заходів кримінально-правового реагування на вчинення кримінальних правопорушень у сфері правосуддя за законодавством України та держав ЄС.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав ЄС.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять сучасні методи наукового пізнання, застосування яких обумовлене змістом і метою обраних задач зокрема: *загальнонауковий діалектичний метод пізнання дійсності* (всі розділи); *історико-правовий* (під час ретроспективного дослідження протидії невиконанню судових рішень –

підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* (для з'ясування особливостей законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення у державах ЄС – розділи 2, 3); *формально-логічний* (у межах кримінально-правового аналізу елементів і ознак злочину «Невиконання судового рішення» – розділи 2, 3); *системно-структурний* (під час визначення змісту низки ознак складу невиконання судового рішення, з урахуванням положень інших галузей вітчизняного права – розділи 2, 3); *узагальнення* (при формуванні практично значущих висновків на основі окремих досліджень – усі розділи); *статистичний* (у рамках вивчення матеріалів судової статистики та практики розгляду кримінальних проваджень щодо невиконання судового рішення – всі розділи); *соціологічний* (під час анкетування – розділи 2, 3).

Нормативною основою дослідження є Конституція України, закони України, чинне кримінальне, кримінальне процесуальне, цивільне, цивільне процесуальне, господарське процесуальне, адміністративне законодавство України, кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство держав ЄС.

Науково-теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі кримінального, кримінального процесуального, цивільного права та кримінології.

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані Генеральної прокуратури України про зареєстровані в країні злочини (правопорушення), що передбачені ст. 382 КК України, за 2013–2018 рр.; дані статистичної звітності Державної судової адміністрації України щодо осіб, засуджених за ст. 382 КК України; дані Єдиного державного реєстру судових рішень України щодо ухвалених обвинувальних вироків за вчинення злочину (правопорушення), передбаченого ст. 382 КК України (вивчено 102 вироків); результати соціологічного опитування науковців (40 осіб), працівників правоохоронних органів, зокрема прокуратури (100 осіб) та суддів (30 осіб). Використано особистий досвід практичної діяльності як державного

виконавця Першого відділу державної виконавчої служби м. Хмельницький Головного територіального управління юстиції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення у порівняльному аспекті, в якому сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, що мають значення для науки кримінального права, правозастосовної практики й удосконалення законодавства (ст. 382 КК України). Зокрема:

вперше:

– доведено помилковість підходу визнання судового рішення предметом складу злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 382 КК України, оскільки при невиконанні чи перешкоджанні виконанню такого рішення воно (як паперовий документ) не зазнає безпосереднього злочинного впливу (що характерно для предмета злочину);

– обґрунтовано, що судові рішення, яке набрало законної сили, у складі злочину, передбаченому ст. 382 КК України, за своєю сутністю та правовими наслідками подібне до нормативно-правових актів інших галузей права, з урахуванням яких визначаються межі криміналізації у так званих «статтях з бланкетними диспозиціями» – такі рішення визначають межі протиправності діяння у кожному конкретному випадку;

– зроблено висновок про доцільність перегляду загальноновизнаного поняття бланкетної диспозиції як такої, що відсилає лише до нормативно-правових актів інших галузей права (а вважати такою також диспозицію, яка відсилає до правозастосовних актів, які мають загальнообов'язкове значення), або ж виділення статей із диспозиціями, зміст яких залежить від таких конкретних правозастосовних актів (ст. 382 КК України тощо) в окремий вид, поряд із відсильними та бланкетними диспозиціями;

– за результатами порівняльного комплексного дослідження ст. 382 КК України та подібних законодавчих положень держав ЄС зроблено висновок, що відповідні норми чинного КК України за їх правильного застосування

дають змогу забезпечити ефективну кримінально-правову протидію невиконанню судових рішень за законодавством України;

– аргументовано доцільність уведення в науковий обіг і законодавство узагальнюючого поняття «судовий акт», під яким варто розуміти рішення, вироки, постанови й ухвали не тільки національних судів, а й інших міжнародних судових установ, за невиконання, перешкоджання виконанню яких мала б наставати кримінальна відповідальність;

– запропоновано з урахуванням позитивного досвіду держав ЄС «гуманізувати» покарання за злочин, передбачений ст. 382 КК України, шляхом внесення нових видів покарання, зменшення верхньої межі позбавлення волі, натомість збільшення розміру штрафу;

– обґрунтовано необхідність закріплення заохочувальної норми, яка б передбачала підстави для звільнення від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 382 КК України;

удосконалено:

– положення про безпосередній об'єкт складу злочину «Невиконання судового рішення», під яким належить розуміти суспільні відносини, що регулюють діяльність суду щодо здійснення правосуддя в частині точного та своєчасного виконання судових рішень органами примусового виконання;

– підходи до розуміння змісту об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України. Доведено, що вона може мати вияв у: 1) невиконанні вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили (невчиненні особою, на яку покладено відповідний обов'язок, дій (заходів), які вона могла і повинна була вчинити відповідно до вимог законодавства та судового акта; вчиненні особою, на яку покладено відповідний обов'язок, певних дій всупереч встановленій законом та судовим актом забороні їх вчинення) (чч. 1–3 ст. 382 КК України); 2) перешкоджанні їх виконанню (пасивній поведінці особи (дії чи бездіяльності), що полягає у створенні перешкод (перепон), спрямованих на недопущення, припинення або ускладнення виконання судового рішення (чч. 1–3 ст. 382 КК України);

3) невиконанні службовою особою рішення ЄСПЛ, рішення КС України (ч. 4 ст. 382 КК України) та 4) недодержанні службовою особою висновку КС України (невиконанні чи недотриманні певних правил чи вимог, викладених у такому висновку) (ч. 4 ст. 382 КК України);

– наукові підходи про те, що об'єктивна сторона складу злочину «Невиконання судового рішення» у будь-якій із форм (невиконання, перешкоджання, недотримання відповідних судових актів) може характеризуватися діянням у формі і дії, і бездіяльністю;

– визначення понять «істотна шкода охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб» та «раніше судима особа», які використовуються в чч. 2, 3 ст. 382 КК України;

дістало подальший розвиток:

– наукові позиції щодо доцільності застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за невиконання судового рішення шляхом включення ст. 382 до п. 4 ст. 96³ КК України;

– висновки порівняльно-правового дослідження, на основі яких запропоновано виключити ч. 4 ст. 382 КК України як кваліфікуючу обставину невиконання судового рішення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення теоретичних і прикладних проблем кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення (Акт впровадження результатів дисертаційної роботи у наукову діяльність Європейського науково-дослідного інституту права від 22 травня 2018 р.);

– правотворчості – у рамках удосконалення кримінального законодавства про відповідальність за невиконання судового рішення;

– правозастосовній діяльності – в діяльності судових і правоохоронних органів задля вирішення проблемних ситуацій, що виникають у процесі застосування норми про кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення;

– навчальному процесі – під час викладання дисципліни «Кримінальне право» в юридичних закладах вищої освіти (Акт впровадження результатів дисертаційної роботи у навчальний процес Національної академії державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького від 18 травня 2018 р.), підготовки підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 17 квітня 2015 р.); «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 15 квітня 2016 р.); «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Хмельницький, 21–22 жовтня 2016 р.); «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення» (м. Одеса, 13–14 жовтня 2017 р.); «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (м. Харків, 16–17 лютого 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати, практичні рекомендації дисертації викладено у 12 наукових публікаціях, зокрема у семи наукових статтях (із яких шість – у фахових наукових виданнях України, одна – у науковому періодичному іноземному виданні), а також у тезах п'яти наукових доповідей.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний

обсяг дисертації становить 219 сторінок, із них основний текст – 175 сторінок, список використаних джерел (239 найменувань) – 21 сторінку, три додатки розміщено на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ

1.1 Сучасний стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення

Використання порівняльно-правового методу додає повноти та підвищує результативність будь-якого правового дослідження. Його застосування у кримінально-правовій науці сприяє виявленню і врахуванню чужих помилок та досягнень під час вирішення питань про злочинність і караність конкретних дій, допомагає зрозуміти роль та значення кримінального права як інструменту соціального регулювання [2, ст. 4]. Необхідність порівняльно-правового дослідження законодавства України та інших країн континентальної Європи щодо кримінальної відповідальності за діяння, яке національний законодавець називає «невиконанням судового рішення», зумовлена низкою факторів. По-перше, у сучасних умовах неабиякої актуальності євроінтеграційних процесів великого значення набуває гармонізація національного законодавства з законодавством інших країн Європи. По-друге, з урахуванням географічних та політико-правових особливостей України, не викликає сумнівів той факт, що для України найефективнішим та найперспективнішим у галузі порівняльних досліджень є вивчення кримінального права європейських держав романо-германської правової сім'ї [3, ст. 629] (до якої, в тому числі, належить і Україна). Закономірності розвитку та характерні риси, що об'єднують країни цієї правової системи (спільність основного джерела (форми) права, єдність у структурі системи і норми права, наявність кодифікація нормативно-правових актів і т. д.), сприятимуть більш ефективному впровадженню необхідного іноземного досвіду в національне законодавство. По-третє, «високорозвинені західноєвропейські держави мають найкращий досвід

правової, у тому числі кримінально-правової, охорони суспільних відносин в умовах демократії та ринкової економіки» [4, с. 23], особливо досвід боротьби з невиконанням судового рішення, належним чином продуманою системою правових норм, які характеризуються послідовністю та прийнятністю.

У зв'язку з цим протягом останнього часу у вітчизняній кримінально-правовій науці з'явилося ряд компаративістських праць монографічного характеру та дисертаційних досліджень, серед яких слід вказати на праці В. К. Грищука, О. Ф. Пасєки [5], А. В. Савченка [6], М. І. Хавронюка [4], С. С. Яценка [7], І. В. Красницького [8], В. С. Безногих [9], С. В. Красноголовця [10], Т. В. Сахарук [11] та інші.

Таким чином, зазначене вище, засвідчує актуальність та своєчасність проведення порівняльного дослідження саме між кримінальним законодавством України та державами ЄС.

В кримінально-правовій науці України питання відповідальності за невиконання судового рішення крізь призму порівняльного дослідження саме із законодавством держав ЄС не досліджувались.

Водночас питання відповідальності за невиконання судового рішення згідно з КК України є предметом цілої низки наукових досліджень. Серед них слід вказати на три дисертації, підготовлені та захищені за останні шість років, зокрема роботи В. А. Головчука [12], Г. І. Богонюк [13], М. О. Букач [14]. Огляд цих дисертаційних праць дасть змогу досить повно окреслити складові проблеми відповідальності за невиконання судових рішень, що і є моїм завданням.

Так, наприклад, у роботі, захищеній 2012 року, «Кримінально-правова охорона порядку виконання судових рішень» В. А. Головчук [12] висвітлив питання генези розвитку кримінального законодавства за невиконання судових рішень, зарубіжний досвід кримінально-правової охорони порядку виконання судових рішень, об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочину, які полягають у невиконанні судових рішень або посягають на порядок їх

виконання. Значну увагу автор приділив актуальним питанням кваліфікації та призначення покарання за злочини, які полягають у невиконанні судового рішення або посягають на порядок виконання судових рішень. В. А. Головчук додатково проаналізував питання кримінально-правового захисту порядку виконання судових рішень, теоретико-методологічні засади дослідження кримінально-правової охорони порядку виконання судових рішень, соціальну обумовленість кримінально-правової охорони порядку виконання судових рішень.

За результатами проведеного дослідження В. А. Головчук, поряд з іншими, запропонував внести такі зміни до ст. 382 КК України:

- в частині першій слова «що набрали законної сили» замінити словами «що звернуті до виконання»;
- доповнити частину четверту після слів «рішення Європейського суду з прав людини» словами «або перешкоджання його виконанню».

У 2016 році, Г. І. Богонюк у дисертації «Кримінально-правова характеристика невиконання судового рішення» удосконалила положення, запропоновані В. А. Головчуком. Г. І. Богонюк окремо дослідила систему складів злочинів, які полягають у невиконанні судового рішення, за КК України. Вона, зокрема, встановила, що поняття «злочини, які полягають у невиконанні судового рішення» стосується злочинів, передбачених ст.ст. 382, 388, 389 та 389-1 КК України. Авторка довела невідповідність між санкціями статей Особливої частини КК України, які передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, щодо дотримання співвідношення ступенів суворості окремих видів покарань, які визначені у санкціях простих та кваліфікованих складів злочинів. Окремо Г. І. Богонюк вказала на недоліки системи покарань за злочини, які посягають на порядок виконання судового рішення.

Науковець для підвищення ефективності кримінально-правового регулювання та забезпечення належного виконання судових рішень пропонує, окрім іншого, внести зміни до ст. 382 КК України, а саме:

– ч. 3. ст. 382 КК України: «Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, яка має непогашену або не зняту судимість за злочин, передбачений цією статтею».

Багато питань, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за невиконання судового рішення, дослідниця вирішує досить суперечливо, а окремі підходи до їх вирішення є небезперечними. Насамперед, це стосується об'єкта і предмета аналізованого злочину, характеристики об'єктивної і суб'єктивної сторони цього злочину, ознак його суб'єкта. Поза увагою зазначених науковців залишилася низка важливих питань, зокрема пов'язаних із загальними засадами застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру за умови вчинення уповноваженою особою злочину, передбаченого ст. 382 КК України, можливості звільнення суб'єкта невиконання судового рішення від відбування покарання на підставі закону України про амністію, від покарання (ч. 4 і 5 ст. 74, ст. 86 КК України) чи навіть взагалі від кримінальної відповідальності за нормами, передбаченими ст. ст. 47–49 КК України. Оминули у своїх дослідженнях згадані науковці і проблематику звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру за умови визнання факту вчинення злочину, передбаченого ст. 382 КК України, підставою для застосування до юридичної особи таких заходів.

Майже одразу (2017 р.) своє бачення проблеми невиконання судового рішення за КК України в однойменній праці «Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення» відобразила М. О. Букач. Окрім аналізу закріплення регламентації кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення на території України та дослідження елементів складу даного злочину, вона обґрунтувала доцільність зарахування невиконання судового рішення через необережність до кримінальних проступків як проміжного кримінального правопорушення між злочином, передбаченим ч. 1 ст. 382 КК України, й подібними до нього адміністративними

правопорушеннями. Авторка також розробила перелік заходів виховного характеру, які необхідно застосовувати для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею на поруки (ст. 47 КК України) особи, яка вчинила злочин, передбачений частиною першою або другою ст. 382 КК України.

Вже традиційно М. О. Букач пропонує таке бачення редакції ст. 382 КК України:

«Стаття 382. Невиконання судового рішення

1. Умисне невиконання або неналежне виконання у встановлений виконавцем або законом строк вироку, рішення, ухвали, постанови суду, судового наказу, що ухвалені судами України та набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню, за відсутності ознак злочинів, передбачених статтями 164, 165, 166, 388, 389, 389-1, 390, 391, 392, 393, 394, 395 цього Кодексу –

карається штрафом від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою, –

караються штрафом від трьох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли значну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Умисне невиконання або неналежне виконання у встановлений виконавцем або законом строк рішення Європейського суду з прав людини або перешкоджання його виконанню, вчинене службовою особою,–

карається позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка: Значною шкодою у цій статті вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Водночас, у зв'язку зі змінами до редакції ст. 382 КК України внесених законом № 2136-VIII від 13.07.2017 автор не висвітлила питання предмета злочину – рішення та висновку Конституційного Суду України, а також залишила поза увагою такий спосіб вчинення подібного злочину, як недодержання висновку Конституційного Суду України.

Незважаючи на дослідження питання звільнення від кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення, зазначені результати не знайшли свого відображення в авторській редакції ст. 382 КК України, яку запропонувала М. О. Букач.

Необхідно зазначити, що всупереч очевидній необхідності гармонізації національного законодавства в зв'язку з євроінтеграційними процесами жоден із зазначених науковців належним чином не використав сучасного європейського кримінально-правового доробку, а тільки обмежились поверховим аналізом кількох кодексів та недостатньо обґрунтованим висновком, що немає норм, які б регламентували кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення.

На відміну від зазначених авторів, які розглядали систему злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення виключно через призму національного законодавства, ми пропонуємо проаналізувати склад злочину, передбаченого ст. 382

«Невиконання судового рішення» КК України та аналогічні (подібні) до нього злочини в кримінальному законодавстві держав ЄС.

Також значна кількість зарубіжних науковців, здебільшого російських, у своїх монографічних і дисертаційних дослідженнях приділяли увагу цьому питанню. Зокрема Д. А. Харьковський («Кримінально-правова характеристика невиконання вироку суду, рішення суду або іншого судового акту») [15], Ю. І. Кулешов («Злочини проти правосуддя: проблеми теорії, законотворення та правозастосування») [16], О. М. Рум'янцев («Кримінально-правові та кримінологічні проблеми боротьби з невиконанням вироку суду й інших судових рішень») [17], Є. О. Летягіна («Кримінальна відповідальність за невиконання вироку суду, рішення суду або іншого судового акта») [18], Л. О. Спектор («Судова влада як об'єкт кримінально-правової охорони») [19], А. М. Оленьчева («Невиконання судового рішення суду, рішення суду чи іншого судового акта: кримінально-правова характеристика та проблеми кваліфікації») [20], І. В. Дворянсков («Концептуальні основи кримінально-правової охорони інтересів судової влади») [21] та інші.

Проблемам невиконання судового рішення в державах ЄС присвячений окремий розділ дослідження «Застосування законодавства ЄС: Роль Європейської Комісії» за авторством С. Андерсен [22].

Питання гармонізації законодавства держав ЄС щодо невиконання судового рішення не залишаються поза увагою Європейської комісії з ефективності юстиції. Зокрема, в рамках проведення програми оцінки європейської судової системи було досліджено особливості забезпечення виконання судових рішень (Університет Нансі (Франція) / Швейцарський інститут порівняльного права). Під час дослідження проаналізовано ефективність виконавчих механізмів рішень суддів в Європі й констатовано необхідність гармонізації національних законодавств в Європі [23].

Отже, питання забезпечення виконання судових рішень та відповідальності за їх невиконання є актуальними і предметними для

наукових досліджень. Незважаючи на їх очевидну теоретичну і практичну значимість, багато питань, які пов'язані з кримінальною відповідальністю за невиконання судового рішення, дослідники вирішують досить суперечливо, а окремі підходи до їх вирішення можна вважати безперечними.

Своєрідність кожної держави, динамізм сучасного періоду вносять певні корективи в діяльність щодо виконання судового рішення. У зв'язку з цим досить цікавим із наукової та практичної точок зору є порівняльно-правовий аналіз спільного та особливого в становленні та розвитку інституту покарання за невиконання судового рішення в Україні та інших країнах, що дає можливість ефективно використовувати досвід інших держав та запозичити найбільш вдалі й цікаві рішення досліджуваної проблематики.

Без сумніву, при цьому потрібно унеможливити спроби механічного запозичення і бездумного копіювання зарубіжних моделей.

Таким чином, питання кримінально-правової охорони порядку виконання судових рішень є таким, що заслуговує на ґрунтовне наукове переосмислення, особливо в порівняльному аспекті. До цього часу, досі дискусійними залишаються питання щодо значення та місця «судового рішення» у структурі складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України; суперечливі твердження щодо способів вчинення цього злочину, доцільності запровадження кваліфікуючої ознаки щодо відповідальності службової особи за невиконання рішення ЄСПЛ, рішення КС України та умисне недодержання нею висновку КС України.

Окреслені проблеми, пов'язані із невиконанням судового рішення та залишення науковцями поза увагою деяких аспектів їх вирішення, зумовлюють важливість та необхідність їх подальшого аналізу в порівняльному аспекті з законодавством держав ЄС.

1.2 Генеза кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення

У період розбудови незалежної, демократичної, правової української держави, формування громадянського суспільства важливу роль відіграє історичне минуле, правова спадщина українського народу. Вирішення актуальних проблем, пов'язаних із реформуванням та вдосконаленням правової системи сучасної України, великою мірою залежить і від дослідження та засвоєння історичного досвіду, знання тих правових процесів, які були властиві, відбулись в Україні раніше. Аксиоматичним є положення про те, що адекватне розуміння сучасного стану розвитку законодавства в будь-якій галузі не можливе без ґрунтовного осмислення історії його розвитку. Повною мірою це стосується і кримінального законодавства, зокрема проблематики кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення. Нехтування історичним досвідом, його здобутками і прорахунками, сильними та слабкими місцями правових норм інших епох призводить до однобокості під час конструювання сучасного законодавства, повторення старих помилок.

У доктрині кримінального права винесене на розгляд питання безпосередньо або опосередковано розглядали у своїх роботах українські та російські науковці В. А. Головчук, О. Г. Білоконь, Г. І. Богонюк, М. О. Букач, М. А. Князькова, Е. О. Лєтягіної, В. М. Малов, В. П. Мороз, О. М. Румянцев, Д. А. Харьковський та інші. Проте жоден з авторів комплексно не досліджував питання відповідальності за невиконання судового рішення в історії кримінального права України з урахуванням усіх статей, які забезпечують охорону судових актів у пам'ятках кримінального права. Нормативну основу дослідження становлять законодавчі акти, що діяли на території України, з XI ст. до сучасності.

На сьогодні науковці не виробили єдиного загальноприйнятого підходу до періодизації історії розвитку як українського законодавства загалом, так і

кримінального зокрема.

На нашу думку, найбільш обґрунтованою є така періодизація законодавства України, яка враховує специфіку відповідних історичних періодів у розвитку української держави:

- 1) період Київської Русі (X–XIII ст.ст.);
- 2) польсько-литовська доба та період козачини (XIV–XVII ст.ст.);
- 3) період перебування України в складі Росії та Польщі (XVII–XVIII ст.ст.);
- 4) період знаходження України в складі Російської імперії та Австро-Угорщини (XIX ст.–1917 р.);
- 5) радянський період (1917–1991 р.р.);
- 6) сучасний період (з 1991 року) [24, с. 37].

Усі зазначені періоди відрізняються історичною специфікою та особливостями відповідних правових пам'яток, зокрема і тих, що містили кримінально-правові норми. Необхідно зазначити, що охорона судового акта від невиконання забезпечувалася кримінально-правовими засобами не на всіх етапах історичного розвитку суспільства.

Основним джерелом права у Київській Русі дослідники вважають Руську Правду, виділяючи Коротку (XI ст.) та Просторову (XIII ст.) її редакції [25].

Руська Правда діяла до прийняття Литовського статуту 1529 року на терені тих українських земель, які увійшли до складу Великого князівства Литовського, а також на Галичині у складі Речі Посполитої.

У XIV–XVII ст. на землях України, які входили до складу Великого князівства Литовського, а із 1569 р. – на Галичині у складі Речі Посполитої діяли Литовські статuti (1529, 1566 та 1588 рр.), Магдебурзьке право (зокрема, Саксонське зерцало), польський законодавчий акт «Порядок», а також багато власне українських звичаєвих норм.

У Руській правді немає норм, які б передбачали відповідальність за невиконання судового рішення. Російський учений А. І. Друзін справедливо

вказує на те, що в період становлення давньоруської держави «навіть чи ... можуть виникнути передумови для криміналізації такого діяння, як невиконання вимог судового акта: феодална адміністрація в особі князя і його уповноважених осіб сама приймала закони, сама вершила суд, у відповідності з їх приписами і сама ж їх і виконувала. Застосування засобів кримінального примусу з боку влади щодо до себе самої за невиконання прийнятого нею ж рішення виглядає, меншою мірою нелогічним у конкретному історичному контексті» [26].

На нашу думку, в давньоруській державі кримінально-правові заборони, що охороняють інтереси правосуддя і, відповідно, норми про невиконання судового рішення не могли з'явитися, оскільки для цього періоду становлення державності була характерна відносно спрощена система організації влади і управління, за якою всі види державної діяльності (правосуддя, правотворчість, правозастосування) концентрувалися в одному владному джерелі, а органи державного управління співпадали з органами управління княжим двором. Судових органів як спеціального апарату, що здійснював правосуддя, на той момент не було. Отже, говорити про наявність норм, що їх захищають, необґрунтовано. Можна вести мову лише про зачатки таких норм.

Правові норми Руської правди, незважаючи на розпад Київської Русі, продовжували діяти у Галицько-Волинському князівстві. Однак в середині XIV ст. землі Галицько-Волинського князівства увійшли до складу Польщі, Литви і Молдавії. Основна частина політично роз'єднаних Південно-Західних земель опинилася під владою Великого князівства Литовського. У зв'язку з цим, правові норми, що діяли на західноукраїнських землях, теж змінилися [27, с. 3].

Наступна пам'ятка кримінального права – Судебник Казимира (1468 р.), хоч і містить визначений порядок ведення судочинства і вказівку на те, що вирок щодо винної особи має бути обов'язково виконаний (ст. 12), проте не встановлює кримінальної відповідальності за невиконання судового

рішення, що настановує на думку про незаперечне виконання всіх судових рішень. Доволі цікавою нормою, закріпленою в Судебнику, є відповідальність за самовільну зміну передбаченого вироком покарання самим виконавцем такого покарання [27, с. 50].

Оскільки Судебник Казимира не був всебічною кодифікацією права, то йому на зміну приходять Литовські статuti 1529, 1566 та 1588 р.р. Слід враховувати, що на території України Литовські статuti були основними збірниками права до 40-х років XIX ст. Їх норми слугували найважливішими джерелами проектів під час чисельних намагань кодифікувати «малоросійські права» в XVIII і XIX ст. [28, с. 641, 642].

Перші спроби забезпечити охорону виконання судового рішення знаходимо в арт. 11 розділу 6 Литовського статуту 1529 р., де встановлено порядок примусового виконання судового акту. Так, наприклад якщо особа не сплачувала грошової суми, встановленої судом у визначений строк, то вилучення майна боржника було примусовим. Якщо ж майна виявлялося недостатньо, то відповідач повинен був борг відпрацювати [29, с. 113, 247]. Крім цього, в арт. 13 розділу 1 цієї пам'ятки права передбачено відповідальність особи, яка через необережність випустила з в'язниці боржника або засудженого за іншим обвинуваченням. Винний у такому діянні повинен був відшкодувати ту грошову суму або іншу шкоду, яку спричинив відпущений ним боржник [29, с. 56, 211].

Другий Литовський статут набрав чинності у 1566 р. Порівняно з Першим статутом, у цьому нормативному акті правовий матеріал систематизовано більш досконало. Зокрема, у розділі IV арт. 59 «Про терміни виплати грошових» вже встановлено строки виконання судових рішень, пов'язаних із грошовими виплатами, та відповідальність осіб, які таке рішення не виконали, що спричиняло звернення на майно боржника [30, с. 321]. У цьому ж розділі арт. 67 «Про виконання справ відсуджених» йдеться про заходи забезпечення виконання судового рішення та відповідальність за його невиконання. Так, наприклад, якщо боржник не

виплатив грошової суми у визначений строк, на нього покладался обов'язок сплатити «заклад ... , такий великий, як у самій справі йдеться...» [30, с. 324]. За повторну відмову виконати рішення суду було передбачено вилучення всього майна винного на користь позивача та держави. Особу, яка і після цього не виконувала судового акта, чекала смертна кара [30, с. 324]. Також було встановлено і відповідальність суду за невиконання дій із вилучення майна боржника після закінчення вказаних термінів, що полягала у відшкодуванні позивачу всієї шкоди і збитків, якої той зазнавав [30, с. 325].

28 січня 1588 р. було затверджено третю редакцію Статуту, яку по праву можна вважати найбільш розробленою і вдосконаленою. Забезпечення виконання рішення суду регламентувалося так само, як і в Другому статуті, але з певними новелами. Так, наприклад, встановлено відповідальність боржника за передачу майна, яке підлягало вилученню третій особі (арт. 95 розділу IV) [31, с. 187]. Щодо панів і шляхти, які не хотіли підкорятися судовому рішенню та уникли суду, було передбачено позбавлення прав та честі («вічне вигнання») [31, с. 189]. Новим для Статуту 1588 р. було встановлення відповідальності третіх осіб, які перешкождали виконанню рішення суду на користь позивача. Вони, відповідно до арт. 96 цього ж розділу, повинні були сплатити грошове стягнення, яке був винний відповідач, та штраф [31, с. 189]. Отже, у Литовських статутах досить чітко регламентовано забезпечення виконання судового акта та встановлено відповідальність за невиконання або перешкоджання виконання останнього.

Одним із найбільш систематизованих законодавчих актів, що почали діяти на території Правобережної України після приєднання в 1654 р. України до Росії, є Соборне уложення 1649 р.

Для другої половини XVI ст. – середини XVII ст. Росії переважала досить складна система управління. Суд і надалі був невідокремленим від адміністративних органів. Розвиток судових органів обумовив розвиток системи класифікації злочинів проти правосуддя. Це знайшло своє

відображення в Соборному уложенні 1649 року, в якому кримінальну відповідальність за невиконання рішення суду так і не встановлено.

З середини XVIII ст. поступово починає формуватися Українська державність, а також норми загального права, якими керувалися суди під час розгляду справ. Ці норми виникли з козацького звичаєвого права та набули характеру загальнонаціональних. У науковій літературі немає згадки про встановлення кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя в історичних пам'ятках цього періоду. Із середини XVIII ст. дедалі відчутнішим стає вплив російського права на українських землях.

Наприкінці XVIII ст. відбувається поділ Польщі між Росією, Австрією і Пруссією і майже усі західноукраїнські землі (Галичина, Північна Буковина і Закарпаття) опинилися під владою Австрії, а тому на їх території набув поширення новий Австрійський кримінальний кодекс, прийнятий у 1787 р. [32]. У нормативно-правових актах, які діяли на території західноукраїнських земель у період Австрійського панування (1772–1918 р.р.) також є згадки про порядок здійснення правосуддя.

Решта земель України, Литви і Білорусії на схід від Бугу перейшли до Росії. На цих територіях також починає діяти російське законодавство. У правових пам'ятках цієї доби, як правило, встановлено основні засади здійснення правосуддя.

У 1743 р. було прийнято «Права, за якими судиться малоросійський народ» (далі «Права»).

У «Правах» як і в Литовських статутах, приділено значну увагу регулюванню відносин у сфері судочинства, виконання судових рішень, а також питанням відповідальності, у тому числі кримінальної, за порушення усталеного порядку. Слід зазначити, що у «Правах» було структурно відособлено норми, які визначали порядок здійснення судочинства, виконання судових рішень, а також кримінальну відповідальність за посягання на ці суспільні відносини. Зокрема, майже всі вони були зосереджені у двох главах. У главі 7 «Прав» містилися норми, що

передбачали посягання на порядок виконання судових рішень. Так, у п.п. 2 – 6 артикулу 9 глави сьомої «Прав» встановлювалося покарання за посягання на возного – особу, на яку було покладено виконання судових рішень, – у зв'язку з його діяльністю, а також за перешкоджання виконанню возним своїх функцій у судочинстві. Пункт 6 артикулу 9 встановлював відповідальність самого возного або осіб, які допомагали йому у здійсненні повноважень, які під час виконання обов'язків з виконання судового рішення самі спричиняли сварку, знеславили, побили або вбили особу, щодо якої виконується судове рішення [33]. Таким чином, «Права» встановлювали кримінальну відповідальність за невиконання, перешкоджання виконанню судових рішень.

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. (далі – Уложення 1845 р.) містило ряд статей про злочини, що посягають на інтереси правосуддя. Проте єдиної групи злочинів проти правосуддя в цьому законодавчому документі не виділено. Такі норми в різний час були включено в різні розділи і глави цього Уложення. Так, наприклад, в ст.ст. 270, 271 розділу IV «Про злочини і проступки проти порядку управління» Уложення встановлено відповідальність за «опір виконанню судових ухвал чи інших постанов і розпоряджень влади, владою встановлених, а також і законним діям чиновника в здійсненні його повноважень». Глава диференціювала покарання залежно від виду і характеру застосованого насилля. Більш тяжким вважався насильницький опір, здійснений із застосуванням зброї (ст. 291), потім слідувала відповідальність за опір без зброї, але поєднаний з побоями чи іншими насильницькими діями (ст. 292) і, нарешті, – за утримання чиновника від законного виконання ним службових обов'язків погрозами, які дозволяли останньому вважати себе в небезпеці (ст. 293) [34, с. 256–259].

У розділі V «Про злочини та проступки по службі державній та громадській» статтею 364 було передбачено відповідальність за невиконання або неналежне виконання судових рішень, що набрали законної

сили [34, с. 265]. Слід звернути увагу також на Угорський кримінальний кодекс 1879 р., норми якого застосовувалися на Закарпатті й передбачали відповідальність за протиправні діяння в сфері правосуддя [35, с. 442–445].

Значний внесок у розвиток кримінального законодавства здійснило Кримінальне уложення Російської імперії 1903 р. (далі – Кримінальне уложення 1903 р.). Цей документ засвідчив тенденцію до збільшення норм, які охороняли діяльність судових органів.

Зокрема, у главі VII «Про протидію правосуддю» та главі XXXVII «Про злочинні діяння по службі державній і суспільній» було передбачено відповідальність за невиконання розпорядження суду у цивільному судочинстві та відповідальність службовців за невиконання ухвал, рішень або вироків суду [36].

Варто зазначити, що Кримінальне уложення 1903 р. набуло чинності на території всієї Російської імперії. Повністю (37 глав, 687 статей) його застосовували тільки в Латвії, Литві, Естонії, Польщі. На іншій території Росії діяли лише загальні положення про злочини та покарання, статті про державні злочини, а також норми про опір суду. Деякі його розділи набували чинності поступово протягом кількох років.

Проаналізувавши історичні джерела, науковці зазначають, що на території України в період українського державотворення 1917–1919 років широко застосовували норми кримінального законодавства Російської імперії, але не повністю, а лише ту його частину, яку не змінила або скасувала українська влада і яка не суперечила демократичним правовим принципам.

У перших кримінальних кодексах радянської доби (КК УРСР 1922 р. і КК УРСР 1927 р.) злочини проти правосуддя не виокремлюють в самостійний розділ, оскільки вони входили до державних злочинів. Спеціальну главу «Злочини проти правосуддя» вперше в історії радянського періоду було виділено у Кримінальному кодексі Української РСР 1960 р. Виокремлення окремої глави про відповідальність за злочини проти

правосуддя свідчить про важливість цієї сфери суспільного життя, роль кримінально-правових засобів у її становленні та охороні.

Подальший розвиток кримінально-правових норм у сфері правосуддя, їх законодавче структурування визначалися Основами кримінального законодавства. Важливо, що Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік, затверджені Законом СРСР від 25 грудня 1958 року, визначали тільки принципи й установлювали лише загальні положення кримінального законодавства.

Фундаментом для кримінального кодексу Української РСР 1960 р. [37] стали Основи кримінального законодавства. Він містив 15 статей, об'єднаних в окрему главу «Злочини проти правосуддя».

Саме в КК Української РСР 1960 р. запроваджено ст. 182, в якій передбачено кримінальну відповідальність за «Утаювання майна, що підлягає конфіскації, або утаювання чи розтрата майна, на яке накладено арешт або яке описано». Указом Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу Української РСР» від 12 січня 1983 р. КК Української РСР доповнено ст. 183² «Невиконання вироку суду про позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю». Ця стаття складалась з двох частин. У більш пізнішій редакції вона передбачала покарання за невиконання вироку суду про позбавлення права особи, щодо якої винесено вирок, займати певні посади або займатися певною діяльністю. Указом Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР» від 4 травня 1990 р. у КК Української РСР вперше було визначено загальну норму, яка регламентувала відповідальність за невиконання судового рішення (ст. 176⁴). Було передбачено, що умисне невиконання посадовою особою рішення, вироку, ухвали чи постанови суду або перешкоджання їх виконанню, – карається штрафом від двохсот до чотирьохсот мінімальних розмірів заробітної плати.

5 квітня 2001 року було прийнято КК України та введено в дію ст. 382

«Невиконання судового рішення», яка зазнала певних змін порівняно зі ст. 174⁴ КК УРСР 1960 року. У ній проведено заміну понять, а саме: посадову особу замінено на службову та введено нову обов'язкову ознаку – набуття вироком, рішенням, ухвалою та постановою суду законної сили. Крім цього, у ч. 2 та ч. 3 ст. 382 (редакції 2001 р.) було встановлено кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки. До перших було віднесено вчинення тих самих дій службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб (ч. 2 ст. 382 КК України в редакції 2001 р.). Частина 3 встановлювала, як особливо кваліфікуючу ознаку даного злочину – умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини.

Чинну на сьогодні редакцію ст. 382 КК України було запроваджено прикінцевими положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI, з подальшими змінами [38]. Ця стаття складається з чотирьох частин. Якщо її порівнювати із редакцією 2001 року, то слід вказати що у диспозиції ч. 1 криміналізовано невиконання рішення суду або перешкоджання його виконанню як особою, щодо якої таке рішення прийнято, так і третіми особами (порівняно з 2001 роком встановлено загальний, а не спеціальний суб'єкт). Кваліфікуючою ознакою у диспозиції ч. 2 законодавець встановив вчинення злочину службовою особою. Диспозиція ч. 3 майже повністю відтворила диспозицію ч. 2 цієї статті в редакції 2001 року, перетворивши кваліфікуючі ознаки, за винятком вказівки на службову особу, в особливо кваліфікуючі. Диспозиція ч. 4 ст. 382 КК України встановлює таку ж ознаку, як і ч. 3 у редакції 2001 року – умисне невиконання службовою особою рішення ЄСПЛ, але з дещо розширеним предметом (рішення та висновки КС України).

Таким чином, проведене дослідження історії становлення кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення дає можливість зробити певні висновки щодо того, що відповідальність за вказаний злочин розвивалася разом із власне правосуддям і пройшла довгий етап становлення [39, с. 189–191].

Висновки до розділу 1

Аналіз сучасного стану дослідження проблеми кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення, історії становлення відповідальності за вказаний злочин, дозволяє зробити низку висновків:

1. У сучасній кримінально-правовій науці питання відповідальності за невиконання судового рішення, що набрало законної сили, вже були предметом низки наукових досліджень. Усі дослідники, які аналізували цю проблематику, визнали можливість більш якісного викладу ст. 382 КК України та запропонували власне бачення редакції цієї статті.

2. Незважаючи на низку досліджень питань кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення частина з них досі залишається досить суперечливою, а окремі запропоновані підходи до їх вирішення – небезперечними. Такими, зокрема, є: питання щодо значення та місця «судового рішення» у структурі складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України; суперечливі твердження щодо способів вчинення подібного злочину, доцільності запровадження кваліфікуючої ознаки щодо відповідальності службової особи за невиконання рішення ЄСПЛ, рішення КС України та умисне недодержання нею висновку КС України; доцільності (недоцільності) передбачення можливості звільнення від кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення; обґрунтованості застосування кримінальної відповідальності за умисне недодержання висновку КС України тощо.

3. Дослідження історичного аспекту кримінальної відповідальності за порушення порядку виконання судового рішення на українських землях засвідчує, що самотійна стаття у законодавстві, яка передбачає кримінальну відповідальність за власне невиконання судових рішень, з'явилися лише у чинному КК України (у 2001 році). До того законодавство, містило норми, спрямовані на забезпечення належного виконання судових рішень, проте вони не мали комплексного і системного характеру. Зокрема, перші такі норми було закріплено в Литовському статуті 1529 року. З подальшим розвитком судової системи кількість норм, пов'язаних зі встановленням відповідальності за невиконання судових актів або перешкоджання їх виконанню, поступово збільшувалась (Соборне уложення 1649 року; Права, за якими судиться малоросійський народ; Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року; Кримінальне Уложення 1903 року).

4. Радянський період розвитку держави характеризується тим, що навіть наявні в дореволюційному кримінальному законодавстві Росії норми про відповідальність за посягання на інтереси правосуддя, в тому числі за окремі випадки невиконання судових рішень або перешкоджання їх виконанню, поступово було визнано такими, що втратили силу. З початком демократизації суспільства в кінці 50-х – 1 пол. 60-х років. XX ст. і прийняттям КК УРСР 1960 року ознаменувався новий етап розвитку кримінального законодавства про відповідальність за посягання на інтереси правосуддя, в тому числі щодо тих що пов'язані з окремими випадками невиконання судових рішень або перешкоджання їх виконання. В 1990 року прийнято загальну норму (ст. 174⁶ КК УРСР), що встановлювала відповідальність посадових осіб за невиконання вироку суду чи інших судових рішень або перешкоджання їх виконанню і у кримінальних, і у цивільних справах.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ» ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Об'єкт і предмет складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу

Учення про об'єкт злочину є одним із найважливіших питань доктрини кримінального права, також від з'ясування сутності об'єкта злочину та визначення його поняття залежить правильне розв'язання багатьох проблем кримінально-правової охорони. Саме об'єкт злочину, який дає змогу усвідомити соціальну та юридичну природу посягання, його характер і ступінь суспільної небезпечності, визначає межу дії кримінально-правової норми, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також його відмежуванню від суміжних злочинів.

Свій вклад у визначення поняття об'єкта злочину в науці кримінального права здійснили такі науковці, як М. І. Бажанов [40], С. Б. Гавриш [41], В. К. Грищук [42], М. Й. Коржанський [43], В. О. Навроцький [44], М. І. Панов [45], В. В. Сташис [46], В. Я. Тацій [47] та інші.

Дослідженням і висвітленням питання об'єкта злочину за законодавством зарубіжних країн, свого часу, займалися такі сучасні вітчизняні вчені, як М. І. Хавронюк [4], М. В. Шепітько [48] та С. С. Яценко [7] та інші.

У кримінальному праві об'єктом злочину називають те, на що посягає злочин і завдає шкоди (чи створює загрозу її заподіяння). Вчення про нього є однією із найважливіших складових кримінально-правової доктрини не лише нашої держави, але й усіх країн, що утворилися після розпаду Радянського Союзу, а також деяких європейських країн. Визначення поняття об'єкта

злочину в КК України немає, проте ознаки, що його характеризують (суспільні відносини, у сфері яких завдається шкода або створюється загроза її заподіяння; предмет злочину; потерпілий від злочину) відображено в окремих нормах Особливої частини КК України.

Важливість питання про те, що є об'єктом злочину, має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Правильне визначення об'єкта посягання (злочину) дає можливість правильно визначити юридичну природу конкретного діяння, механізм заподіяння шкоди суспільним відносинам та визначити їх ефективну охорону.

На сьогодні, у науці кримінального права поширена теорія, яка не позбавлена суперечностей і спірних моментів, однак, тим не менше, вона залишається сьогодні панівною точкою зору на об'єкт злочину. Ми, як і більшість науковців, вважаємо, що на цьому етапі розвитку доктрини кримінального права концепція об'єкта злочину як суспільних відносин є найбільш універсальною та переконливою [47].

Останнім часом у теорії кримінального права відбувається перегляд багатьох теоретичних положень, у тому числі тих, що стосуються об'єкта злочину. Це виражається у відході від традиційного визнання об'єктом злочину суспільних відносин і пропозиції розглядати таким людиною або її блага, цінності [49, с. 149; 50, с. 60; 51, с. 202; 52; 53].

Одним з доводів, що заперечує суспільні відносини як об'єкт злочину, є те, що визнання їх об'єктом злочину переміщує відносини на вищий щабель ієрархії соціальних цінностей, і виходить, що кримінальний закон діє заради порядку відносин. Хоча будь-який злочин завжди порушує ті чи інші суспільні відносини, це, тим не менше, не становить суті суспільної небезпеки злочину, так як злочин заподіює шкоду певним цінностям (благам), а через них – особі, суспільству, державі, заради охорони яких і діє кримінальний закон [54, с. 30].

Точка зору щодо визнання цінностей або благ об'єктом злочину не є новою. Одним з фундаторів зазначеної концепції був О. Ф. Кістяківський,

який писав, що об'єктом злочину є предмет, на який спрямований і щодо якого вчинено злочин, пояснюючи, що об'єктом злочину може бути лише людина зі всіма правами і установами, котрі вона створила як суспільна істота [55].

Окремі сучасні правники (Є. В. Фесенко, П. П. Андрушко та ін.) – прихильники теорії соціальних цінностей, вважають, що найвищою соціальною цінністю є людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Вважається, що соціальні цінності є узагальнювальним поняттям, яке охоплює різноманітні предмети суспільних відносин (блага, інтереси, суб'єктивні права тощо), які їх забезпечують [52; 53]. Зокрема, на думку Є. В. Фесенка, «...об'єкт злочину можна визначити як цінності, що їх охороняє кримінальний закон, проти яких спрямоване злочинне діяння і яким воно може заподіяти або спричиняє шкоду» [52, с. 51]. Автор пропонує своє бачення структури цінностей. Зокрема, зазначає, що до елементів цінностей як об'єкта злочинів слід зараховувати п'ять класів компонентів: 1) потерпілих; 2) їхні інтереси та права; 3) соціальні зв'язки; 4) предмети (матеріалізовані блага); 5) нематеріалізовані блага, які належать потерпілим [56, с. 52, 75, 77]. На нашу думку, теорія соціальних цінностей звужує поняття об'єкта злочину до такого елемента суспільних відносин, як їх предмет. Це обумовлено тим, що соціальні цінності є узагальнювальним поняттям, що охоплює різноманітні предмети суспільних відносин (блага, інтереси, суб'єктивні права тощо), які їх забезпечують.

Науковці (С. Б. Гавриш, В. А. Наумов та ін.) також розглядають можливість використання об'єктом злочину такого поняття, як «благо» [41; 57]. Благо – ціннісне поняття, загальний характер якого спричиняє труднощі в його визначенні, яке виявляється в тому, що благо нерідко визначається через поняття «цінності», а «цінності» – через поняття «блага». Поняття «благо» не конкретизовано: це чи річ матеріального світу, то чи щось суб'єктивне зі сфери сприйняття цієї речі. Використання його як

об'єкта злочину призведе до термінологічної плутанини, коли об'єктом злочинів проти власності необхідно буде визнавати матеріальні блага. В свою чергу важливо зазначити, що поняття «благо» є ще вужчим, ніж поняття «соціальні цінності». На нашу думку, категорією «благо» не можливо охопити всі реалії дійсності, що їх охороняє закон про кримінальну відповідальність. Термін «цінність» (благо) можна вживати тільки для характеристики властивостей явищ у системі суспільних відносин. Розглядати об'єкт злочину як правове благо або соціальну цінність можна тільки в рамках відносин, елементами яких вони є і щодо збереження яких відносини складаються.

Окремі науковці (С. Я. Лихова, О. М. Готін) пропонують розглядати правовідносини як об'єкт злочину [58; 59]. Більшість суспільних відносин, у тому числі й тих, що їх охороняє закон про кримінальну відповідальність, регулюються нормами права. Але останні є лише складовою частиною соціальних норм, до яких належать також і норми моралі, традиції, звичаї, загальнолюдські принципи спілкування людей, норми соціальних об'єднань людей (професійних, політичних, спортивних, релігійних, культурних тощо), які поряд чи разом із нормами права регулюють суспільні відносини. З огляду на це навряд чи виправданим є обмеження об'єктів кримінально-правової охорони лише тими суспільними відносинами, які нормативно врегульовано, а отже, і визнання об'єктом злочину лише правовідносин.

Вартою аналізу є теорія об'єкт – соціальна безпека (О. К. Зателєпін) [54]. Об'єктом посягання у цьому випадку пропонується вважати стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави. Але оскільки встановлений і підтримуваний у суспільстві стан їх захищеності є за своєю правовою природою результатом функціонування відповідних суспільних відносин, то теорія об'єкта злочину – суспільні відносини здається логічнішою.

На думку В. К. Грищука, об'єкт злочину – це позитивні, особливо цінні суспільні відносини, які охороняє закон, предметом яких є конкретні

соціальні цінності, яким злочин завдав або завдає значної шкоди, або виникає загроза значної шкоди [42, с. 30–37].

Ми підтримуємо концепцію об'єкта злочину як суспільних відносин, що їх охороняє кримінальний закон, яку обґрунтували І. Я. Фойницький і А. А. Піонтківський та істотно розвинули зокрема Б. С. Нікіфоров, Є. А. Фролов, В. Я. Тацій, М. Й. Коржанський.

Ураховуючи аналіз недоліків зазначених теорій, ми вважаємо, що концепція об'єкта злочину як суспільних відносин виглядає найменш суперечливою, а тому – більш переконливою. На нашу думку, об'єктом усіх злочинів є не вся система суспільних відносин (економічних, політичних, ідеологічних тощо), а тільки ті з них, які на певний момент охороняються законодавством про кримінальну відповідальність. З огляду на це загальний об'єкт злочину – це не постійна система суспільних відносин (раз і назавжди визначена), а мінлива сукупність суспільних відносин, що залежить від закону про кримінальну відповідальність (наприклад, у зв'язку з криміналізацією чи декриміналізацією суспільно небезпечних діянь змінюється й уся сукупність суспільних відносин, яка є загальним об'єктом кримінально-правової охорони).

Слід підкреслити, що злочин порушує суспільні відносини, усвідомлювані людьми і створювані з їхньої волі, а також встановлений порядок їх організації. Вважаємо, що порядок відносин є похідною від самих відносин. Він може змінюватися під впливом тих чи інших обставин, але самі суспільні відносини при цьому залишаються незмінними протягом усього часу існування того суспільства, в якому вони діють. Отже, необхідно забезпечувати безпеку саме суспільних відносин. З цих же позицій пропонуємо розглядати і правосуддя, яке визначати як суспільні відносини, що виникають між державою в особі чітко позначених органів – судів і особами, що вступили в протиріччя з законом.

У юридичних джерелах, які стосуються проблем об'єкта злочину, подано «вертикальну» класифікацію об'єктів. Розрізняють загальний об'єкт,

родовий (іноді його називають груповим або спеціальним) та безпосередній [51].

Поділ на загальний, родовий і безпосередній об'єкти, як справедливо зазначає Г. А. Крігер та інші вчені, передбачає уточнення питання – проти яких саме суспільних відносин безпосередньо і передусім спрямоване те чи інше злочинне посягання і, відповідно, яким саме суспільним відносинам воно заподіює або може заподіяти шкоду [60].

Визначаючи загальний об'єкт злочину, М. І. Бажанов зазначив, що ним позначають усі суспільні відносини, які охороняють, захищають норми кримінального права. На кожен конкретний момент людського життя цей об'єкт стабільний, однак якщо змінюється закон (криміналізація, декриміналізація), цей об'єкт змінюється за своїм обсягом – стає вужчим або, навпаки, ширшим [61]. Аналогічна позиція простежується й у працях Б. В. Здравомислова та інших учених [62]. Отже, можна стверджувати, що загальним об'єктом усіх злочинів є вся сукупність суспільних відносин, що їх охороняють норми кримінального закону.

На думку П. С. Матишевського та В. Є. Фесенка, родовий об'єкт злочину – це соціальні цінності, на які посягає певна група злочинів [63]. Ми вважаємо більш правильним визначення, запропоноване В. Я. Тацієм, згідно з яким родовий (груповий) об'єкт слід трактувати як об'єкт, що охоплює певне коло тотожних або однорідних за своєю соціально-політичною та економічною сутністю суспільних відносин, які тому й перебувають під охороною єдиного комплексу взаємопов'язаних кримінально-правових норм [47].

У науці кримінального права безпосереднім об'єктом посягання називають конкретні суспільні відносини, що їх поставив законодавець під охорону певного кримінального закону і яким завдається шкода злочином, що підпадає під ознаки цього складу [53]. Уточнюючи це поняття, М. І. Бажанов висловив думку, що безпосередній об'єкт – це суспільні відносини, яким спричиняє шкоду конкретний злочин. Інакше кажучи, це

об'єкт окремого конкретного злочину [61].

Доцільно розрізняти серед декількох безпосередніх об'єктів, які одночасно порушує злочин, основний, додаткові та факультативні об'єкти. Основний об'єкт – це такі суспільні відносини, той інтерес, який законодавець, створюючи норму, намагався поставити під охорону кримінального закону в конкретному випадку. Додаткові об'єкти – суспільні відносини, які, потребуючи у певному аспекті самостійної охорони, стосовно цілей і завдань створення цієї норми, перебувають під охороною кримінального закону лише побічно, тому що їм може спричинити шкоду посягання на основний безпосередній об'єкт. Факультативний об'єкт – це такі суспільні відносини, які, потребуючи в інших випадках і самостійної кримінально-правової охорони, під час вчинення цього злочину можуть потрапити в небезпеку заподіяння шкоди, проте аж ніяк не обов'язково. Головна відмінність факультативних об'єктів від основних і додаткових об'єктів полягає у тому, що факультативні об'єкти необов'язкові, вони не є необхідною ознакою складу злочину [64].

Для того щоб встановити об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України та аналогічних злочинів за кримінальним законодавством держав Європейського Союзу, необхідно з урахуванням характеру цих злочинів розглянути правовідносини, які склалися під час виконання постанов, ухвал, вироків та рішень суду, встановити, що є об'єктом їх правового регулювання.

В Україні відповідальність за посягання, що заподіюють шкоду інтересам правосуддя, передбачено розділом XVIII Особливої частини КК України «Злочини проти правосуддя» (статті 371–400). У кримінально-правовій літературі зазначається, що у цьому розділі передбачено відповідальність за злочини, родовим об'єктом яких є суспільні відносини, які забезпечують нормальну, регламентовану законодавством діяльність суду і органів, які йому сприяють, щодо реалізації завдань і цілей у сфері здійснення правосуддя [13, с. 56]. На нашу думку, це визначення родового об'єкта є найбільш вдалим і ми з цим погоджуємося.

На наш погляд, основним безпосереднім об'єктом невиконання судового рішення за законодавством України є суспільні відносини, які регулюють діяльність суду щодо здійснення правосуддя щодо точного та своєчасного виконання судових рішень органами примусового виконання – органами державної виконавчої служби та у випадках, визначених Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII приватними виконавцями. Об'єктом у цьому випадку доцільно вважати суспільні відносини, які виникають під час здійснення державою своїх управлінських функцій. Однією з таких функцій можна назвати виконання судових рішень, що є, по суті, управлінським рішенням і уособлюють собою державну волю [65, с. 218].

Загальновизнаним у теорії кримінального права є положення, що злочин, окрім основного безпосереднього об'єкта, може посягати ще й на додатковий об'єкт. Своєю чергою, додатковий безпосередній об'єкт може бути додатковим обов'язковим (школа спричиняється неминуче) і додатковим факультативним (є можливість спричинення шкоди). Щодо останнього, то в одних випадках шкода такому об'єкту заподіюється, а в інших – ні [66, с. 294]. З огляду на подібне трактування поняття додаткового обов'язкового та факультативного об'єкта слід з'ясувати його наявність або відсутність у злочинах, що посягають на встановлений порядок діяльності суду у сфері забезпечення належного та своєчасного виконання судових рішень.

У кримінально-правовій літературі зазначено, що додаткового обов'язкового об'єкта у складі злочинів, які полягають у невиконанні судових рішень, немає. Додатковим факультативним об'єктом вказаного злочину можуть бути порядок виконання службовими особами своїх повноважень, виборчі, трудові та інші права і свободи людини та громадянина, власність, економічні інтереси суб'єктів господарювання тощо [67, с. 1114–1115]. Однак така думка не є загальноприйнятою, адже у літературі висвітлюється позиція, що додатковий об'єкт злочину,

передбаченого ст. 382 КК України, може бути обов'язковий, а не факультативний. Аргументом є твердження про те, що невиконання судового рішення, як злочин, посягає не лише на інтереси правосуддя щодо забезпечення повного і своєчасного виконання судового рішення. Відповідно, з урахуванням положення ч. 3 ст. 382 КК України слід констатувати наявність додаткового безпосереднього об'єкта злочину, що розглядається. Такими можуть бути суспільні відносини із забезпечення належного функціонування Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, Кримінально-виконавчої інспекції Державної пенітенціарної служби України, які повинні виконувати судові рішення. Також додатковим об'єктом можуть бути права та свободи людини і громадянина, власність, економічні інтереси суб'єктів господарювання, порядок виконання службовими особами своїх повноважень, а також законні державні чи громадські інтереси. За певних умов посягання на зазначені цінності, суспільні відносини можуть бути обов'язковим додатковим об'єктом цього злочину. Це цілком закономірно простежується з аналізу ч. 3 ст. 382 КК України, коли йдеться про заподіяння істотної шкоди через невиконання судового рішення. Попри те, що у ст. 382 КК України не визначено змісту такої істотної шкоди, її встановлюють окремо у кожному випадку залежно від обставин кримінального провадження. Загалом за ч. 3 ст. 382 КК України додатковий обов'язковий об'єкт злочину (у разі заподіяння істотної шкоди через невиконання судового рішення) може бути й альтернативним. Він фактично є, коли із декількох передбачених цією нормою додаткових об'єктів (законні права і свободи громадян, державні чи громадські інтереси або інтереси юридичних осіб) заподіюється істотна шкода бодай одному з них [68, с. 54]. Така думка щодо наявності додаткового обов'язкового безпосереднього об'єкта цього злочину є аргументованою, адже за невиконання судового рішення неминучою є шкода не лише встановленому порядку виконання судового рішення, а й інтересам особи, на користь якої було винесене таке судові рішення. Йдеться про те, що судові

рішення, порядок виконання яких підлягає кримінально-правовій охороні, приймаються у різноманітній категорії справ, тому, відповідно, додатковим обов'язковим об'єктом цього складу злочину можуть бути і права та свободи людини і громадянина, власність чи порядок виконання службовими особами своїх повноважень. Водночас, зважаючи на те, що у ч. 2 ст. 382 КК України йдеться про вчинення такого злочину службовою особою, то у цьому разі можна вести мову про наявність ще одного додаткового обов'язкового об'єкта – порядку службової діяльності посадових осіб підприємств, установ та організацій [13].

Вчення про предмет злочину від часу його виникнення і дотепер завжди вирізнялося дискусійними положеннями і розвивалося, переважно, завдяки необхідності встановлення предмета злочину у правозастосовній діяльності чи у процесі наукового тлумачення. Саме тому зазначене вчення не викликає щонайменшого сумніву в його призначенні слугувати розвитку кримінально-правової теорії і вдосконаленню юридичної практики.

Правильне розуміння предмета злочину сприяє чіткому з'ясуванню сутності об'єкта злочинного посягання, його місця в системі норм Особливої частини КК України, дозволяє зробити чітке розмежування між ним і знаряддям або засобом вчинення злочину.

Питання предмету злочину вивчали такі вітчизняні вчені, як Ю. В. Баулін [69], В. І. Борисов [70], В. К. Грищук [71], М. Й. Коржанський [43], А. А. Музика [72], В. О. Навроцький [73], М. І. Панов [45], М. І. Хавронюк [74], В. Я. Тацій [47] та інші.

З точки зору теорії кримінального права, більш правильним і практично обґрунтованим буде називати предметом злочину лише речі, матеріальні субстрати об'єктивного світу, а не дії суб'єктів суспільних відносин і не самих суб'єктів цих відносин.

Більш вузьке і більш точне визначення предмета злочину наводить М. Й. Коржанський. Він пише: «Предмет злочину – це конкретна матеріальна річ, у якій проявляються певні властивості суспільних відносин (об'єкта

злочину), шляхом фізичного або психічного впливу на який заподіюється суспільно-небезпечна шкода у сфері суспільних відносин» [43]. Зокрема, В. Я. Тацій зазначав, що до предмета злочину необхідно зараховувати тільки певні речі, а не будь-які інші цінності, отже, він завжди є речовою (матеріальною) ознакою злочину [75, с. 48].

Так, наприклад, О. М. Трайнін вважав, що «предмет злочину – це ті речі, у зв'язку з якими чи щодо яких скоюється злочин, але, на відміну від об'єкта злочину, предмету не заподіюється шкода» [76, с. 178–179]. Трохи пізніше М. І. Загородніков стверджував, що предметами злочину необхідно вважати ті речі матеріального світу, впливаючи на які суб'єкт завдає шкоду об'єкту злочину [77, с. 56–58]. У свою чергу М. І. Панов вважає, що предмет злочину – це предмети, речі матеріального світу, що є матеріальною формою вираження (субстратом) суспільних відносин або необхідною умовою, передумовою чи свідченням нормального функціонування суспільних відносин, що перебувають під охороною кримінального закону від злочинних посягань [78, с. 72]. Таким чином, більшість науковців як у радянський період, так і сьогодні предметом злочину вважають будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознаки конкретного складу злочину.

«Предметом злочину, – на думку Г. А. Крігера, – слід вважати те, що піддається безпосередньому впливу при посяганні останнього на суспільні відносини». З огляду на це предметом злочину (в широкому сенсі цього слова) можуть бути фізичні особи та їх дії, які є вираженням певних суспільних відносин, юридичні особи (установи, організації тощо), а також речі або процеси, які слугують умовою або передумовою існування чи формою вираження конкретних суспільних відносин [60].

О. Е. Радутний запропонував визнати предметом злочину також «інші явища об'єктивного світу (інформацію, енергію тощо), з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діянні особи

ознак складу конкретного злочину» [79, с. 5–6]. Далі, у спеціальному науковому дослідженні предмета злочину, проведеному Є. В. Лащуком, обґрунтовано необхідність «розширення меж поняття матеріальності предмета злочину», які визначаються як «можливість сприйняття людиною тих чи інших матеріальних утворень (матеріальних цінностей) за допомогою органів чуття або фіксування їх спеціальними технічними засобами». У контексті такого підходу автор вважає можливим визнати предметом злочину, зокрема, інформацію, електричну, теплову та інші види енергії, в окремих випадках – органи, тканини, кров людини [80, с. 4].

У той же час слід зазначити, що в останні роки поряд з традиційним розумінням предмета злочину з'явилися й інші погляди на його сутність. Окремі автори пропонують розширити обсяг поняття предмета злочину, вважаючи, що обмеження його тільки реччю не відповідає реаліям сучасного суспільства. Дійсно, якщо проаналізувати склади злочинів, включених в Особливу частину КК, можна зробити висновок про те, що не тільки предмети матеріального світу піддаються злочинному впливу.

Так, наприклад, Г. П. Новосьолов одним з перших запропонував предметом злочину вважати різні матеріальні й нематеріальні блага (цінності), що можуть задовольняти потреби людей, злочинний вплив на які (або незаконне поводження з якими) заподіює або створює загрозу заподіяння шкоди [50, с. 53].

Предмет злочину в кримінально-правовій науці потрактовано як факультативну ознаку складу злочину.

Сучасні дослідники серед ознак предмета злочину розрізняють фізичну, соціальну та юридичну, де:

- фізична ознака характеризує матеріальність предмета злочину – цінності, що можуть сприйматися органами чуття людини або спеціальними технічними засобами;
- соціальна ознака характеризує предмет злочину як цінність – те, що оцінюється, тобто включено до системи відносин між людьми. Категорії

оцінки матеріальних речей можуть бути різними: корисність, безпека, соціальне значення тощо;

– юридична ознака предмета злочину визнає наявність злочинних діянь, скоєних щодо відповідних матеріальних цінностей та (або) спрямованих безпосередньо на них; підпорядкованість предмета об'єкту злочину; суб'єктивне ставлення злочинця до предмета (бажання вплинути на нього певним чином); форма визначення (як саме – безпосередньо чи опосередковано предмет злочину визначено у кримінально-правовій нормі) та факультативність (предмет не є обов'язковим для всіх складів злочинів) [80, с. 9].

Отже, із визначень предмета злочину, які відомі в науці кримінального права, на нашу думку, можна виділити такі ознаки предмета злочину: по-перше, предмет злочину – це речі матеріального світу; по-друге, предмет злочину є матеріальним приводом певних суспільних відносин; по-третє, предмет злочину зазнає певного злочинного впливу; по-четверте, предмет злочину прямо зазначений в законі про кримінальну відповідальність або безпосередньо впливає з тексту закону.

Щодо ст. 382 КК України, то слід зазначити, що в науці привалює позиція, що предметом злочину за частинами 1, 2 і 3 ст. 382 КК України є судовий акт органів правосуддя (рішення, вирок, ухвала, постанова), який: 1) постановлений або ухвалений тільки судом; 2) судом будь-якої юрисдикції (загальної чи спеціалізованої); 3) судом будь-якої інстанції (першої, апеляційної чи касаційної); 4) із будь-якої категорії судових справ (цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних); 5) набув чинності [81, с. 110].

М. О. Букач стверджує, що предметом злочину, передбаченого ст. 382 КК України, є: а) рішення, ухвала, постанова, вирок, судовий наказ, постановлені судами України, передбаченими Законом України «Про судоустрій і статус суддів»; б) рішення третейського суду, щодо якого компетентний суд України постановив ухвалу про видачу виконавчого

документа на примусове виконання рішення третейського суду; в) рішення іноземного суду (суду іноземної держави; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних чи господарських справ; іноземних чи міжнародних арбітражів), дозвіл на примусове виконання якого на території України надано ухвалою компетентного суду; ухвала про виконання вироку суду іноземної держави, міжнародних судових установ; г) рішення Європейського суду з прав людини [14, с. 9].

Не оцінюючи зараз правильність такої позиції, спробуємо дослідити зміст поняття «судового рішення» в аналізованому складі злочину. Беззаперечно, що правильне встановлення змісту та обсягу поняття «судове рішення» має чи не центральне значення для вирішення питань про застосування до особи відповідальності за ст. 382 КК України.

Відповідно до ст. 129-1 Конституції України, суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [82].

Так відповідно до закону «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України приймає:

- рішення за результатами розгляду справ щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної ради Автономної Республіки Крим (ст. 84);

- дає висновки у справах з питань офіційного тлумачення Конституції України та законів України; про відповідність Конституції України чинним міжнародним договорам України або тим міжнародним договорам, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту (ст. 85) [83].

У кримінальному судочинстві, відповідно до ч. 2 ст. 110 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України), судове рішення приймається у формі ухвали, постанови або вироку. Згідно зі ст. 369 КПК України вирок слід трактувати як судове рішення, у якому суд здійснює обвинувачення по суті; ухвала – судове рішення, у якому суд вирішує інші питання. Суд касаційної інстанції у випадках, передбачених цим Кодексом, приймає постанови [84].

В адміністративному судочинстві (п. 12-15, ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України) термін «судове рішення» позначає рішення, постанови, ухвали судів будь-якої інстанції. Зокрема :

- рішення суду – рішення суду першої інстанції, у якому вирішуються позовні вимоги;
- постанова – письмове рішення суду апеляційної або касаційної інстанції в адміністративній справі, у якому вирішуються вимоги апеляційної чи касаційної скарги;
- ухвала – письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання [85].

Господарські суди здійснюють правосуддя шляхом прийняття обов'язкових до виконання на усій території України рішень, ухвал, постанов, наказів (ст. 232 Господарського процесуального кодексу – далі ГПК). Рішення і постанови господарських судів приймаються іменем України. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених ГПК, суд вирішує шляхом постановлення ухвал.

Розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду. В свою чергу, перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови

У випадках, передбачених ГПК або Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ, судовий розгляд закінчується постановленням ухвали, прийняттям постанови чи судовим наказом [86].

Судові рішення у цивільному процесі відповідно до ст. 258 ЦПК України викладаються у таких формах:

- ухвали (вирішення судом процедурних питань, пов'язаних з рухом справи в суді першої інстанції, клопотань та заяв осіб, які беруть участь у справі, питань про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених ЦПК);
- рішення (процесуальний документ винесений судом першої інстанції, яким розгляд справи закінчується по суті);
- постанови (перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку)
- судовий наказ (судовий розгляд закінчується видачею наказу у випадку, передбаченому в ЦПК) [87].

Яскравим прикладом невиконання рішення суду першої інстанції може слугувати наступна справа.

10 лютого 2015 року Кегичівській районний суд Харківської області розглянув у судовому засіданні позов ОСОБИ_3 до її чоловіка ОСОБИ_1 про усунення перешкод у користуванні житлом.

ОСОБА_3, як співвласниця квартири загальною площею 49,35 кв.м, що розташована за АДРЕСОЮ_1, просила в судовому порядку усунути перешкоди у користуванні житлом, що створює її чоловік ОСОБА_1, шляхом заміни замків вхідних дверей та чинення опору при спробі ОСОБИ_3 проникнути до вказаного помешкання, де вона зареєстрована і фактично мешкає за вказаною адресою.

14 вересня 2016 року Кегичівський районний суд виніс рішення про розірвання шлюбу між ОСОБОЮ_1 та ОСОБОЮ_3.

Крім ОСОБИ_3 у приміщенні квартири, розташованої за вказаною раніше адресою, зареєстрований та фактично мешкає її колишній чоловік ОСОБА_1 який є співвласником цієї квартири.

10 лютого 2015 року Кегичівський районний суд Харківської області рішенням №624/87/15-ц визнав неправомірними дії ОСОБИ_1, щодо створення ОСОБИ_3 перешкод у користуванні житлом за АДРЕСОЮ_2. Окрім цього, вказаним рішенням суду ОСОБУ_1 зобов'язано усунути перешкоди у користуванні житлом ОСОБОЮ_3, шляхом надання їй ключів від вхідних дверей та безперешкодного її допуску до цього приміщення для постійного проживання.

ОСОБА_1, ознайомлена належним чином з рішенням суду від 10 лютого 2015 року, цього ж дня отримала копію вказаного судового рішення про усунення перешкод у користуванні житлом ОСОБОЮ_3. Це рішення набуло чинності 23 лютого 2015 року.

Досудовим розслідуванням встановлено, що з липня 2016 року ОСОБА_1 протиправно, злісно, ігноруючи законне рішення суду та покладені на неї цим рішенням обов'язки, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, умисно не надавала фактичного доступу ОСОБИ_3 до вказаної квартири для постійного проживання, шляхом заміни замків вхідних дверей та чинення опору ОСОБИ_3 потрапити до приміщення квартири, чим умисно не виконує рішення суду.

Вироком № 624/60/18 Кегичівського районного суду Харківської області, ОСОБА_1 визнано винним у скоєнні кримінального правопорушення – злочину, передбаченого ч.1 ст. 382 КК України, і призначено покарання у вигляді штрафу розміром 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 8500 (вісім тисяч п'ятсот) грн. [88].

Названі судові акти характеризуються низкою спільних ознак, а саме: усіх їх проголошує суд іменем України, порядок їх прийняття чітко визначено законом, вони є результатами діяльності суду і за своєю суттю

вирішують той чи інший правовий конфлікт, є обов'язковими до виконання.

Таким чином, за частинами 1, 2 і 3 ст. 382 КК України передбачено відповідальність за невиконання судового акту органів правосуддя (рішення, вироку, ухвали, постанови, судового наказу), який:

- 1) постановлений або ухвалений тільки судом;
- 2) судом будь-якої юрисдикції (загальної чи конституційної);
- 3) судом будь-якої інстанції (першої, апеляційної чи касаційної);
- 4) з будь-якої категорії справ (цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних);
- 5) набув чинності.

У ч. 4 ст. 382 КК України йдеться про рішення КС України, висновок КС України, а також рішення ЄСПЛ.

Визначення рішення та висновку КС України закріплено в Законі України «Про Конституційний Суд України» від 16.10.1996 р. № 422-ХІІІ. Зокрема, ст. 84 цього закону визначає, що рішення КС України ухвалює за результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення Конституції України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати.

Стаття 85 цього закону визначає, що висновки КС України дає за результатами розгляду справ щодо відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в

порядку імпичменту; щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157, 158 цієї Конституції; про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України [83].

Визначення поняття рішення ЄСПЛ закріплено в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». В ст. 1 зазначеного закону рішення ЄСПЛ потрактовано як:

- а) остаточне рішення ЄСПЛ у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- б) остаточне рішення ЄСПЛ щодо справедливої сатисфакції у справі проти України;
- в) рішення ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання у справі проти України;
- г) рішення ЄСПЛ про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України [89].

Правове регулювання визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні здійснюють, зокрема, такі нормативно-правові акти, як: Закон України від 23.06.2005 «Про міжнародне приватне право» [90], Закон України від 02.06.2016 «Про виконавче провадження» [91], Закон України від 22.05.2003 «Про міжнародний комерційний арбітраж» [92], Цивільний процесуальний кодекс України [87].

Відповідно до ст. 81 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV, в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають із цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, вироки іноземних судів у кримінальних провадженнях у частині, що стосується відшкодування шкоди та заподіяних збитків, а також рішення іноземних арбітражів та інших

органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набули чинності [90].

Характерним прикладом подібної міжнародної судової установи є Європейський суд з прав людини, утворений на підставі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року [93]. Окрім цієї Конвенції та низки інших міжнародно-правових документів, прийнятих для розвитку її положень, порядок визнання та виконання на території України рішень Європейського суду з прав людини регулюється нормами законодавства України, зокрема положеннями Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV [89].

Статтею 462 ЦПК України передбачено, що рішення іноземного суду (суду іноземної держави; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України, або за принципом взаємності [87]

У деяких міжнародних договорах поняття «рішення» охоплює також рішення органів юстиції у господарських справах, рішення інших органів, до компетенції яких належить вирішення цивільних і сімейних спорів, – акти нотаріату, органу реєстрації актів цивільного стану та органів опіки та піклування. Можна погодитись з Т. Я. Фортуна, що таке широке визначення поняття «рішення» сприяє більш повному захисту суб'єктивних прав та інтересів осіб [94, с. 42].

Питання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів урегульовано двосторонніми договорами за участю України. Зокрема у листі Міністерства юстиції України від 29.11.2012 № 11891-0-4-12/12.2 передбачено перелік міжнародних договорів про правову допомогу щодо цивільних та комерційних справ [95]. Натепер таких договорів укладено більше двадцяти.

Слід зазначити, що, оскільки національний законодавець у диспозиції досліджуваної статті обійшов увагою ряд судових актів міжнародних судів, чий рішення підлягають виконанню згідно з міжнародними договорами України (рішення Міжнародного кримінального суду, рішення міжнародного суду ООН та інші) то не доцільно перераховувати в диспозиції ст. 382 КК України всі види судових актів, за невиконання яких передбачено кримінальну відповідальність. На нашу думку, краще було б закріпити в кримінальному кодексі узагальнювальне поняття «судовий акт».

На підставі цього, на наш погляд, у ст. 382 КК України слід передбачити відповідальність за невиконання чи перешкоджання виконанню акта правосуддя, який ухвалений судом іменем України у встановленому законом порядку в результаті правозастосовної діяльності, а також акта міжнародних судових установ, рішення яких підлягають виконанню згідно з міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України та який містить підтвердження наявності або відсутності правовідносин, спрямований на охорону та захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права і має наслідком виникнення, зміну або припинення процесуальних і матеріальних правовідносин.

Недоліком законодавчої техніки, використаної для конструювання ст. 382 КК України, є, на нашу думку, та обставина, що текст статті не дозволяє точно визначити коло актів, невиконання яких може мати наслідком відповідальність за вказаною статтею. Виникають питання щодо того, чи всі судові органи охоплено у цій статті, а також щодо того, чи забезпечується за допомогою останньої правочинність будь-якого акта, що виходить від суду. Для подолання зазначеного недоліку, а також з метою забезпечення оптимального поєднання інтересів України як члена міжнародного співтовариства і носія державного суверенітету вважаємо за доцільне супроводити ст. 382 КК України приміткою, яка визначатиме коло відповідних актів (*текст надано у висновках до розділу*).

Зарубіжне кримінальне право здебільшого не надає такого важливого

значення поняттю об'єкта злочину, як це характерно для українського кримінального права. Пов'язано це частково і з тим, що більшості зарубіжних кримінальних кодексів притаманне формальне визначення злочину (діяння, передбачене кримінальним законом під загрозою покарання). У більшості кодексів взагалі немає поняття злочинного діяння та поняття «предмет злочину», теорія ж в таких випадках спирається переважно знову ж таки на формальний критерій – «діяння, що порушує кримінальний закон». Лише невелика частина зарубіжних теоретиків кримінального права (наприклад, так званий реалістичний напрямок в англо-американській юридичній літературі) згадує однією з ознак злочину «кримінально карану шкоду», розглядаючи її як несприятливі наслідки злочинного діяння у вигляді втрати суспільних цінностей. При цьому такими цінностями визначено справедливість і правопорядок; життя, свободу, честь і гроші; загальну безпеку; соціальні ресурси; загальний прогрес; особисте життя і т.п.

Посягання на невиконання судового рішення є типовим для законодавства держав ЄС. Разом з тим зарубіжний законодавець підійшов по-різному щодо формулювання невиконання судового рішення та назв глав (розділів).

Дослідження посягань про невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС за об'єктом дозволило об'єднати їх у такі групи:

- посягання на правоохоронювані блага, які забезпечують відправлення правосуддя (Франція, Італія, Чехія, Польща, Угорщина, Румунія, Латвія, Естонія);
- посягання на саме правосуддя (Словенія, Болгарія, Литва);
- посягання на правоохоронювані блага, які забезпечують охорону суміжних або супутніх із правосуддям об'єктів (ФРН, Франція, Іспанія, Австрія, Нідерланди, Данія, Бельгія, Швеція, Фінляндія, Словаччина, Хорватія, Люксембург) [96, с. 149].

Розглянемо посягання на правоохоронювані блага, які забезпечують відправлення правосуддя.

Стаття 434-39, закріплена в Книзі 4 «Про злочини та проступки проти нації, держави та громадського спокою», Розділі III «Про посягання на державну владу», Главі IV «Про посягання на процес правосуддя», Розділі 3 «Про посягання на судову владу» КК Франції передбачає кримінальну відповідальність за протиправні діяння, пов'язані з невиконанням судового рішення щодо афішування обвинувального вироку. Об'єктом злочину є процес правосуддя та авторитет судової влади, предметом – судове рішення, афіші [97].

У доктрині італійського кримінального права також домінують погляди щодо визначення правового блага як об'єкта кримінально правової охорони. Саме соціальні цінності й окремі правові блага розглядають у своїх працях Ф. Мантовані і М. Доніні як безпосередні об'єкти посягання [98, с. 201; 99, с. 177]. КК Італії у Книзі другій «Про окремі злочини», Розділі III «Про злочини проти здійснення правосуддя», Секції II «Злочини проти законної сили судових рішень», у статті 388 «Умисне невиконання рішення судді» закріплює відповідальність за невиконання судових рішень. Об'єктом злочинного посягання визнано здійснення правосуддя. Предметами цього злочину прийнято вважати: постанову про виконання вироку, рішення суду у цивільній справі та майно [100].

Норму, що передбачає відповідальність за невиконання судового рішення, закріплено і в КК Чехії. Так, наприклад, у Розділі X «Кримінальні правопорушення проти публічного порядку», Розділі 4 «Інше втручання в діяльність органів державної влади» міститься ст. 337 «Перешкоджання правосуддю та перешкоджання винесенню вироку», що передбачає кримінальну відповідальність особи, яка перешкоджає або суттєво обтяжує виконання рішення суду чи іншого державного органу. Об'єкт цього складу злочину – внормована діяльність суду та інших органів державної влади. Предметом посягання визнано як рішення суду, так і рішення іншого органу державної влади [101].

Польське кримінальне законодавство, на відміну від українського,

розглядає правосуддя у вузькому сенсі, позначаючи під цим поняттям лише діяльність судових органів. У КК Польщі, в статті 244, яка розміщена в Главі XXX «Злочини проти здійснення правосуддя», закріплено кримінальну відповідальність за невиконання судової заборони або невиконання розпорядження суду. Об'єктом такого злочину визнано порядок здійснення правосуддя, а предметом зазначеного посягання – судові заборони, а також розпорядження суду [102].

Глава XXVI «Злочини проти судової системи» КК Угорщини містить Розділ 288 «Перешкоджання судового правозастосування». Тут об'єктом визначено порядок судового правозастосування, предметом посягання – виконавчий лист [103].

У Розділі IV «Перешкоджання здійсненню правосуддя» КК Румунії міститься стаття 287 «Невиконання судових постанов». Об'єктом цього злочину визначено порядок здійснення правосуддя щодо загальнообов'язковості виконання судових рішень, предметом кримінально-караного діяння – всі судові постанови [104].

У Главі XXIII «Кримінальні правопорушення проти відправлення правосуддя» КК Латвії є стаття 296 «Невиконання рішень суду та постанов прокурора». Об'єктом посягання цього злочину є порядок відправлення правосуддя, предмет – судові рішення чи постанова прокурора щодо покарання [105].

КК Естонії закріплює кримінальну відповідальність за досліджуваний нами злочин у § 331-1 «Невиконання рішення суду» Розділу 4 «Злочини проти виконання судового рішення» Глави 18 «Злочини проти здійснення правосуддя». Об'єкт такого посягання – порядок здійснення правосуддя в частині належного виконання судових рішень. Ця норма визначає, що предметом злочину є лише рішення суду, винесені у цивільних справах [106].

Деякі злочини посягають на саме правосуддя.

КК Словенії містить декілька норм, що передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, які закріплено в Главі 28

«Кримінальні злочини проти правосуддя» Особливої частини. Зокрема, в ст. 289 «Перешкоджання поверненню на роботу» передбачено кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення щодо повернення працівника на посаду. Стаття 290 «Порушення заборони на здійснення професійної діяльності» закріплює кримінальну відповідальність особи за невиконання судового рішення щодо заборони на здійснення певної діяльності іншою особою. Об'єктом таких посягань є правосуддя як таке, предмет злочину – остаточне судове рішення [107].

Натомість, КК Болгарії в ст. 293^a закріплює кримінальну відповідальність за невиконання зобов'язання перед кредитором на підставі рішення суду. Окрім цього, стаття 296 передбачає кримінальну відповідальність за перешкоджання виконанню судового рішення або невиконання наказу про захист від домашнього насильства. Такі норми розміщено в Главі 8 «Злочини проти діяльності державних органів та громадських організацій» Розділі 3 «Злочини проти правосуддя». Об'єктом посягань в обох випадках визначено інтереси правосуддя, предметом злочину, передбаченого ст. 293^a, є рішення суду, яке набуло чинності, а предметом злочину, передбаченого ст. 296, – судове рішення чи відповідний наказ [108].

У свою чергу КК Литви в главі XXXIV «Злочини та проступки проти правосуддя» закріплює статтю 245 «Невиконання рішення суду не пов'язаного з покаранням». У цьому випадку об'єктом злочинного посягання є інтереси правосуддя в частині належного виконання судового рішення. Предметом злочину законодавець визначив лише ті рішення суду, які не пов'язані з покаранням [109].

Більшість норм, які передбачають відповідальність за невиконання судового рішення, посягають на правоохоронювані блага які забезпечують охорону суміжних або супутніх із правосуддям об'єктів.

Зокрема, щодо об'єктів кримінально-правової охорони Німеччини варто відмітити, що в кримінально-правовій практиці держави до цих пір

точного поняття об'єкта злочину немає. На думку більшості німецьких правознавців (Г. Бляє, Ф. Крей, Р. Маурах, Ф.-Х. Шредер, М. Майвальд, Й. Весселс та ін.), підставою для розподілу норм Особливої частини (далі – КК ФРН) за об'єктами посягань є принцип специфіки правоохоронюваного блага [110, с. 6; 111; 112; 113]. Хоча проф. Ф. Хафт розглядає правоохоронюване благо в кожному конкретному складі злочинного діяння [114]. Один з найавторитетніших німецьких правознавців Г. Вельцель підкреслює, що «кримінальне право спрямоване в першу чергу на охорону певних життєвих благ суспільства, як-то: стабільність держави, життя, здоров'я, свобода, власність і т.д. (так звані правові блага)» [115, с. 4]. На думку В. Гроппа, метою кримінального права є захист певних інтересів «правових благ» за допомогою покарання діянь [116, с. 25].

Таким чином, об'єкт посягання за кримінальним правом Німеччини, стосується тих благ, які закріплено в особливій частині КК ФРН. У розділі 25 «Карана користь» КК ФРН закріплено § 288 «Перешкоджання примусовому виконавчому провадженню», в якому передбачено кримінальну відповідальність особи за перешкоджання задоволенню вимог кредитора шляхом відчуження частини свого майна чи унеможливлення доступу до нього в процесі примусового виконання виконавчого провадження. Об'єктом цього злочинного посягання є майнові блага, предметом – судові рішення, на підставі якого розпочато виконавче провадження [117].

КК Франції у Книзі третій Розділі I «Про обманні привласнення» Главі IV «Про привласнення» Розділі 3 «Про штучне створення неплатоспроможності» містить ст. 314-7, згідно з якою передбачено кримінальну відповідальність за різноманітні діяння з метою ухилення від виконання вироку майнового характеру, винесеного судом у кримінальних справах, або рішення, винесеного судом у цивільних справах про делікти, квазіделікти або аліменти. Об'єктом даного злочину є право власності. Предметом злочинного діяння законодавець визначив вирок майнового характеру, винесений судом у кримінальних справах, або рішення, винесене

судом у цивільних справах, а також майно [97].

КК Іспанії в Розділі XIX «Злочини проти державних органів» в Главі III «Про непокору і відмову у сприянні» містить ст. 410, яка закріплює кримінальну відповідальність за відмову посадової особи або державного службовця здійснювати належне виконання судових рішень, рішень і розпоряджень вищих посадових осіб. Крім цього в ст. 508, яка розміщена в Розділі XXI «Злочини проти Конституції» в Главі III «Про злочини проти інститутів влади і розподілу влади», передбачено кримінальну відповідальність посадової особи чи державного службовця, який присвоює судові повноваження чи перешкоджає виконанню рішення, видане компетентним судовим органом. Об'єктом подібних злочинних посягань є авторитет державної влади та її органів. Предмет злочинів – рішення суду, а також рішення і розпорядження вищих посадових осіб [118].

КК Австрії не передбачає кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення, але містить схожу кримінально-правову норму. Зокрема в § 271 розділу 19 «Злочинні діяння проти державної влади» передбачено кримінальну відповідальність за порушення майнового арешту. Об'єктом посягання є авторитет державної влади щодо належного виконання судового рішення. У цьому випадку предметом злочину є рішення суду про накладення арешту в адміністративному порядку [119].

Кримінально-правова теорія і практика Нідерландів не використовує поняття «об'єкт злочину» в тому сенсі, в якому його застосовують, наприклад, в українському кримінальному праві. Поняття об'єкта злочину не використовують, проте самі об'єкти злочинного посягання покладено в основу поділу Книг II і III КК Нідерландів на глави [120, с. 25].

Однією з найважливіших особливостей КК Нідерландів є те, що в ньому не виділено об'єктом злочину інтерес правосуддя. Найбільшу кількість подібних складів злочинів описано в розділі VIII КК Нідерландів, який називається «Злочини проти державної влади». Стаття 195, розміщена в розділі VIII «Злочини проти державної влади» КК Нідерландів, передбачає

відповідальність будь-якої особи за користування нею правами, коли вона знає, що судовим рішенням позбавлена цього права. Об'єктом злочинного посягання у цьому випадку є авторитет державної влади. Судове рішення про позбавлення певного права є предметом вказаного злочину [121].

У КК Данії виділено лише частину злочинів, що посягають на інтереси правосуддя, насамперед злочини проти отримання достовірних доказів і висунення достовірного звинувачення. Кримінальне законодавство Данії зараховує до поняття правосуддя діяльність не тільки судових, але й інших державних органів, розглядаючи не всю діяльність цих органів, а лише ту, що стосується отримання достовірних доказів. У КК Данії не передбачено кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення. Натомість в §148 Глави 16 «Злочини, скоєні під час здійснення державної функції» закріплено кримінальну відповідальність особи за невиконання передбаченої законом процедури щодо розгляду справи або виконання відповідних юридичних актів. Об'єктом посягання визначено авторитет державних органів, а предмет такого злочину – юридичні акти. Разом з тим, не зрозуміло, які акти необхідно вважати «юридичними» [122].

Стаття 254 глави 5 «Про зловживання владою» розділу IV «Про злочини і проступки проти громадського порядку, скоєних особами, що здійснюють публічні функції, або служителями культів, які виконують їх службові обов'язки» книги 2 КК Бельгії містить норму, яка передбачає кримінальну відповідальність за деякі протиправні дії, у тому числі проти судової ухвали або наказу, а також проти будь-якого розпорядження, що його видає орган влади. Об'єктом злочинного посягання є авторитет судової та державної влади. Предмет такого злочину – судова ухвала або наказ, розпорядження, органу влади [123].

Розділ 13 частини 2 «Про злочини» глави 17 «Про злочини проти громадської діяльності» КК Швеції передбачає кримінальну відповідальність за незаконні дії щодо майна, яке підлягає утриманню для забезпечення виконання зобов'язання, офіційного повідомлення, печатки, порушення

інших офіційно оголошених наказів. Об'єктом такого злочину визначено майнові блага, предметом посягання є майно, офіційне повідомлення, печатки та офіційно оголошений наказ [124].

У Розділі 9 (а) «Порушення заборонного наказу», що розміщений в Главі 16 «Злочини проти органів державної влади» КК Фінляндії, передбачено кримінальну відповідальність за порушення особою, щодо якої є судовий наказ чи судовий наказ про тимчасову заборону, порядку, передбаченого у відповідних рішеннях. Об'єктом зазначеного злочинного посягання є авторитет органів державної влади, предметом злочину – лише судовий наказ [125].

КК Словаччини в Особливій частині Главі 8 «Злочини проти порядку управління» Розділі 5 «Інші форми порушень діяльності органів публічної влади» закріплює в § 348 кримінальну відповідальність за перешкоджання виконання офіційного рішення. Словацький законодавець визначив об'єктом такого злочинного посягання належну діяльність органів публічної влади щодо виконання ними своїх повноважень. Предметом є офіційно прийняте рішення. Цим поняттям національний законодавець позначає як рішення, прийняте судом, так і рішення, прийняте іншим органом державної влади [126].

Незважаючи на те, що кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення прямо і не передбачено в КК Хорватії, проте в Главі XVI «Кримінальні правопорушення у сфері шлюбно-сімейних відносин та проти неповнолітніх осіб» Особливої частини зазначеного кодексу передбачено декілька норм, схожих до аналізованого злочину. Зокрема ст. 209 «Ухилення від сплати коштів на утримання (аліментів)» встановлює відповідальність за ухилення від забезпечення утримання особи з огляду на судове рішення, що підлягає примусовому виконання. Крім цього, в ст. 215 «Перешкоджання та невиконання заходів щодо захисту дитини чи неповнолітнього» закріплено відповідальність за перешкоджання здійсненню освітніх та інших заходів запроваджених судом. Об'єктом посягань є відповідно сфера шлюбно-

сімейних відносин та права неповнолітніх осіб, предмет злочинів – судове рішення [127].

Натомість ст. 391 КК Люксембургу передбачає відповідальність боржника за дії щодо погіршення свого фінансового стану з метою ухилення від виконання судових рішень у кримінальних або цивільних справах. Цю норму розміщено в Книзі II «Про порушення та покарання за них» Розділу VII «Злочини та делікти проти сімейного устою та публічної моралі» Частини IX «Ухилення від виконання сімейних обов'язків та фіктивна неплатоспроможність» КК Люксембургу. Об'єктом посягання визначено сферу сімейного устою та публічної моралі. Судові рішення в кримінальних або цивільних справах та офіційно зареєстровані (шлюбні контракти) договори є предметами такого правопорушення [128].

За результатами дослідження КК Мальти кримінально-правових норм, які б передбачали кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, або схожих норм не віднайдено [129].

З урахуванням того, що процес Brexit у Великобританії з ЄС перебуває на завершальному етапі, особливості застосування норми про невиконання судового рішення у законодавстві цієї країни не були предметом дослідження.

Дослідивши об'єкт невиконання судового рішення або схожого до нього складу злочину за законодавством держав ЄС, ми визначили як подібні, так і відмінні особливості щодо національної норми.

Необхідно констатувати, що в кримінальному законодавстві переважної більшості держав ЄС є норми, які передбачають відповідальність за невиконання судового рішення. Хоча є держави, у кримінальних кодексах яких (Австрія, Данія, Хорватія) і не передбачено кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення, проте в них закріплено схожі до такого діяння норми.

У кримінальних кодексах Словенії, Болгарії і Литви норму, що передбачає кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення,

розміщено в розділі проти правосуддя. Це зумовлює схожість об'єкта безпосереднього посягання з об'єктом посягання за ст. 382 КК України.

У той же час, слід вказати на особливість розташування норми, яка передбачає відповідальність за невиконання судового рішення, в різних розділах кримінальних кодексів інших держав ЄС, що і зумовлює визначення об'єкта такого посягання. Фактично, об'єктом посягання є не тільки саме правосуддя як таке, але і порядок його здійснення чи блага, які забезпечують охорону суміжних або супутніх із правосуддям об'єктів (право власності, авторитет органів влади, шлюбно-сімейні відносини та ін.).

Аналогічно до національної норми, в законодавстві більшості держав ЄС передбачено відповідальність саме за невиконання судового рішення (без деталізації його виду: вироку, ухвали, постанови тощо) незалежно від форми судочинства.

Проте, окрім звичних національному законодавцю судових актів, за законодавством держав ЄС передбачено відповідальність також за незаконні дії з майном, печатками, а також за незаконні дії всупереч вимогам офіційного повідомлення, офіційно оголошеного наказу (КК Швеції), юридичного акту (КК Данії), виконавчого листа (КК Угорщини) тощо.

Найсуттєвішою відмінністю, на нашу думку, є те, що в жодній із проаналізованих норм (окрім національної) не передбачено відповідальності за невиконання рішення Європейського суду з прав людини. Водночас, сам факт відсутності прямої вказівки на це у диспозиції (диспозиціях) статей не свідчить про те, що за невиконання такого рішення не передбачено кримінальної відповідальності. Таке рішення часто не відокремлюється від рішень національних судових органів.

З'ясувавши зміст та обсяг поняття судового рішення, повернемося до питання про місце цієї ознаки у складі злочину, передбаченому ст. 382 КК України.

Як вже було зазначено, одна з привелюючих позицій – судове рішення у складі злочину передбаченому ст. 382 КК України, є його предметом.

З цією позицією важко погодитись з таких міркувань.

По-перше, одним з найбільш точних визначень поняття предмету злочину, на нашу думку є визначення яке запропонував Г. П. Новосьолов. Він пропонує трактувати предмет злочину як різного роду матеріальні і нематеріальні блага (цінності), що можуть задовольняти потреби людей, **злочинний вплив на які (або незаконне поводження з якими)** (виділено мною – В. Н.) заподіює або створює загрозу заподіяння шкоди [50, с. 53]. В ньому наголошується не лише на природі предмета складу злочину (що це речі матеріального світу), але й на умовах, за наявності яких такі речі стають предметом – «злочинний вплив на які (або незаконне поводження з якими)».

Очевидно, що «судове рішення» (як паперовий документ) в умовах невиконання такого рішення чи перешкоджання його виконанню «незаконному впливу» чи «незаконному поводженню» не піддається.

З огляду на це, як видається, в аналізованій нормі більш правильно говорити про те, що «судове рішення, яке набрало законної сили», є ближчим до «іншого» нормативного акту, а відтак диспозиція ст. 382 КК України наділена ознаками бланкетності.

Щодо цього в літературі вже висловлювалась наукова позиція. Зокрема Г. З. Яремко вже ставила питання: чи може встановлюватися конкретизований зміст бланкетної диспозиції в статті кримінального закону за допомогою актів індивідуального застосування? Справа в тому, зазначає науковець, що в Особливій частині КК України є низка статей, диспозиції в яких сформульовані шляхом відсилки саме до таких актів (наприклад, ч. 1 ст. 164, ч. 1 ст. 173). Для наочності, ч. 1 ст. 164 КК України передбачає відповідальність за злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів). В даному випадку є відсилка до рішення суду, яке є правозастосовним актом. Цитуючи П. М. Рабіновича [130, с. 134] дослідниця вказує, що це «спосіб зовнішнього прояву формально обов'язкового правила поведінки індивідуального характеру, яке підтверджує, встановлює, змінює або скасовує юридичні права

й обов'язки персоніфікованих суб'єктів у конкретній життєвій ситуації». І робить висновок, що сформульовані в такому акті правила поведінки є формально обов'язковими лише щодо персонально визначеного суб'єкта, спрямовані на врегулювання лише конкретних правовідносин. Отже, на її думку акти індивідуального застосування не мають загальнообов'язкового нормативного характеру, а врешті, не є джерелом права. А тому не можуть застосовуватися для конкретизації змісту бланкетної диспозиції в статті кримінального закону. Це, однак, не виключає необхідності звернення до таких актів, проте останнє лежить в площині з'ясування фактичних обставин справи [131, с. 44–45].

Позиція, Г. З. Яремко, що «акти індивідуального застосування не мають загальнообов'язкового нормативного характеру, а врешті, не є джерелом права» є беззаперечною, і оспорювати її немає підстав. Проте, відповідь на питання чому такі акти «не можуть застосовуватися для конкретизації змісту бланкетної диспозиції в статті кримінального закону» не така вже й однозначна. Адже поняття «бланкетної диспозиції» – це наукове поняття. Тобто в свій час, науковці дійшли до висновку, що «бланкетна диспозиція в статті Особливої частини КК України – це структурний елемент заборонної кримінально-правової норми, який безпосередньо лише абстрактно називає або описує окремі ознаки складу злочину, а для їх конкретизації відсилає (прямо чи опосередковано) до приписів інших галузей права, що можуть бути формалізовані у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та правових звичаях, і які виступають додатковою нормативною підставою кримінально-правової кваліфікації [131, с. 45].

З офіційних позицій відповідь на питання про поняття банкетної диспозиції можемо знайти у Рішенні КС України від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000 (справа про зворотну дію кримінального закону в часі). Судом зазначено, що в теорії кримінального права залежно від опису ознак конкретного складу злочину розрізняють такі види диспозицій: проста,

описова, відсильна, бланкетна і змішана.

Бланкетна диспозиція кримінально-правової норми лише називає або описує злочин, а для повного визначення його ознак відсилає до інших галузей права. Основна особливість бланкетної диспозиції полягає в тому, що така норма має загальний і конкретизований зміст.

Загальний зміст бланкетної диспозиції передається словесно-документною формою відповідної статті Особливої частини Кримінального кодексу України і включає положення інших нормативно-правових актів у тому вигляді, в якому вони сформульовані безпосередньо в тексті статті. Саме із загальним змістом бланкетної диспозиції пов'язане визначення кримінальним законом діяння як злочину певного виду та встановлення за нього кримінальної відповідальності.

Конкретизований зміст бланкетної диспозиції передбачає певну деталізацію відповідних положень інших нормативно-правових актів, що наповнює кримінально-правову норму більш конкретним змістом. Зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилення на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Така диспозиція кримінально-правової норми залишається незмінною. Кримінальний закон і за наявності нового, конкретизованого іншими нормативно-правовими актами змісту бланкетної диспозиції кримінально-правової норми не можна вважати новим – зміненим – і застосовувати до нього положення частини першої статті 58 Конституції України та частини другої статті 6 Кодексу [132, с. 77].

Але знову ж таки, не варто упускати, що ці положення містяться: а) в мотивувальній частині рішення; б) сам суд зазначає, що використовує підходи «теорії кримінального права», тому можуть бути поставлені під науковий сумнів.

Отже, як проміжний висновок, констатуємо, що судовий акт не відповідає в повній мірі: а) ні ознакам предмету складу злочину відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 382 КК України; б) ні

ознакам нормативного акту до якого може «відсилати» банкетна диспозиція.

Вихід з ситуації можна запропонувати такий:

– думається, що підхід до визнання «судового рішення» предметом складу злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 382 КК України є помилковим, оскільки при невиконанні чи перешкоджанні виконанню такого рішення воно (як паперовий документ) не зазнає безпосереднього злочинного впливу (що характерно для предмета злочину). Інакше слід визнавати предметом злісного ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів) – відповідне рішення суду про встановлення аліментів; предметом втечі з місця позбавлення волі або з-під варти – вирок чи рішення суду; предметом зловживання службовим становищем – посадову інструкцію; тощо. А це, як видається, очевидно є неправильним;

– очевидно, що судові рішення, яке «набрало законної сили», у складі злочину передбаченому ст. 382 КК України, за своєю сутністю та правовими наслідками наділене окремими ознаками нормативно-правових актів інших галузей права з урахуванням яких визначаються межі криміналізації у так званих «статтях з бланкетними диспозиціями» – такі рішення визначають межі протиправності діяння у кожному конкретному випадку. Однак, враховуючи заперечення щодо віднесення норм, що відсилають до правозастосовних актів (актів індивідуального застосування) до числа банкетних, назріла доцільність: або перегляду загальноновизнаного поняття бланкетної диспозиції, як такої, що відсилає лише до нормативно-правових актів інших галузей права (а вважати такою також диспозицію, яка відсилає до правозастосовних актів які мають загальнообов'язкове значення), або ж виділення статей з диспозиціями, зміст яких залежить від таких конкретних правозастосовних актів (ст. 382 КК України та ін.) в окремий вид, поряд з відсильними та бланкетними диспозиціями. Їх можна було б назвати, наприклад «квазібланкетними», що дослівно означатиме «удаванобланкетні» або «майжебланкетні».

Чому бланкетні? Та тому, що для з'ясування меж протиправності певного діяння відсилають до акту поза межами КК України.

Чому квазі? Та тому, що відсилають до правозастосовного акту, який хоч і обов'язковий до виконання на усій території та усіма фізичними та юридичними особами, але все таки є «індивідуальним» актом.

2.2 Об'єктивна сторона складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу

У науці кримінального права об'єктивна сторона злочину є найбільш складним і об'ємним ученням. Це та сторона злочину, дослідивши яку, можна визначити підґрунтя об'єкта посягання, предмету злочину, встановити форму вини. Об'єктивна сторона – один із чотирьох обов'язкових елементів складу злочину. Без об'єктивної сторони не може бути посягання на об'єкт злочину, нема і суб'єктивної сторони як певного відображення злочинної поведінки в свідомості суб'єкта, немає суб'єкта злочину, тому не можна констатувати наявність складу злочину як єдину юридичну підставу кримінальної відповідальності.

Питання об'єктивної сторони висвітлено в працях М. І. Бажанова [133], Ф. Г. Бурчака [134], Ю. В. Бауліна [69], М. Й. Коржанського [135], В. К. Матвійчук [136], М. І. Панова [137], П. Л. Фріса [138], М. І. Хавронюка [74] та ін.

Проблематика об'єктивної сторони невиконання судового рішення за законодавством України та держав ЄС частково розкрито в дисертаційних дослідженнях Г. І. Богонюк [13] та М. О. Букач [14].

З теоретичної точки зору вивчення об'єктивної сторони складу злочину важливе у сучасних умовах, зокрема, тому що останніми роками в цій сфері нагромадилось багато нових питань і почалось руйнування деяких традиційних уявлень, це необхідне також для подальшого розвитку науки і вдосконалення судової та слідчої практики. Це ми, відповідно, спробуємо

продемонструвати під час подальшого дослідження. Однак, з урахуванням, що стосовно поняття об'єктивної сторони складу злочину, її складових і змісту в юридичній літературі немає єдності поглядів, далі розглянемо ці проблеми, а вже після охарактеризуємо зміст об'єктивної сторони складу злочину «Невиконання судового рішення».

Учені по-різному пояснюють поняття об'єктивної сторони. Так, наприклад, А. А. Піонтковський об'єктивну сторону злочину трактує як характеристику кримінальним законом зовнішніх ознак злочинного діяння [139, с. 131]. Хоча погодитись із тим, що кримінальний закон повністю відображає характеристики зовнішніх ознак злочинного діяння, було б не правильно. В. М. Кудрявцев стверджує, що об'єктивна сторона злочину – це зовнішній акт суспільно небезпечного посягання на захищений кримінальним правом об'єкт, тобто акт вольової поведінки, який відбувається в об'єктивному світі та виявляється у заподіянні шкоди вказаному об'єкту або створенні загрози завдання йому шкоди [140, с. 128]. П. І. Гришаєв характеризував об'єктивну сторону злочину як таку, що складається із суспільно небезпечного діяння, що завдало або може завдати істотної шкоди суспільним відносинам, що їх захищає кримінальний закон, а також з умов та обставин завдання цієї шкоди [141, с. 5]. Автор цілком слушно вказує на умови та обставини, у яких відбувається суспільно небезпечне діяння. М. І. Бажанов пояснював об'єктивну сторону складу злочину як сукупність передбачених законом ознак, що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, яке посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови, пов'язані з цим посяганням [142, с. 81]. Визначення, яке наводить автор, на наш погляд, майже не конкретизує форми прояву об'єктивної сторони, а тому не характеризує повного змісту – сукупності елементів і процесів, що утворюють це поняття. Ф. Г. Бурчак, та Є. Ф. Фесенко дотримуються думки, що об'єктивна сторона злочину – це зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на той чи інший об'єкт, що перебуває під охороною кримінального

закону (тобто це передбачені кримінальним законом ознаки, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння) [134, с. 106]. Таке визначення частково збігається з поняттям, наведеним М. І. Бажановим, яке, на нашу думку, не повне. Крім того, у запропонованому Ф. Г. Бурчаком і Є. Ф. Фесенком визначенні не йдеться про умови, за яких завдається шкода суспільним відносинам. Н. В. Чернишова, М. В. Володько, М. А. Хазін до об'єктивної сторони складу злочину зараховують сукупність передбачених кримінальним законом ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечної дії, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови цього посягання [143, с. 50]. Натомість автори в цьому визначенні не врахували елемент бездіяльності як обов'язкової ознаки складу того чи іншого злочину, що є досить важливим. Найбільш вдалим, на нашу думку, видається визначення, запропоноване М. І. Пановим: об'єктивною стороною злочину є «зовнішня сторона (зовнішнє вираження) злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину» [45, с. 451].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 382 КК України, виражається: 1) в невиконанні вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили (ч.ч. 1 – 3), рішення ЄСПЛ, рішення КС України (ч. 4); 2) перешкоджанні їх виконанню (ч.ч. 1 – 3); 3) недодержанні службовою особою висновку КС України (ч. 4).

Вважаємо, що об'єктивна сторона невиконання судового рішення полягає у вчиненні діяння (як у формі дії так і у формі бездіяльності). Така ж позиція підтвердилася і під час анкетування. Зокрема, у рамках дисертаційного дослідження опитано працівників прокуратури (100) і суду (30), а також науковців (40) віком від 29 до 67 років, із досвідом роботи від 7 до 28 років для з'ясування їх думки щодо проблемних питань, які

стосуються кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення (додаток А). На запитання «На Вашу думку, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 382 КК України, полягає у: а) дії; б) бездіяльності; чи в) діянні?» більшість респондентів (62%) відповіли, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 382 КК України, полягає у діянні.

Варто детальніше розглянути способи вчинення аналізованого складу злочину.

У кримінально-правовій літературі йдеться про те, що *невиконання* судового акта є бездіяльністю, яка означає незастосування особою передбачених законом і цим судовим актом заходів, необхідних для його виконання, за умови, якщо: а) на цю особу покладено обов'язок; б) вона має реальну можливість виконати цей судовий акт. Форми (способи) невиконання судового акта можуть бути різними: пряма і відкрита відмова від його виконання, тобто висловлене в усній чи письмовій формі небажання його виконати. Також зазначено, що невиконання може мати і характер ухилення, коли особа відкрито не відмовляється від виконання судового акта, однак вживає певних зусиль, які фактично роблять неможливим його виконання (умисно не отримує пошти, уникає зустрічі з державним виконавцем, надсилає документ не за адресою тощо) [81, с. 111–112].

Прикладом умисного невиконання судового рішення може слугувати така кримінальна справа.

Так, 21.11.2013 року рішенням Добропільського міськрайонного суду Донецької задоволено позов Добропільської міжрайонної прокуратури про зобов'язання ОСОБИ_1 звільнити самовільно зайняту земельну ділянку площею 0,0011 га., яка розташована в межах водоохоронної зони водного об'єкту по балці без назви, басейну Казений Торець, у с. Золотий Колодязь Добропільського району Донецької області, шляхом знесення збудованої споруди. Рішення набрало законної сили 03.12.2013 року.

Встановлено, що ОСОБА_1 діючи умисно, маючи реальну можливість виконати цей судовий акт, в період з 24.12.2013 по 29.08.2014 умисно не

виконувала рішення Добропільського міськрайонного суду від 21.11.2013, яке набрало законної сили, щодо знесення самовільно збудованої споруди.

Крім того, 05.11.2013 рішенням Добропільського міськрайонного суду Донецької області задоволено позов Добропільської міжрайонної прокуратури про зобов'язання ОСОБИ_1 звільнити самовільно зайняту земельну ділянку площею 0,0010 га., яка розташована по балці Кучерів Яр, басейну ріки Казений Торець у с. Золотий Колодязь Добропільського району Донецької області, шляхом знесення збудованої споруди та приведенням земельної ділянки у придатний для використання стан. Рішення набрало законної сили 16 листопада 2013 року.

Встановлено, що ОСОБА_1 діючи умисно, маючи реальну можливість виконати цей судовий акт, в період з 24.12.2013 по 29.08.2014 умисно не виконувала рішення Добропільського міськрайонного суду від 05.11.2013, яке набрало законної сили, щодо знесення самовільно збудованої споруди та приведенням земельної ділянки у придатний для використання стан.

Вироком по справі № 227/4046/14-к Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 13 квітня 2018 року визнано винним ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_7., у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України, та призначено йому покарання у вигляді штрафу розміром 1000 (однієї тисячі) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 17000 грн. (сімнадцять тисяч гривень) [144].

На нашу думку, в літературі належним чином не враховано, що судові рішення може мати як «зобов'язуючий» характер (коли рішення визначає обов'язок відповідної особи вчинити певні дії: повернути борг, виселитись з приміщення тощо), так і «забороняючий» характер (коли рішення визначає обов'язок відповідної особи не вчинити певних дій: не використовувати фірмове найменування, не контактувати з особою тощо). Очевидно, що в першому випадку невиконання судового рішення з об'єктивної сторони полягає у бездіяльності (особа не вчиняє дій, визначених рішенням суду), в

другому ж випадку, навпаки, – невиконання полягає у активній поведінці – вчинення відповідних дій всупереч забороні.

Зокрема, Дунаєвецький районний суд Хмельницької області засудив за ч. 2 ст. 382 КК ОСОБУ_1, який з березня 2013 року по липень 2015 року, будучи службовою особою, директором ТОВ «Центр інноваційно-будівельних технологій», достовірно знаючи, умисно, не виконував постанову Окружного адміністративного суду м. Києва від 08 червня 2011 року, яка набрала законної сили 24 січня 2012 року і будучи письмово попередженим про кримінальну відповідальність за невиконання вказаної постанови суду, ігнорував встановлену судом тимчасову заборону здійснення господарської діяльності (виділено мною – В.Н.) Товариству з обмеженою відповідальністю «Центр інноваційно-будівельних технологій» м. Київ з виробництва теплоізоляційних плит з екструдованого пінополістиролу в орендованому приміщенні, розташованому на території ВАТ «Дунаєвецьке підприємство «Сільгосптехніка» м. Дунаївці Хмельницької області до отримання висновку державної екологічної експертизи про ведення в експлуатацію цеху з виробництва вказаної продукції та продовжував господарську діяльність товариства з метою отримання прибутку [145].

Очевидно, що говорити в цьому випадку про бездіяльність було б принаймні некоректно.

Щодо *перешкоджання виконанню* судового акта, то, як зазначено у науковій літературі, воно виявляється в активній поведінці особи (дії) і є протидією виконанню вимог, що містяться в цьому акті, з метою недопущення його виконання (заборона підлеглим виконувати судовий акт (щодо службової особи), підкуп або обман судового виконавця, погрози або насильство щодо нього тощо) [146, с. 1140; 67, с. 950]. Такої ж думки щодо розмежування активної та пасивної дій дотримуються В. І. Борисов та В. І. Тютюгін [81, с. 111].

Ця позиція також не є беззаперечною. Зокрема, комплексно досліджуючи проблему відповідальності за перешкоджання діяльності за

кримінальним правом України, Є. В. Пилипенко стверджує, що аналіз положень КК України засвідчує, що законодавець використовує термін «перешкоджання» для позначення як активної поведінки (зазвичай указуючи на певний спосіб, наприклад, у ст. 340), так і пасивної (ненадання певної інформації, невиконання рішень тощо, наприклад, у ст. 351). З урахуванням цього, можна зробити висновок, що перешкоджання може мати форму і дії, і бездіяльності [147, с. 48].

Цю думку висловлювали й інші дослідники, зокрема Р. В. Вереша [148, с. 86–89], А. Солдатенко [149, с. 424–429], Р. Л. Чорний [140, с. 159–162] та ін.

З такою позицією погоджуємось і ми. В історії вже були випадки перешкоджання діяльності (Збройним силам України) шляхом бездіяльності, коли люди лягали під колеса військової техніки тощо, щоб не допустити її подальшого просування.

Вважаємо, що в такий спосіб може бути і перешкоджання виконанню судового рішення. І хоча нам не вдалось знайти прикладів з судової практики, вважаємо, що такі випадки можливі: наприклад, якщо в ситуації виконання судового рішення про виселення особи (звільнення зайнятого приміщення), його «друзі» приходять у це приміщення та відмовляються його покинути, шляхом «мовчазного протесту» блокують прохід, проїзд виконавцям тощо, створюючи тим самим перешкоди для їх роботи.

У таких випадках слід вести мову саме про перешкоджання виконанню судового рішення вчинене шляхом бездіяльності.

Окремі дослідники звертають увагу на недоцільність розмежування невиконання та перешкоджання виконанню судового рішення на дію та бездіяльність як форми діяння. Зокрема В. А. Головчук зазначає, що невиконання судового рішення полягає у невжитті особою, якої стосується виконання вироку, рішення, ухвали або постанови суду, що набрали законної сили, передбачених законом заходів щодо їх виконання. Невиконання може виражатися у прямій відмові виконати судові рішення або ухиленні від його

виконання. Невиконання судового рішення може бути підтверджено особою письмово, безпосередньо судді, по телефону тощо (відмова від виконання), але склад злочину буде і тоді, коли жодних заяв з цього приводу не робиться (ухилення від виконання) [151, с. 510–511]. Ухилення – та сама відмова, яка має завуальований характер: особа відкрито не заявляє про відмову виконати судові рішення, але діє таким чином, що фактично унеможлиблює його виконання [67, с. 993–994]. Водночас зауважимо, що кримінальна відповідальність настає лише за вчинення суспільно небезпечного діяння, а не за висловлені особою думки, погляди та переконання. З огляду на це висловлена особою відмова від виконання рішення суду не може слугувати підставою для притягнення такої особи до кримінальної відповідальності. Такою підставою є виключно дії або бездіяльність особи, що має своїм наслідком невиконання рішення суду або перешкоджання його виконанню.

Поряд з проаналізованими суспільно небезпечними діяннями (невиконання та перешкоджання) у ст. 382 КК України передбачено відповідальність за недодержання (висновку Конституційного Суду України).

У науковій літературі недодержанням позначають відхилення від правил, законів, невідповідність традиціям звичаям тощо [152, с. 292].

У згаданій нами ст. 382 КК України поняття *недодержання* позначає невиконання чи недотримання певних правил чи вимог. І як ми вже говорили, оскільки рішення Конституційного Суду можуть визнавати неконституційними як положення законів, які зобов'язують вчинити певні дії, так і положення законів, які забороняють вчиняти певні дії, то можна зробити висновок, що недотримання рішення Конституційного Суду України може проявлятися також у формі як дії, так і бездіяльності.

У кримінально-правовій літературі йдеться про те, що склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 382 КК України, є формальним, а його об'єктивна сторона вичерпується діянням, з моменту вчинення якого злочин визнається закінченим і яке полягає: а) або в невиконанні судового акта, б) або у

перешкоджанні його виконанню. З моменту невиконання судового акта злочин набуває тривалого характеру [146, с. 1139; 81, с. 111]. Звісно, такий висновок, на перший погляд, є цілком логічним, але зважаючи на те, що судові рішення, які є предметом такого злочину, мають різну процедуру виконання (одні – негайно, інші – після спливу певного часу, що надається для добровільного чи примусового виконання такого рішення), то і момент закінчення злочину у кожному із цих випадків буде різним. Так, наприклад, для судових рішень, які мають бути виконані невідкладно, злочин уважатиметься закінченим із моменту відмови від виконання такого рішення (коли буде наявне невиконання, ухилення або перешкоджання його виконанню), а для рішень суду, що мають певний визначений судом строк чи термін виконання, злочин буде вважатися закінченим із моменту невиконання, ухилення від виконання чи перешкоджання виконанню рішення після закінчення терміну для його добровільного чи примусового виконання.

За ч. 3 ст. 382 КК України моментом закінчення злочину вважається настання таких суспільно небезпечних наслідків як істотна шкода. Йдеться про те, що за своєю природою злочин стає з матеріальним складом. Дещо детальніше наше бачення щодо поняття та розміру істотної шкоди ми розглянемо в підрозділі 3.1, присвяченому питанням кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення.

В зарубіжних країнах підходи до поняття злочину, склад злочину, об'єктивна сторона складу злочину, ознаки об'єктивної сторони відрізняються від аналогічних уявлень української школи кримінального права.

Так, наприклад, кримінальні кодекси Франції (1992 року), Іспанії (1995 року), Австрії (1975 року) та інші не використовують терміна «склад злочину». Не вживають терміна «склад злочину» і в кримінальному законодавстві та доктрині ФРН, а замість цього там йдеться про «склад діяння» (§ 13 КК ФРН), що також можна перекладати як «склад закону».

Більшість кримінальних кодексів країн ЄС ведуть мову про інститут закінченого злочину і те ж саме поняття використовують для його термінологічного оформлення. Однак є такі (Польща, Франція, Естонія), які зовсім не використовують цього терміна. На думку законодавця цих країн, при визначенні моменту закінчення злочину слід брати до уваги особливості опису об'єктивної сторони конкретного складу злочину, а тому будь-яке узагальнення в законі з цього питання зайве.

Щодо характеристики об'єктивної сторони невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС слід зазначити, що зарубіжний законодавець урізноманітнив способи вчинення аналізованого злочину.

Залежно від конкретного акту поведінки суб'єкта злочину аналізовані посягання можна поділити на ті, які:

– вчиняються шляхом дії (ФРН, Нідерланди, Австрія, Бельгія, Швеція, Болгарія);

– вчиняються шляхом діяння (Франція, Іспанія, Італія, Данія, Фінляндія, Чехія, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Болгарія, Румунія, Латвія, Литва, Естонія, Хорватія, Люксембург) [153, с. 75].

Розглянемо посягання *першої* групи.

Особливістю німецького та голландського кримінального права є те, що злочинне діяння має бути наслідком або усвідомленої дії, або бездіяльності винної у злочині особи. Усвідомленість є однією з основних умов визнання дії злочинною. Несвідомі дії не розцінюються як діяння в кримінально-правовому сенсі цього слова.

Відповідно до § 13 КК ФРН відповідальність за бездіяльність несе особа, яка «викликає настання наслідку, передбаченого складом злочину», коли особа юридично була зобов'язана не допустити настання наслідку і «якщо бездіяльність відповідає виконанню складу злочину». § 288 «Перешкоджання примусовому виконавчому провадженню» КК ФРН передбачає кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення таким чином: «Той, кому загрожує примусове виконавче провадження з

наміром перешкодити задоволенню вимог кредитора відчужує частини свого майна або виключає можливість доступу до нього» [117]. Об'єктивна сторона виражена у формі активних дій, а сам злочин має формальний склад.

Стаття 195 КК Нідерландів передбачає кримінальну відповідальність будь-якої особи за здійснення нею прав, знаючи, що вона судовим рішенням позбавлена цього права. Очевидно, що об'єктивна сторона злочину виражена у формі активних дій, а вчинення вказаних дій не поєднано із заподіянням будь-якої шкоди [121].

Для австрійського законодавства головний вид злочинного діяння – це дія. Сприймаючи кращі досягнення німецькомовної правової думки, в § 2 КК Австрії законодавчо визначено бездіяльність: особа не діє, якщо не запобігає настанню визначеного (в законі) результату, хоча вона «внаслідок покладених на неї особливих зобов'язань юридично була зобов'язана не допускати цього, і якщо бездіяльність відповідає виконанню складу діяння шляхом дії» [119]. Проаналізувавши це поняття, можна зробити висновок, що в основі уявлень про бездіяльність у кримінальному праві Австрії лежить уявлення про кримінальну відповідальність за невиконання покладених обов'язків. КК Австрії не передбачає кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення, але містить схожу кримінально-правову норму. Зокрема в § 271 передбачено кримінальну відповідальність за порушення майнового арешту. Об'єктивна сторона цього злочину виражається в активних діях, а способи його вчинення закріплено законодавцем таким чином: знищення, пошкодження, розбирання, приведення в непридатний стан або повністю або частково вилучення з-під майнового арешту річ [119]. Для притягнення до відповідальності за цією статтею не обов'язкова наявність суспільно небезпечних наслідків, тобто злочин з формальним складом.

Стаття 254 КК Бельгії містить норму, яка передбачає кримінальну відповідальність за «дії щодо застосування сили проти виконання закону або королівського указу, або проти справляння законно встановленого податку,

або проти судової ухвали або наказу, а також проти будь-якого розпорядження, що його видає орган влади». Об'єктивна сторона даного злочину полягає в активних діях, а момент закінчення злочину співпадає з моментом вчинення будь-яких дій, зазначених в диспозиції даної норми. Настання будь-яких наслідків диспозиція статті не передбачає [123].

Розділ 13 глави 17 «Про злочини проти громадської діяльності» КК Швеції передбачає кримінальну відповідальність за незаконне переміщення, пошкодження або іншим чином розпорядження майном, яке підлягає утриманню в забезпечення виконання зобов'язання, тимчасового арешту, застави, конфіскації або іншим подібним заходам, пошкодження або знищення офіційного повідомлення або печатки, або іншим чином незаконне відкривання чогось офіційно закритого або порушення інших подібних офіційно оголошених наказів. Об'єктивна сторона даного злочину характеризується вчиненням активних дій. Злочин з формальним складом [124].

Окрім того, за (2) ст. 296 КК Болгарії законодавець передбачив відповідальність особи, яка з метою запобігання або перешкоджання виконанню судового рішення знищує, пошкоджує, приховує або привласнює предмет (об'єкт), на який посилається дане судове рішення [108]. Об'єктивна сторона вказаної норми характеризується активними діями.

Щодо *другої* групи посягань варто зазначити наступне.

Спільною позицією в українському та французькому праві є визнання того, що злочин – це завжди діяння, яке може виражатися в формі злочинної дії і злочинної бездіяльності. КК Франції не містить законодавчо встановленого визначення поняття злочинного діяння.

Через те, що в сучасній французькій юридичній літературі використовують досить різні поняття злочинного діяння, при цьому нерідко вчені дають тільки формальне визначення, покладаючись на унеможливлення його оспорюваності. Так, наприклад, на думку Ж. Праделя, злочинне діяння – це «будь-яка дія або бездіяльність, які суспільство забороняє під загрозою

кримінальної санкції» [154]. На наш погляд, найбільш повне визначення злочинного діяння запропонували співавтори курсу «Кримінальне право і кримінальний процес» Ж. Левассер, А. Шаванн і Ж. Монтре: «Це дія або бездіяльність, передбачені і карані кримінальним законом, вмінені в провину його виконавцю і не виправдане здійсненням будь-якого права» [155, с. 181].

У теорії кримінального права Франції прийнято вважати, що «злочин є закінченим злочинним діянням (*l'infraction consommée*), якщо злочинець виконав діяння, передбачене диспозицією статті особливої частини КК (для формальних складів), або в результаті вчинення злочину настали шкідливі наслідки (для матеріальних складів) [156, с. 75].

КК Франції в Книзі III Розділі I «Про обманні привласнення» Главі IV «Про привласнення» Розділі 3 «Про штучне створення неплатоспроможності» містить норму (ст. 314-7), за порушення якої, як випливає з її змісту, можуть притягуватися до кримінальної відповідальності боржники за діяння, в тому числі до винесення судового рішення, що констатує його заборгованість, що виразилося в організації або обтяженні своєї неплатоспроможності або шляхом збільшення пасивів або зниження активів свого майна, або шляхом зниження або приховування всіх або частини своїх доходів, або приховування будь-якого майна і має на меті ухилення від виконання вироку майнового характеру, винесеного судом у кримінальних справах, або рішення, винесеного судом у цивільних справах про делікти, квазіделікти або аліменти. Об'єктивна сторона аналізованого злочину виражається у формі діяння. Це злочин з формальним складом. Також слід вказати на ст. 434-39, яка міститься в Книзі четвертій «Про злочини та проступки проти нації, держави та громадського спокою», Розділі III «Про посягання на державну владу» Главі IV «Про посягання на процес правосуддя», Розділі 3 «Про посягання на судову владу» і передбачає кримінальну відповідальність за діяння щодо знищення, приховування чи зривання, повністю чи частково, розклеєних афіш, у випадку, коли судовим рішенням передбачено в якості покарання афішування обвинувального

виразу. Об'єктивна сторона, як зазначено в диспозиції, полягає у формі діяння. Це злочин з формальним складом [97].

В іспанській теорії кримінального права немає поняття протиправності діяння, а використовують поняття (термін) «типовість». Тип – це сукупність зазначених у законі, об'єктивних і суб'єктивних ознак вказаного в кримінальному законі, тобто забороненого, діяння, що обґрунтовують його протиправність [157]. За висловом іспанського юриста Г. Р. Моурільо, «типовість як суттєвий елемент кримінально-караного діяння являє собою не що інше, як технічний відбиток принципу законності» [158, с. 238]. Згідно зі ст. 10 КК Іспанії злочинами або проступками є карані за законом дія або бездіяльність, учинені з умислом чи через злочинну необережність. У ст. 11 КК Іспанії зазначається: «Злочини і проступки вчиняються шляхом бездіяльності, коли невиконання особливого юридичного обов'язку, покладеного на винного, прирівнюється законом до скоєння злочину. Бездіяльність прирівнюється до дії: а) коли існує особливий обов'язок діяти, що випливає із закону або договору; б) коли винний своєю попередньою дією або бездіяльністю піддав небезпеці юридично захищене право». Це означає, що бездіяльність є різновидом дії, спрямованої на невиконання того чи іншого обов'язку. В ст. 410 КК Іспанії передбачено кримінальну відповідальність за відмову посадової особи або державного службовця здійснювати належне виконання судових рішень, рішень і розпоряджень вищих посадових осіб, прийнятих відповідно до їх компетенції та з дотриманням необхідних законних умов. Крім цього в ст. 508 встановлено кримінальну відповідальність посадової особи чи державного службовця, який присвоює судові повноваження чи перешкоджає виконанню рішення, яке видав компетентний судовий орган. Об'єктивна сторона аналізованих злочинів виражається у діяннях. Способами вчинення таких злочинів є відповідно: 1) відмова здійснювати належне виконання судових рішень, рішень і розпоряджень вищих посадових осіб та 2) присвоєння судових повноважень чи перешкоджання виконанню судових рішень. Настання

наслідків не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони вказаних злочинних посягань [118].

У ст. 40 КК Італії визначено об'єктивні ознаки злочинного діяння (ознаки об'єктивної сторони): «Ніхто не може бути покараний за діяння, передбачене законом як кримінальне правопорушення, якщо шкідливий або небезпечний результат, від якого залежить наявність кримінального правопорушення, не є наслідком дій або бездіяльності цієї особи. Незапобігання результату з боку особи, на якій лежить правовий обов'язок запобігти йому, еквівалентно його спричиненню». Мовою вітчизняного кримінального права це означає, що злочинні діяння можуть бути вчинені шляхом активних дій або бездіяльності, юридичні підстави відповідальності за бездіяльність – його шкідливість і наявність підкріпленої правовим приписом обов'язку діяти. КК Італії в статті 388 закріплює кримінальну відповідальність за умисне невиконання судового рішення. Об'єктивна сторона виражається у формі діяння і має конкретно виражені способи вчинення, а саме: здійснення вдаваних чи шахрайських дій щодо своєї власності чи власності третіх осіб; ухилення від виконання рішення у цивільних справах з питань опіки над дітьми або іншими особами з обмеженою дієздатністю, або яке передбачає забезпечувальні заходи щодо власності, володіння або грошового зобов'язання; приховування, знищення, марнування майна, що підлягає опису, судовому арешту чи арешту в порядку забезпечення позову; неправомірне відмовляння, ухилення чи затримання виконання адміністративного акту; ухилення від відповіді на вимогу посадової особи про зазначення майна чи грошового зобов'язання, що підлягають опису або надання заяви, що містить неправдиві дані. Отже, за своєю конструкцією це злочин з формальним складом [100].

У КК Данії також не передбачено кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення. Натомість в §148 закріплено кримінальну відповідальність будь-якої особи, яка наділена юрисдикцією, чи іншою державною владою вирішувати правові питання, чи в її обов'язки входить

застосування каральної влади держави за невиконання передбаченої законом процедури щодо розгляду справи або виконання відповідних юридичних актів щодо арешту, тюремного ув'язнення, виїмки або інших заходів аналогічного характеру. Данський законодавець визначає, що об'єктивна сторона даного посягання виражається в недотриманні передбаченої законом процедури щодо розгляду справи або виконання певних юридичних актів. Це злочин з формальним складом [122].

У розділі 9 (а) «Порушення заборонного судового наказу» КК Фінляндії, передбачено кримінальну відповідальність за порушення особою, щодо якої є заборонний судовий наказ чи наказ про тимчасову заборону, порядку, передбаченого у відповідних рішеннях. З диспозиції цієї норми важко з'ясувати форму вчинення аналізованого злочинного посягання. Презюмуємо, що даний злочин характеризується діянням, настання суспільно-небезпечних наслідків не передбачено [125].

У ст. 337 «Перешкоджання правосуддю та перешкоджання винесенню вироку» КК Чехії встановлена кримінальна відповідальність особи, яка перешкоджає або істотно ускладнює здійснення рішення суду або іншого органу державної влади. Об'єктивна сторона правопорушення виражається у втручанні або суттєвому обтяженні виконання рішення суду чи іншого державного органу шляхом (1):

- здійснення діяльності, забороненої таким рішенням або діяльності, за яку було відкликано відповідну ліцензію;
- залишення на території Чеської Республіки всупереч вирок або рішення про висланя;
- залишаючись без дозволу та без серйозних причин у місці або районі, до якого застосовується вирок про заборону перебування, або недотримання обмежень, встановлених судом у зв'язку з виконанням цього вироку;
- відвідування заходів, щодо яких існує заборона відвідувань, встановлена вироком суду;

- невиконання вироку про позбавлення волі без вагомої причини;
- здійснення серйозних дій, спрямованих на перешкодження виконанню або мети вироку;
- здійснення серйозних дій, спрямованих на перешкодження виконанню рішення про затримання особи або взяття під варту;
- здійснення серйозних дій, спрямованих на перешкодження виконанню профілактичних заходів призначених судом або іншим чином, особливо шляхом втечі з установи або надання допомоги у втечі, що серйозно ускладнює виконання таких рішень або ускладнює нагляд, призначений до припинення вказаних заходів. У пункті 4 цієї статті передбачено, що несе відповідальність той, хто після безрезультатного використання заходів у цивільному судочинстві проти нього, спрямованих на виконання рішення суду або угоди, затвердженої судом про освіту неповнолітніх дітей, включаючи контакт з дітьми, перешкоджає виконанню такого рішення чи угоди, або той, хто чинить серйозні дії, щоб перешкодити виконанню рішення іншого державного органу, що стосується освіти неповнолітніх дітей.

На жаль, законодавець не вказує, що позначає поняття «серйозні дії». Аналізовані злочинні посягання вчиняються як шляхом дії, так і бездіяльністю. Склад злочину – формальний [101].

Поміж іншого, варто звернути увагу на кримінальне законодавство Польщі. Так, наприклад, у ст. 244 КК Польщі передбачено відповідальність того, хто не виконує заборону суду щодо: зайняття посади; виконання роботи; провадження діяльності; керування транспортними засобами; походу до гральних центрів та участі в азартних іграх; участі в масових заходах; обов'язку утримуватися від перебування в окреслених умовах або місцях; наказу залишити місце перебування разом з потерпілим; заборону контакту з визначеними особами; заборону наближення до визначених осіб та заборону залишення місця проживання без згоди суду або не виконує розпорядження суду про оголошення рішення у спосіб, передбачений у ньому. Об'єктивна

сторона даного злочину виражена у формі діяння. Склад злочину – формальний [102].

КК Словаччини в § 348 передбачає кримінальну відповідальність за перешкодження виконання офіційного рішення. Словацький законодавець закріплює вичерпний перелік способів вчинення цього злочину. Такими способами є перешкодження або істотне ускладнення виконання рішення, прийнятого судом або іншим органом державної влади (1) в силу:

- неспроможності почати відбувати покарання у вигляді позбавлення волі з дати, зазначеної судом без поважної причини,

- проживання без дозволу і без серйозних причин у населеному пункті чи районі, у якому особі було накладено заборону проживання, або за невиконання обмежень і зобов'язань, покладених на нього за рішенням суду у зв'язку з виконанням такого вироку,

- проживання без дозволу і без поважної причини на території Словацької Республіки, незважаючи на те, що було винесено вирок про виселення або покарання у вигляді заборони на проживання на території Словацької Республіки,

- виконання дії, заборонених відповідно до рішення суду або іншого органу державної влади про заборону вчинення таких дій,

- скоєння серйозних проступків з метою зірвати призначену медичну профілактику або захисне перевиховання, покладені на особу судом або іншим способом, зокрема шляхом втечі з установи, або істотне ускладнення виконання такого рішення або

- скоєння серйозних проступків з метою запобігання призначення, взяття під варту або вироку,

- вчинення серйозних або повторюваних неправомірних дій з метою порушення порядку не даючи особі змоги проникнення у спільне помешкання (регулюються прийнятим окремим положенням або на основі попередньо вжитих заходів, прийнятих судом) або

– вчинення серйозних правопорушень, тим самим перешкоджання виконання захисного нагляду, призначеного для особи.

Об'єктивна сторона характеризується як активними діями, так і бездіяльністю. Аналізована норма має формальний склад злочину [126].

У ст. 289 «Перешкоджання поверненню на роботу» КК Словенії передбачено кримінальну відповідальність особи за свідоме невиконання остаточного судового рішення, що дає право працівнику повернутися на свою посаду. Окрім цього, ст. 290 «Порушення заборони займатися професійною діяльністю» закріплює кримінальну відповідальність особи, яка дозволяє іншій людині обіймати посаду, займатися діяльністю або виконувати функцію, хоча і знає, що цій особі було це заборонено остаточним рішенням суду. Об'єктивна сторона вказаних злочинів може проявлятися як в активних діях, так і в бездіяльності. Момент закінчення злочину буде співпадати з моментом вчинення діяння, зазначеного в диспозиції як в першому, так і в другому випадках. Обидва злочини сконструйовані як злочини з формальними складами [107].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого розділом 288 «Перешкоджання судового застосування» КК Угорщини, полягає у діянні, а саме: у невиконанні зобов'язання, що передбачене законом у зв'язку з виконавчим провадженням, інші зобов'язання, а ніж ті що містяться у виконавчому листі. Настання наслідків не є обов'язковою умовою для притягнення винного до кримінальної відповідальності за цією статтею [103].

КК Болгарії у ст. 293а встановлює кримінальну відповідальність особи, засудженої до виплати грошового зобов'язання на підставі рішення суду, яке вступило в силу і не виконує даного зобов'язання протягом одного року після вступу в силу рішення про виконання зобов'язань перед кредитором, незважаючи на наявність грошових коштів або майна для цієї мети. Крім цього, ст. 296 передбачає відповідальність (1) особи, яка перешкоджає виконанню судового рішення або не виконує наказ про захист від домашнього насильства [108]. Об'єктивна сторона таких злочинів

характеризується діяннями. Момент закінчення в обох випадках збігається з моментом вчинення діяння, тому наявність наслідків не є обов'язковою.

Стаття 287 «Невиконання судових постанов» КК Румунії закріплює кримінальну відповідальність за невиконання судових постанов. Національний законодавець передбачив декілька способів скоєння такого злочину:

- перешкоджання виконанню рішення суду, чинячи опір діям органів влади, відповідальних за таке виконання;
- відмова органу, відповідального за виконання, виконувати рішення суду, з допомогою яких він повинен виконати певні діяння;
- відмова підтримувати органи влади, відповідальні за виконання постанов суду, особами, які зобов'язані робити це за законом;
- невиконання судового наказу про відновлення працівника;
- невиконання постанови суду про виплату зарплати протягом 15 днів з дати, коли запит про виконання був представлений роботодавцю зацікавленою стороною;
- невиконання розпорядження суду про встановлення, виплати, індексації та перерахунку пенсії та ін. Зазначений злочин може вчинятися як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності.
- перешкоджання окремим особам від використання, повністю або частково, будинку або частини будинку або будівлі, що побудовані на основі постанови суду, вчинене особою, щодо якої було повернуто судовий наказ. Акт поведінки винного полягає як в дії, так і бездіяльності. Склад даного посягання формальний [104].

Заслуговує на увагу ст. 296 «Невиконання рішень суду та постанов прокурора» КК Латвії. У цій нормі законодавець передбачає декілька способів вчинення подібного злочину. Перший спосіб – це невиконання, а другий – затримання виконання зазначених документів. Так як законодавець не вказав, що позначають ці поняття, на нашу думку, розглядаючи через призму національного законодавства, можна стверджувати, що об'єктивна

сторона виражається у формі діяння, тобто як у діях, так і в бездіяльності. Момент закінчення цього злочину збігається з моментом вчинення будь-яких діянь, зазначених в диспозиції. Склад злочину – формальний [105].

Важливою видається ст. 245 «Невиконання рішення суду, не пов'язаного з покаранням» КК Литви, яка передбачає кримінальну відповідальність за невиконання рішення суду які не пов'язані з покаранням. У цій нормі не конкретизовано способи вчинення даного проступку, тому вважаємо, що їх вчиняють як шляхом дії, так і бездіяльності. Склад – формальний [109].

Параграф 331-1 «Невиконання рішення суду» КК Естонії передбачає кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення у цивільній справі, за якою особа зобов'язана здати дитину або річ, вчинити дію, яку не може бути замінено, або утриматися від вчинення такої дії, якщо особу було покарано штрафом або арештом у виконавчому провадженні за вчинення такої дії. Це посягання характеризується діянням і не передбачає настання будь-яких наслідків [106].

Стаття 209 «Ухилення від сплати коштів на утримання (аліментів)» КК Хорватії закріплює кримінальну відповідальність (1) кожного, хто, ухилившись від працевлаштування або змінюючи місце роботи, тимчасового чи постійного місця проживання, шляхом відчуження майна або будь-яким іншим чином ухиляється від забезпечення утримання особи, яку він зобов'язаний утримувати в силу судового рішення, що підлягає примусовому виконанню або досудового врегулювання, або того, хто відмовляється виконувати таке зобов'язання. Об'єктивна сторона такого кримінального правопорушення виражається у формі діяння. Способом вчинення злочину, передбаченого ст. 215 «Перешкоджання та невиконання заходів щодо захисту дитини чи неповнолітнього», є перешкоджає здійсненню освітніх та інших заходів [127].

У свою чергу ст. 391 КК Люксембургу закріплює відповідальність особи за фіктивне оформлення або погіршення стану своєї

неплатоспроможності «...чи то шляхом збільшення пасиву або зменшення активу свого майна, чи то шляхом приховування будь-якого свого майна, з метою ухилення від обов'язку здійснення грошового відшкодування, накладеного судом з розгляду кримінальних справ, чи у випадку деліктних та квазиделіктних правопорушень або справ, що стосуються аліментів, судом з розгляду цивільних справ». Учинення вказаних діянь не передбачає настання наслідків [128].

За результатами аналізу об'єктивної сторони складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав ЄС, можна виявити як принципово схожі, так і відмінні риси.

Зокрема, подібним є те, що норми, які передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, сконструйовані як злочини з формальним складом (без вказівки на необхідність настання суспільно-небезпечних наслідків). Важко не звернути увагу на той факт, що переважна більшість проаналізованих норм про відповідальність за невиконання судового рішення, за законодавством держав ЄС, способами вчинення такого злочину передбачає вчинення його шляхом діяння.

Відмінна ж особливість полягає в широкій варіативності вираження об'єктивної сторони невиконання судового рішення, в способах його вчинення. Так, наприклад, у кримінальних кодексах Швеції (розд. 13 КК Швеції), Італії (ст. 40 КК Італії), Чехії (ст. 337 КК Чехії), Польщі (ст. 224 КК Польщі), Словаччини (§ 328 КК Словаччини), Румунії (ст. 287 КК Румунії) диспозиції норм здебільшого передбачають способи невиконання судового рішення, які аналогічні до спеціальних норм ст. 382 КК України (ст.ст. 164, 165, 166, 388, 389, 389¹, 390, 390¹, 393, 394, 395 КК України). На нашу думку, об'єднання способів невиконання судового рішення зазначених статей КК України в ст. 382 КК України сприятиме нівелюванню конкуренції загальної і спеціальних норм невиконання судового рішення, що, в свою чергу, позитивно позначиться на самому кримінальному кодексі України.

2.3 Суб'єкт складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу

Для аналізу ознак суб'єкта невиконання судового рішення, і важливе значення має розгляд загального поняття суб'єкта злочину. Згідно з ч. 1 ст. 18 КК України, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Також сформульовано визначення спеціального суб'єкта – ч. 2 ст. 18 КК України: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізично осудна особа, що вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність за злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [38]. Незважаючи на те, що поняття суб'єкта злочину є законодавчо визначеним, проте до нього постійно звертаються науковці у своїх дослідженнях.

Деякі вчені суб'єктом злочину визнають фізичну осудну особу (людину), яка досягла до моменту вчинення певного злочину віку, з якого особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, здатна понести кримінальну відповідальність [159, с. 348; 160, с.74]. Інші зазначають, що «це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу може настати кримінальна відповідальність [161, с. 86; 162, с. 130]. На думку В. К. Грищука, суб'єкт складу злочину – це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до чинного КК України може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 КК України), тобто це фізична особа (людина), яка вчинила злочин у стані осудності і згідно з чинним КК України підлягає кримінальній відповідальності [163, с. 248]. Нам більше імпонує визначення суб'єкта злочину, запропоноване В. К. Грищуком, оскільки з нього чіткіше можна визначити вік кримінальної відповідальності. Загальний вік, з якого настає кримінальна відповідальність, – 16 років [38].

Одним із аспектів дослідження суб'єкта в теорії кримінального права є його осудність, тобто такий психічний стан, коли особа, під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [38]. Осудність як обов'язкова ознака суб'єкта злочину характеризує зв'язок особи із злочином, виною та кримінальною відповідальністю. Вона є початковою ланкою системи «осудність – винність – відповідальність», вихідним пунктом принципу суб'єктивного ставлення вчиненого діяння у вину суб'єкта (ч. 2 ст. 2 КК України).

Науковці активно обговорюють питання і про відповідальність юридичних осіб [164, 165, 166, 167, 168].

Ідею запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб підтримав законодавець. Так, наприклад, за результатами прийняття Закону України № 314-VII (314-18) від 23.05.2014 року КК України було доповнено Розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» і запроваджено можливість застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Зокрема, в ст. 96³ КК України визначено підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру і наведено перелік злочинів, за вчинення яких їх можна застосовувати. Водночас у цьому переліку немає норми, що передбачає відповідальність за невиконання судового рішення (ст. 382 КК України).

Концепція визнання юридичної особи суб'єктом злочину жодним чином не заперечує концепції персональної винної відповідальності фізичних осіб і не суперечить їй. Службова особа юридичної особи несе відповідальність за фактично вчинену нею дію або бездіяльність, які пов'язані із злочинним наслідком що наступив.

Варто погодитись з професором П. Л. Фрісом, що «відповідальність юридичної особи є вторинною від відповідальності фізичних осіб. Однак важливою умовою є прямий причинний зв'язок між діяннями фізичної особи,

її виною, функціонуванням юридичної особи та шкідливими наслідками» [168].

На нашу думку, юридична особа може нести відповідальність і за злочинні діяння, передбачені ст. 382 КК України, вчинені фізичною особою, якщо їх вчинили на користь або в інтересах юридичної особи фізична особа, яка:

а) діяла від імені юридичної особи або

б) виконувала керівні функції і, перебуваючи на службі у юридичної особи, мала право представляти її, приймати рішення від її імені або контролювати її діяльність;

Але і за ці злочинні діяння зазначена юридична особа може нести відповідальність лише, якщо вона винна:

а) у невиконанні чи неналежному виконанні прямих приписів закону, що встановлює обов'язки чи заборони стосовно здійснення певної діяльності;

б) у здійсненні діяльності, яка не відповідає передбаченій у статутних документах чи заявленим цілям;

в) якщо діяння, яке заподіює чи створює реальну небезпеку заподіяння шкоди у значних розмірах особі, суспільству чи державі, було вчинене в інтересах цієї юридичної особи або було допущено, санкціоновано, затверджено, використано органом чи особою, наділеними функціями керівництва нею.

Водночас, не вдаючись до подальшого ґрунтовного аналізу проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб, зауважимо, що згідно зі ст. 93³ «Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру» серед переліку статей немає ст. 382 КК України, однак серед альтернативних дій, що визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи (а це є обов'язковою ознакою підстави для застосування таких заходів згідно з п.п. 1, 4 ст. 96³ КК України), є дії, що були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності (п. 2 примітки до ст. 96³ КК України). На нашу думку, одним із видів такого ухилення від

відповідальності є невиконання або перешкоджання виконанню судового рішення. Такий висновок можна зробити на підставі того, що судові рішення завжди передбачає певну відповідальність для суб'єкта–порушника, а тому дії службової особи, вчинені в інтересах юридичної особи щодо невиконання винесеного судом рішення, можна розцінювати як ухилення юридичної особи від передбаченої законом відповідальності. Однак *de iure* згідно з положеннями ст. 96³ КК України, до юридичної особи не можна застосовувати заходів кримінально-правового характеру за вчинення її уповноваженою особою злочинів, передбачених ст. 382 КК України.

Так, наприклад, у одному із вироків суду зазначено, що директор ТОВ «Кіровоградінтерсервіс», будучи службовою особою, діючи умисно та цілеспрямовано, достовірно знаючи про зобов'язання передати КП «Елегант» 13/200 часток комплексу будівель, що розташовані по вул. Мурманській, 3 в м. Кіровограді згідно постанови Вищого Господарського суду України від 05 грудня 2012 року, яка набрала законної сили, усвідомлюючи про наявність примусового виконання рішення суду згідно наказу Господарського суду Кіровоградської області у справі 5013/469/12 від 03 січня 2013 року, з метою умисного невиконання постанови суду, яка набрала законної сили 19.02.2013 року укладає договір дарування 13/200 часток комплексу будівель, що розташовані по вул. Мурманській 3 в м. Кіровограді з третьою особою, який посвідчено у приватного нотаріуса Кіровоградського міського нотаріального округ), у приміщенні нотаріальної контори, про що в Реєстрі для вчинення нотаріальних дій мається запис за № 587 від 19.02.2013 року. Подароване ТОВ «Кіровоградінтерсервіс» майно фактично включає в себе майно, яке товариство повинно передати КП «Елегант» на підставі постанови Вищого Господарського суду України від 05 грудня 2012 року. Тим самим директор ТОВ «Кіровоградінтерсервіс», будучи службовою особою, вчинив умисне невиконання постанови суду, що набрала законної сили, тобто кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 382 КК України. Зокрема, укладаючи договір дарування 13/200 часток комплексу будівель, ця службова особа

вчинила злочин, передбачений ч. 2 ст. 382 КК України не в особистих інтересах, а в інтересах юридичної особи – ТОВ «Кіровоградінтерсервіс» [169]. З огляду на це є всі підстави стверджувати про можливість застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за невиконання судового рішення.

Це підтверджує необхідність внесення змін шляхом доповнення переліку статей, зазначених в п. 4 ст. 96³ статтею 382 КК України.

Дослідження спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що суб'єкта невиконання судового рішення науковці характеризують по-різному. Так, наприклад, в окремих науково-практичних коментарях КК України зазначається, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 16-річного віку (ч. 1 ст. 382 КК України – загальний суб'єкт), або спеціальний суб'єкт, зокрема службова особа (частини 2, 4 ст. 382 КК України); службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище (ч. 3 ст. 382 КК України); особа, раніше судима за злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена цією статтею (ч. 3 ст. 382 КК України) [170, с. 930; 67, с. 1117].

На думку О. О. Дудорова, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 382 КК України, за невиконання або перешкоджання виконанню вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, є загальний. Суб'єкта невиконання рішення ЄСПЛ автор визначає як «службову особу, на яку законодавством України покладено обов'язок виконувати рішення ЄСПЛ [171, с. 694].

Інші науковці суб'єктом злочину в ст. 382 КК України, називають за ч. 1 – загальний, а за ч. ч. 2, 3, 4 – службову особу, яка відповідно до своїх повноважень повинна була вчинити дії з виконання судового рішення або завдяки своїм повноваженням мала можливість перешкодити останньому [172, с. 552].

У свою чергу Є. Л. Стрельцов суб'єктом злочину за ст. 382 КК України називає службову особу, яка через свої повноваження зобов'язана виконати судові рішення, а також будь-яку фізичну осудну особу з 16-ти років. За ч. 3 суб'єктом є службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, а також особа, раніше судима за злочин, передбачений цією статтею. За ч. 4 суб'єкт злочину – службова особа [173, с. 793].

Г. І. Богонюк вважає, що суб'єкт аналізованого злочину може бути і загальним (чч. 1, 3 ст. 382), і спеціальним (чч. 1, 2, 3, 4 ст. 382) [13, с. 104–106].

На думку В. І. Борисова і В. І. Тютюгіна за ч. 1 ст. 382 КК України суб'єктом цього злочину, якщо злочин вчиняється шляхом невиконання, є лише спеціальний суб'єкт (особа, на яку законом і судовим рішенням покладено обов'язок щодо його виконання, він має реальну можливість його виконати); перешкоджання виконанню судового акта – спеціальний (зобов'язана особа), так і загальний суб'єкт. За ч.ч. 2 та 4 ст. 382 КК України суб'єкт злочину – спеціальний (службова особа, яка зобов'язана і має реальну можливість виконати відповідний судовий акт). За ч. 3 ст. 382 КК України, суб'єктом може бути тільки така службова особа, яка займає відповідне службове становище, а також особа, раніше судима за такий самий злочин. У разі спричинення цим злочином наслідків у вигляді істотної шкоди зазначеним у ч. 3 ст. 382 КК України правам, свободам чи інтересам, він може бути вчинений як загальним, так і згаданими спеціальними суб'єктами [81, с. 114].

На наш погляд, ця позиція щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 382 КК України, є найбільш сприйнятливою, тому ми вважаємо, що суб'єктом аналізованого злочину буде:

– за ч. 1 ст. 382 КК України: а) спеціальний суб'єкт – особа, яка зобов'язана виконати судові рішення за наявності реальної можливості його виконання; б) загальний суб'єкт – фізична осудна особа, яка на момент його

вчинення досягла 16-річного віку у разі перешкоджання виконанню судового рішення;

– за ч. 2 ст. 382 КК України: лише спеціальний суб'єкт – службова особа, при наявності обов'язку та реальної можливості виконати судове рішення;

– за ч. 3 ст. 382 КК України: спеціальний суб'єкт – службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище; особа, раніше судима за злочин, відповідальність за вчинення якого передбачено цією статтею; загальний суб'єкт (у разі перешкоджанні судового рішення) – фізична осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 16-річного віку;

– за ч. 4 ст. 382 КК України – службова особа.

З'ясувавши питання про суб'єкта складу досліджуваного злочину, не можемо оминати увагою і можливість (доцільність) застосування кримінально-правових заходів за вчинення діянь, передбачених ст. 382 КК України щодо юридичних осіб.

Питання становлення кримінальної відповідальності юридичних осіб у деяких державах ЄС та нормативного врегулювання такої відповідальності досліджували П. Л. Фріс [174], В. К. Грищук та О. Ф. Пасека [175].

У кримінальному законодавстві зарубіжних країн питання про суб'єкт злочинного діяння вирішується неоднозначно. В деяких країнах суб'єктом злочину традиційно прийнято вважати лише фізичну особу, в інших – як фізичну, так і юридичну особу (корпорацію, підприємство, установу). Щодо фізичних осіб у кримінальних кодексах всіх країн розглядаються питання про вік фізичної особи – суб'єкта злочинного діяння; презумпцію більшості людей усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними; визначення тих чинників, які унеможливають або зменшують осудність.

Зауважимо, що далеко не всі зарубіжні кримінальні кодекси містять дефініцію поняття «особа, яка вчинила кримінально каране діяння». Так, наприклад, взагалі не містять жодних вказівок на суб'єкт злочину або вік настання (чи ненастання) КК Австрії [119], КК Бельгії [123], КК

Нідерландів [121]. Кримінальне законодавство ряду держав містить лише вказівку на вік, з якого особу можна притягнути до кримінальної відповідальності (або до досягнення якого не можна притягувати до неї): КК Данії [122], КК Іспанії [118], КК Польщі [102], КК ФРН [117], КК Франції [97], КК Швеції [124] та КК Естонії [106]. Власне, аналогічно до кримінального законодавства України, суб'єкт злочину визначено у кримінальних кодексах країн пострадянського простору (крім Естонської Республіки) і у КК Болгарії [108].

Окрім того, мінімальний вік фізичної особи, що підлягає кримінальній відповідальності, коливається від 12 до 18 років: в КК Нідерландів [121] закріплено, що кримінальна відповідальність настає з 12 років; за КК Франції фізичні особи несуть кримінальну відповідальність після досягнення віку 13 років [97]; в КК Австрії [119], Болгарії [108], Італії [100], ФРН [117], Чехії [101], Словаччини [126] мінімальний вік кримінальної відповідальності встановлено з 14 років; КК Данії [122] і Швеції [124] встановлюють мінімальний вік суб'єкта злочинного діяння з 15 років; іспанський законодавець встановлює, що особи, які не досягли 18 років, не підлягають кримінальній відповідальності за КК Іспанії [118].

Більшість кримінальних кодексів держав ЄС для визначення стану неосудності використовує не тільки медичний, але і психологічний критерій, які в сукупності утворюють біолого-психологічний, або змішаний, критерій.

Так, наприклад, загальний критерій неосудності передбачено в КК Італії, ст. 88 якого вказує: «... не є осудним той, хто під час вчинення дії знаходився внаслідок хвороби в такому душевному стані, що була виключена здатність розуміти і бажати». Відповідно до ст. 85 КК Італії неосудна особа звільняється від кримінального покарання, так як не є суб'єктом злочину. Осудність зазначений Кодекс пов'язує також з віком, вважаючи неосудними осіб, яким не виповнилося під час скоєння злочину 14 років [100].

У свою чергу ст. 20 КК Іспанії звільняє від кримінальної відповідальності особу, яка під час вчинення кримінального діяння з причини

якогось психічного відхилення або порушення не могла усвідомлювати протиправності скоєного нею діяння або керуватися своїми діями [118].

Неосудність у КК ФРН регулюється § 20, де йдеться про те, що вини немає, якщо особа в момент вчинення діяння внаслідок хворобливого психічного розладу, глибокого розладу свідомості або недоумства, а також іншого важкого психічного відхилення не здатна усвідомлювати протиправність своїх дій або віддавати собі звіт у скоєному [117].

У ст. 122-1 КК Франції зазначається, що: «Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення діяння перебувала в стані розладу нервово-психічної діяльності, тобто не могла усвідомлювати чи контролювати свої дії» [97].

Згідно з §1 ст. 31 КК Польщі визначено, що «не вчиняє злочину той, хто через психічну хворобу, розумову відсталість або інше порушення психічної діяльності не може в момент вчинення діяння розуміти значення або керувати своєю поведінкою» [102].

Разом з тим, наприклад, КК Швеції не містить поняття неосудності. До осіб, які вчинили злочини під впливом душевної хвороби, розумової відсталості або іншого ненормального психічного стану, застосовуються заходи судового реагування [124].

Для виявлення певних розбіжностей щодо суб'єктів вчинення злочину невиконання судового рішення та положень, які можуть представляти інтерес з точки зору подальшого вдосконалення українського кримінального закону, ми здійснили порівняльно-правовий аналіз відповідних положень КК держав ЄС.

За суб'єктним складом, залежно від ознак суб'єкта злочинні посягання проти невиконання судового рішення та подібні до них за законодавством держав ЄС можна поділити на види де:

- 1) суб'єктом посягання є будь-яка особа (Австрія, Франція, Швеція, Чехія, Словаччина, Хорватія, Італія, Болгарія);
- 2) суб'єктом посягання є спеціальний суб'єкт (ФРН, Франція, Іспанія,

Італія, Данія, Люксембург, Бельгія, Нідерланди, Фінляндія, Хорватія, Угорщина, Польща, Болгарія, Румунія, Словенія, Естонія, Литва);

3) суб'єктом посягання є відповідальний орган так будь-яка особа (Румунія, Люксембург).

Дослідимо норми *першої* групи.

Зокрема, в § 271 КК Австрії передбачено кримінальну відповідальність *будь-кого* за порушення майнового арешту [119].

Суб'єктами кримінальної відповідальності, згідно із КК Франції, є фізичні та юридичні особи. У той же час КК Франції не містить будь-яких спеціальних статей, присвячених поняттю суб'єкта злочину і його ознакам. Вік кримінальної відповідальності залежить від віднесення суб'єкта до різних груп неповнолітніх (з 13 до 18 років). Повну вікову відповідальність встановлено з 18 років [176, с. 25–26]. Будь-яка особа є суб'єктом протиправних діянь щодо невиконання судового рішення про афішування обвинувального вироку, передбачених у ст. 434-39 КК Франції [97].

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 13 КК Швеції, є будь-яка особа, що:

- вчиняє незаконні дії щодо майна, яке підлягає утриманню для забезпечення виконання зобов'язання, тимчасового арешту, застави, конфіскації або іншим подібним заходам

- пошкоджує або знищує офіційне повідомлення або печатку, або

- іншим чином незаконно відкриває щось офіційно закрите, або

- порушує інший подібний офіційно оголошений наказ [124].

За ст. 337 «Перешкоджання правосуддю та перешкоджання винесенню вироку» КК Чехії суб'єктом кримінального правопорушення є:

- *той, хто* втручається або суттєво обтяжує виконання рішення суду чи іншого державного органу (1);

- *кожен, хто* здійснює серйозні або повторні вчинки, щоб перешкоджати видворенню, що виконується відповідно до іншого правового регулювання (2);

- *кожен, хто* перешкоджає або суттєво обтяжує виконання рішення суду чи іншого державного органу (3);
- *той, хто* перешкоджає виконанню рішення чи угоди, або той, хто чинить серйозні дії, щоб перешкодити виконанню рішення іншого державного органу (4) [101]. Зазначаючи, що суб'єктом цього злочину є «той, хто», «кожен, хто», законодавець не розкриває змісту вказаних понять.

КК Словаччини термін «суб'єкт злочину» не використовує. Словацький законодавець оперує в статтях Загальної частини КК Словаччини терміном «виконавець злочинного діяння», а щодо осіб, які вчинили діяння, передбачені Особливою частиною КК Словаччини, але які не підлягають кримінальній відповідальності з огляду на вік чи неосудність – терміном «особа». У статтях Особливої частини КК Словаччини використано відносний займенник «хто» [177, с. 99–105]. Згідно з §§ 22–23 суб'єктом злочину є осудна фізична особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку. *Будь-яка особа є суб'єктом правопорушення передбаченого § 348 «Перешкоджання виконанню офіційного рішення» КК Словаччини [126].*

Суб'єктом кримінального правопорушення передбаченого, ст. 209 КК Хорватії, є *кожен, хто* ухиляється від забезпечення утримання особи, яку він зобов'язаний утримувати відповідно до судового рішення, або відмовляється виконувати таке зобов'язання (1), або *кожен, хто* порушує дане зобов'язання щодо утримання дитини чи неповнолітнього (2). Натомість ст. 215 передбачає відповідальність *кожної особи* за перешкоджання здійсненню освітніх та інших заходів, запроваджених судом, центром соціальної допомоги чи органами державної влади з питань захисту прав дитини чи неповнолітнього (1) [127]. Законодавець не надає роз'яснень щодо того, кого слід розуміти під поняттям «кожен, хто».

Ознаки суб'єкта злочину визначено також і в розділі «Про злочинця і потерпілого» КК Італії. Вимоги до суб'єкта як до фізичної особи італійський законодавець визначив у ст. 85 і 97 КК. Це особа, яка здатна «розумно усвідомлювати і бажати», тобто бути осудною, і досягла віку 14 років.

Неповноліття суб'єкта (вік від 14 до 18 років) у будь-якому випадку є пом'якшувальною відповідальність обставиною (ст. 98). Суб'єкт злочину за ст. 388 «Умисне невиконання рішення судді» – це особа, що приховує, знищує, марнує належне їй майно, що підлягає опису, судовому арешту чи арешту в порядку забезпечення позову (абз. 3) [100].

У КК Болгарії є норма, що закріплює ознаки суб'єкта злочину. Так, наприклад, у ч. 1 ст. 31 зазначено, що кримінально відповідальною є повнолітня особа, яка досягла 18-річного віку та яка в осудному стані скоїла злочин. Суб'єктом аналізованого злочину, відповідальність за який передбачено ст. 296 КК Болгарії, є особа, яка перешкоджає виконанню судового рішення чи не виконує наказу про захист від домашнього насильства (1) або особа, яка з метою запобігання або перешкодження виконанню судового рішення знищує, пошкоджує, приховує або привласнює предмет (об'єкт), на який посиляється судове рішення (2) [108].

Норми *другої* групи характеризуються винятково спеціальним суб'єктом невиконання судового рішення.

Нормативного поняття загального суб'єкта злочинного діяння в КК ФРН немає. Більше того, §10 КК «Особливі положення щодо неповнолітніх та осіб молодого віку» відсилає до іншого закону. В цьому параграфі зазначено: «Дії цього закону поширюється на діяння, вчинені неповнолітніх і особами молодого віку в тому обсязі, в якому Законом про судочинство у справах неповнолітніх не передбачено інше» [117]. У зв'язку з цим віковий початок кримінальної відповідальності міститься не в КК ФРН, а в Законі про судочинство у справах неповнолітніх і передбачений з 14 років. Спеціальним суб'єктом злочину, передбаченого § 288 «Перешкодження примусовому виконавчому провадженню», є особа, якій загрожує примусове виконавче провадження [117].

Натомість спеціальним суб'єктом злочину за ст. 314-7 КК Франції, що передбачає відповідальність за різноманітні діяння з метою ухилення від виконання судового рішення, є боржник по вироку майнового характеру,

винесеного судом по кримінальних справах або рішення, винесеного судом по цивільним справам (1), юридичний або фактичний керівник юридичної особи (2) [97].

Поза межами КК Іспанії також залишилися питання які врегульовують положення щодо суб'єкта злочину. Стаття 19 КК Іспанії лише вказує, що «Особи, які не досягли вісімнадцяти років, не підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом. Якщо особа, молодша зазначеного віку вчиняє злочин, вона відповідатиме за законом про кримінальну відповідальність неповнолітніх» [118]. За ч. 1 ст. 410 цього кодексу, в разі відкритої відмови здійснити належне виконання судових рішень, рішень і розпоряджень вищих посадових осіб, спеціальними суб'єктами злочину виступають посадові особи або державні службовці. Зазначені категорії осіб є спеціальними суб'єктами злочину також і в разі присвоєння судових повноважень або перешкоджання виконання рішення, прийнятого компетентним судовим органом (ст. 508) [118].

Вартими уваги видаються положення норми щодо суб'єкта злочину в КК Нідерландів. Так, наприклад, у ч. 1 ст. 51 КК зазначено, що є дві категорії кримінальних злочинців: фізичні особи і юридичні особи. Однак, у частинах 2 і 3 регламентовано лише кримінальну відповідальність юридичних осіб, а про фізичних осіб навіть не згадується. Відповідальність особи, яка здійснює певне право, знаючи про те, що вона судовим рішенням позбавлена цього права, передбачено в ст. 195 КК. У цьому випадку суб'єкт посягання спеціальний [121].

КК Італії у ст. 388 «Умисне невиконання рішення суду» суб'єктом злочину визначає спеціальний суб'єкт – особу, яка здійснює щодо своєї власності чи власності третіх осіб, а також особу, яка здійснює щодо ввіреного їй майна, вдавані чи шахрайські дії задля уникнення виконання цивільних обов'язків, які випливають з обвинувального вироку чи ухиляється від виконання рішення суду у цивільній справі, яке стосується опіки над дітьми або іншими особами з обмеженою дієздатністю (абз. 1, 2, 4). Також

передбачено, що відповідальність несе опікун майна, що знаходиться під описом чи судовим арештом чи арештом в порядку забезпечення позову, який неправомірно відмовляється, ухиляється чи затримує виконання адміністративного акту (абз. 5). Спеціальним суб'єктом такого злочину є боржник, адміністратор, генеральний директор, ліквідатор юридичної особи-боржника, який ухиляється від надання відповіді чи надає неправдиві відомості про майно чи грошове зобов'язання, що підлягає опису (абз. 6). В такому випадку суб'єктом є особа, яка наділена певними повноваженнями щодо розпорядження майна [100].

Особа, яка наділена юрисдикцією чи іншою державною владою вирішувати правові питання або ж в чій обов'язки входить застосування каральної влади держави, є спеціальним суб'єктом злочину, передбаченого § 148 КК Данії, в разі недотримання нею передбаченої законом процедури щодо розгляду справи або виконання певних юридичних актів [122].

Суб'єктом аналізованого нами злочину за КК Люксембургу в ст. 391 є – боржник, який вчиняє дії щодо погіршення стану своєї неплатоспроможності (навіть в період до прийняття судового рішення) з метою ухилення від обов'язку здійснення грошового відшкодування, накладеного судом (1) [128].

У свою чергу бельгійський законодавець спеціальним суб'єктом злочину, передбаченого ст. 254, визнає державного чиновника, агента або службовця уряду незалежно від посади або чину, при вчиненні ними протиправних дій проти виконання закону або королівського указу, справляння податку, виконання судової ухвали або наказу під час здійснення публічних функцій, службових обов'язків [123].

Особа, щодо якої є судовий наказ чи судовий наказ про тимчасову заборону, порядку, передбаченого у відповідних рішеннях, є спеціальним суб'єктом злочину, передбаченого в розділі 9 (а) «Порушення заборонного наказу» КК Фінляндії [125].

Відповідальний співробітник установи або державного органу в разі невиконання рішення суду, центру соціальної допомоги або державного

органу та несвоєчасного виконання своїх юридичних зобов'язань, спрямованих на захист здоров'я або розвитку дитини чи неповнолітнього (2), є спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 215 КК Хорватії [127].

Яскравий приклад спеціального суб'єкта за аналізований склад злочину наведено в Розділі 288 «Перешкоджання судового правозастосування» КК Угорщини. Ним є особа, яку було оштрафовано за неповагу до суду і яка продовжує поведінку, за яку було накладено штраф, або не виконує своє зобов'язання, що передбачене законом, у зв'язку з виконавчим провадженням та інші зобов'язання [103].

Доволі чітко регулює кримінальну відповідальність фізичної особи (суб'єкта злочину) за віковою ознакою КК Польщі. Так, наприклад, відповідно до §1 ст. 10 КК Польщі кримінальну відповідальність несе той, хто вчинив заборонене діяння по досягненню 17 років. Натомість спеціальним суб'єктом за ст. 244 КК Польщі визначено особу, яка не виконує призначеної судом заборони щодо вчинення певних діянь або не виконує розпорядження суду про оголошення рішення у спосіб, передбачений у ньому [102].

У КК Болгарії до встановлення віку, з досягненням якого особа може підлягати кримінальній відповідальності, передбачено диференційований підхід залежно від суб'єктивних якостей винного. Відповідно до ст. 31 кримінально відповідальною вважають повнолітню особу, яка досягла 18 років і вчинила злочин будучи осудною. Неповнолітня особа, яка досягла 14 років, але не досягла 18 років, є кримінально відповідальною, якщо вона могла розуміти характер і значення діяння та керувати своїми вчинками. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 293а, законодавець визначає особу, яку засуджено до сплати грошового зобов'язання на основі рішення суду, яке набрало чинності, і якій не вдалося протягом одного року після набуття чинності рішення виконати зобов'язання перед кредиторами [108].

КК Словенії також передбачає відповідальність спеціальних суб'єктів

за невиконання судового рішення. Зокрема за ст. 289 цього кодексу таким суб'єктом є той, хто не виконує судового рішення щодо повернення працівника на посаду, а за ст. 290 – той, хто не виконує рішення суду щодо заборони на здійснення певної діяльності іншою особою [107]. У таких випадках спеціальний суб'єкт наділений владними повноваженнями щодо прийняття іншої особи на роботу та щодо здійснення нею професійної діяльності або функцій.

КК Латвії також дає визначення поняття суб'єкта злочину. Відповідно до ст. 11 КК Латвії до кримінальної відповідальності можна притягувати фізичну особу, якій до вчинення злочинного діяння виповнилося 14 років. Спеціальним суб'єктом посягання, передбаченого ст. 296 «Невиконання рішень суду та постанов прокурора» КК Латвії, є особа, яка навмисно не виконує вироку суду, або рішення чи постанови прокурора щодо покарання або затримує таке виконання (1), та державний службовець, який був зобов'язаний виконати зазначені документи (2) [105].

У свою чергу КК Литви суб'єктом злочину, передбаченого ст. 245, визначає особу, яка не виконує рішення суду, не пов'язаного з покаранням [109].

Суб'єктом аналізованого злочину в § 331-1 «Невиконання рішення суду» КК Естонії є особа, яка зобов'язана здати дитину або річ, вчинити дію, яку не може бути замінено або утриматися від вчинення такої дії, якщо особу було покарано штрафом або арештом у виконавчому провадженні за вчинення такої дії [106]. У цьому випадку суб'єкт посягання спеціальний – особа, на яку накладався штраф або арешт у виконавчому провадженні за вчинення дій, зазначених у диспозиції параграфа.

Третя група представлена нормою, закріпленою в КК Румунії та КК Люксембургу.

Зокрема, залежно від способу вчинення суб'єктами злочину, передбаченого (1) ст. 287 «Невиконання судових постанов» КК Румунії, можуть бути:

- орган, відповідальний за виконання рішення суду (b);
- будь-яка особа (a);
- відповідальні, вповноважені особи (c, d, e, f, g) [104].

Суб'єктами аналізованого злочину за (2) ст. 391 КК Люксембургу є: офіційний чи фактичний керівник юридичної особи, що оформить чи погіршить стан неплатоспроможності такого боржника, при тому, що на дану юридичну особу буде також накладено фінансове стягнення, що впливає з рішення, прийнятого у справі про навмисне чи ненавмисне кримінальне правопорушення [128].

Аналіз суб'єкта невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС дає можливість встановити ряд подібностей і відмінностей щодо трактування суб'єкта невиконання судового рішення за КК України.

Зокрема, більшість проаналізованих норм держав ЄС містить вказівку на те, що суб'єктом невиконання судового рішення є, здебільшого, фізична особа. В той же час вік притягнення до кримінальної відповідальності у кожній державі різний. Мінімальний вік фізичної особи, що підлягає кримінальній відповідальності, коливається від 12 до 18 років.

Особливістю є також встановлена відповідальність юридичних осіб за невиконання судового рішення за кримінальними кодексами Румунії (ст. 287 КК Румунії) та Люксембургу (ст. 391 КК Люксембургу). Суб'єктом злочину на законодавчому рівні визнано юридичну особу.

Також слід зазначити, що різновид спеціальних суб'єктів невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС досить обширний. На відміну від спеціального суб'єкта невиконання судового рішення за ст. 382 КК України (службова особа чи особа, яка зобов'язана виконати рішення суду), спеціальними суб'єктами невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС можуть бути: особа, якій загрожує примусове виконавче провадження (§ 288 КК ФРН); юридичний або фактичний керівник юридичної особи (ст. 314-7 КК Франції); боржник, адміністратор, генеральний директор, ліквідатор юридичної особи-боржника (ст. 388 КК

Італії); державний чиновник, агент або службовець уряду, незалежно від посади або чину (ст. 254 КК Бельгії) та ін.

2.4 Суб'єктивна сторона складу злочину невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу

Від з'ясування сутності суб'єктивної сторони злочину та визначення його поняття залежить правильне розв'язання багатьох проблем кримінально-правової охорони. Саме суб'єктивна сторона злочину, яка дає змогу з'ясувати соціальну та юридичну природу посягання, його характер і ступінь суспільної небезпечності, визначає межу дії кримінально-правової норми, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також його відмежуванню від суміжних злочинів.

Свій вклад, щодо визначення поняття суб'єктивної сторони в науці кримінального права здійснили такі вітчизняні науковці, як В. І. Борисов [178], Л. П. Брич [179], Ю. А. Вапсва [180], Р. В. Вереша [181], В. К. Грищук [182], О. М. Костенко [183], В. К. Матвійчук [184], П. С. Матишевський [185], А. А. Музика [186], С. І. Нежурбіда [187], А. О. Пінаєв [188], А. В. Савченко [189], Є. Л. Стрельцов [190] та інші.

У науці кримінального права поняттям «суб'єктивна сторона складу злочину» прийнято позначати психічну діяльність особи, що відображає її ставлення до суспільно небезпечного діяння, скоєного нею, і до його наслідків. В. І. Борисов визначив її як внутрішню сторону злочину [178, с. 79–82]. Такої ж думки щодо цього поняття дотримуються й інші науковці, визначаючи суб'єктивну сторону складу злочину як психічне ставлення особи до скоєного нею суспільно небезпечного діяння і його наслідків, тобто внутрішню сторону спільно небезпечного діяння [191, с. 114].

П. С. Матишевський щодо цього питання зазначив, що це процес мислення, бажання і волі людини, у якому відображаються її об'єктивна

поведінка й інші обставини, пов'язані з вчиненням злочину [185, с. 169]. Суб'єктивна сторона складу злочину – це внутрішня суть злочину, психічне ставлення особи до суспільно небезпечного діяння, що характеризується виною, мотивом, метою та емоціями [192, с. 291].

Відповідно до ст. 23 КК України виною є психічне ставлення особи до скоєної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [38].

В. К. Грищук стверджує, що ознаками суб'єктивної сторони складу злочину є: 1) вина у формі умислу або необережності (обов'язкова (необхідна) ознака кожного складу злочину); 2) мотив; 3) мета; 4) емоції (факультативні ознаки складу злочину, які мають значення для кваліфікації злочину (є обов'язковими, необхідними) лише тоді, коли прямо вказані в нормі кримінального закону, яка закріплює конкретний склад злочину) [182, с. 274].

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину є вина, яка, по суті, і становить головний її зміст.

На думку Р. В. Вереші, вина – це психічне ставлення суб'єкта до здійсненого ним вчинку, яке утворює суб'єктивну сторону діяння, що має бути встановлена судом [193, с. 17]. Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення вини, запропоноване В. К. Грищуком, відповідно до якого вина – це обов'язкова необхідна ознака суб'єктивної сторони складу злочину, яка виражає психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої чинним КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу чи необережності [182, с. 275].

Вчені по-різному розглядають суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 382 КК України.

На думку Г. І. Богонюк, умисне невиконання судового рішення або перешкоджання його виконанню вчиняється тільки із прямим умислом, оскільки особа, вчиняючи такі дії, не лише усвідомлює суспільно-небезпечний характер своїх дії, а й передбачає суспільно небезпечні наслідки

свого діяння, зокрема бажає, щоб судове рішення було невиконаним. Водночас мотиви та мета таких дій чи бездіяльності для кримінально-правової оцінки вчиненого значення не мають. У разі спричинення істотної шкоди внаслідок таких умисних дій можна говорити про непрямий умисел, адже особа, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачала його суспільно небезпечні наслідки у вигляді заподіяння істотної шкоди і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання. У зв'язку з тим, що законодавець чітко не визначив, яку саме шкоду слід уважати істотною, то складно говорити про те, що особа має усвідомити істотний характер шкоди, адже сам законодавець чітко не визначив якісного та кількісного її виміру. З огляду на це науковець робить висновок, що заподіяння такої істотної шкоди може бути і необережним, у вигляді злочинної самовпевненості чи недбалості [13, с. 118].

Як вважає М. О. Букач, умисна форма вини у разі вчинення злочину, передбаченого ч. ч. 1, 2, 4 ст. 382 КК України, має характеризуватися наявністю не лише прямого, але й непрямого умислу. Суб'єкт злочину, передбаченого ч. ч. 1, 2, 4 ст. 382 КК України, має усвідомлювати, що в результаті своєї бездіяльності він не виконує судового рішення, яке набрало законної сили, або внаслідок активної поведінки (дії) перешкоджає його виконанню, передбачати, що в результаті такої бездіяльності або дії можуть бути порушені інтереси правосуддя в частині належного виконання судових рішень або права і свободи громадян, державні чи громадські інтереси або інтереси юридичних осіб, а також заподіяна майнова шкода громадянам, державі або юридичним особам, і бажати або свідомо припускати, що внаслідок вчинюваних ним дій чи бездіяльності такі наслідки настануть [14, с. 128].

Не повністю поділяючи позиції вказаних дослідників, вважаємо, що суб'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ч. ч. 1-4 ст. 382 КК України, за винятком такої кваліфікуючої ознаки, як настання наслідків у вигляді заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам

громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, може бути виражена тільки в прямому умислі. Психічне ставлення до наслідків при вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України, може бути як умисним, так і необережним. Мотиви та мета вказаних діянь можуть бути різними та на кваліфікацію дій винної особи не впливають.

Прикладом цього може слугувати наступна кримінальна справа.

Так, з метою умисного невиконання вироку Саратського районного суду Одеської області від 02.02.2016 року в частині сплати на користь ОСОБА_3 грошової компенсації моральної шкоди у сумі 3000 гривень, ОСОБА_2 з часу набрання вказаним судовим рішенням законної сили умисно його не виконував.

Крім того, ОСОБА_2, будучи офіційно працевлаштованим Державною службою зайнятості України на посаду градівника складу готової продукції ТОВ «Саратський завод продтоварів» працював на вказаному підприємстві з 03.10.2016 року по 25.11.2016 року та отримавши заробітну плату у розмірі 3436,00 гривень, продовжував не сплачувати грошові кошти для погашення компенсації моральної шкоди на користь ОСОБА_3, тим самим умисно не виконував вирок Саратського районного суду Одеської області.

Далі ОСОБА_2, умисно, з метою невиконання вироку суду, звільнився на підставі ст. 38 КЗпП України з ТОВ «Саратський завод продтоварів», та будучи працездатним не працевлаштовувався.

Вироком № 513/662/17 Саратського районного суду Одеської області від 11 грудня 2017 року ОСОБА_2 визнано винуватим у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України та призначено йому покарання у виді позбавлення волі строком на 2 (два) роки. На підставі ст. 75 КК України ОСОБА_2 звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком на 1 (один) рік [194].

Незважаючи на істотні відмінності в національних законодавствах, принцип винної відповідальності є центральним інститутом будь-якої доктрини кримінального права, а його сутність відображає внутрішню

єдність різних кримінально-правових культур. Для розкриття такого складного поняття, як «винна відповідальність», необхідно розглянути положення кримінального закону та теорії кримінального права держав ЄС про суб'єктивну складову злочину, а також особливості їх практичного застосування.

Слід зазначити, що більшість держав ЄС дотримуються принципу, відповідно до якого злочин вчиняється тільки умисно, за умови якщо в нормі не вказано, що даний злочин може вчинятися з необережності.

В італійському кримінальному праві суб'єктивна сторона злочину – вина є підставою кримінальної відповідальності поряд з матеріальним елементом злочину. Основною формою вини за італійським кримінальним правом є умисел. Відповідальність за діяння, вчинене через необережність, настає тільки в разі, прямо передбаченому законом (ст. 42 КК Італії) [100]. Крім умислу і необережності, КК Італії передбачає третю форму вини – претерінтенціональність. Претерінтенціональними, визнаються діяння утворені за допомогою здійснення умисного акту, наслідки якого абсолютно перевищили переслідувану виконавцем мету (ціль) [100].

У кримінальному законі Франції діє поділ умисної форми вини на ступені: «передумисел» (ст. 13-72 КК) і «спеціальний умисел» [97]. Аналогічний розподіл умисної вини закріплено також у кримінальних кодексах Бельгії та Люксембургу [123; 128].

У кримінальних кодексах країн ЄС по-різному розкривається зміст вини. Так, наприклад, КК Болгарії до формули вини включено таку ознаку, як усвідомлення суспільної небезпеки [108].

У КК Латвії, Румунії, Фінляндії йдеться про *передбачення* і *бажання* настання «наслідків» або «результату» без уточнення їх характеру [105; 104; 125]. Кримінальні кодекси ФРН, Іспанії, Франції виділяють форми вини, не розкриваючи їх змісту [117; 118; 97].

У словацькому кримінальному праві виділено такі форми вини: умисел (§ 15) і необережність (§ 16). Умисел може бути прямий (а) §15) і непрямий

(б) §15). Необережність може мати вигляд як злочинної самовпевненості (а) §16), так і злочинної неусвідомленості (б) §16) [126].

Кримінальний закон Австрії, ФРН, Данії, Іспанії, Швеції діяння, вчинене через необережність, визнає злочином, якщо це прямо передбачено статтями Особливої частини Кримінального закону [119; 117; 122; 118; 124].

У Загальній частині КК Іспанії немає формулювання поняття вини й офіційного визначення умислу, необережності та їх різновидів [118].

Кримінальний кодекс ФРН не містить спеціальної норми про вину, а також дефініції умислу і необережності. У Кодексі лише вказується на те, що караним є тільки навмисні дії, якщо закон прямо не передбачає покарання за необережну дію (§15 КК ФРН) [117].

У правовій доктрині Нідерландів розрізняють умисел і необережність як форми вини. КК Нідерландів лише використовує терміни, що визначають умисну і необережну вину в Загальній та Особливій частинах, не розкриваючи їх змісту. Не законодавець, а теорія кримінального права і судова практика встановлює зміст умислу і необережності, спираючись на формальну логіку, здоровий глузд і життєвий досвід. Нідерландське поняття «умислу» включає в себе поняття дії навмисної і свідомої, тобто з усвідомленою метою вести себе так, як згадано у визначенні злочину, або діяти, знаючи або практично будучи впевненим, що обставина існує або що результат буде мати місце [195, с. 10].

Законодавчо в КК Австрії визначено караність умисного діяння, якщо «законом не передбачено інше» (§ 7), тобто необережність має кримінально-правове значення у випадках прямої на неї вказівки. Особливістю австрійського закону є безпосереднє формулювання двох форм вини: як умислу, так і необережності. Відповідно до § 5 КК, навмисно діє «той, хто бажає здійснити фактичну сторону справи, яка відповідає складу діяння; для цього достатньо, щоб особа серйозно допускала можливість його здійснення і мирилася з цим» [119].

Щодо більшості держав ЄС, то вони дотримуються принципу, що

злочин вчиняється тільки умисно за умови, якщо в нормі не вказано, що даний злочин може вчинитися з необережності.

У зв'язку з викладеним норми кримінального законодавства держав ЄС, в яких передбачено відповідальність за невиконання судового рішення, в залежності від форми вини, можна поділити на посягання:

– які вчиняються з умисною формою вини (ФРН, Австрія, Франція, Італія, Нідерланди, Люксембург, Бельгія, Швеція, Фінляндія, Словаччина, Болгарія, Чехія, Хорватія, Словенія, Угорщина, Польща, Румунія, Латвія, Литва, Естонія);

– які вчиняються як з умисною формою вини, так і з необережною (Данія, Хорватія).

Проаналізуємо норми *першої* групи.

Згідно з § 288 «Перешкоджання примусовому виконавчому провадженню» КК ФРН передбачено кримінальну відповідальність особи, яка з *наміром* перешкодити виконанню судового рішення, в частині задоволенню вимог кредитора, відчужує частини свого майна або виключає можливість доступу до них [117]. У цьому випадку на умисність дій винного вказує намір.

Дії особи, відповідальність за які передбачено в § 271 «Порушення майнового арешту» КК Австрії, в силу § 7 даного кримінального закону, визначаємо як умисні [119].

У статті ст. 314-7 КК Франції передбачено відповідальність боржника за вчинення ряду протиправних діянь (збільшення пасивів або заниження активів свого майна, заниження або приховування всіх або частини своїх доходів, або приховування будь-якого майна) з *метою* ухилення від судових рішень (у кримінальних та цивільних справах). Обов'язковою ознакою в цьому випадку є мета [196, с. 80]. В диспозиції ст. 434-39, яка передбачає відповідальність за діяння щодо знищення, приховування чи зривання, повністю чи частково, розклеєних афіш, у випадку, коли судовим рішенням передбачено в якості покарання афішування обвинувального вироку,

зазначені форми вини, та не розкрито їх зміст [97]. Разом з тим, аналіз змісту вказаних норм дозволяє зробити висновок про умисність вказаних діянь.

Відповідно до ст. 42 КК Італії, діяння, передбачені ст. 388 «Умисне невиконання рішення судді», вчиняються з умисною формою вини [100].

Суб'єктивна сторона аналізованого нами злочину в КК Іспанії, зокрема ст. 410, передбачає наявність умислу при відкритій відмові посадової особи або державного службовця здійснювати належне виконання судових рішень, рішень і розпоряджень вищих посадових осіб, винесених відповідно до їх компетенції та з дотриманням необхідних законних умов. Окрім цього, в ст. 508 передбачено кримінальну відповідальність посадової особи чи державного службовця, який присвоює судові повноваження чи перешкоджає виконанню рішення, яке видано компетентним судовим органом. На нашу думку, суб'єктивна сторона вказаного посягання проявляється виключно в умисній формі вини [118].

Навмисним визнаємо також посягання, передбачене ст. 195 КК Нідерландів: здійснення певного права особою при усвідомленні, що вона судовим рішенням позбавлена цього права [121].

У ст. 391 КК Люксембургу національний законодавець передбачає вчинення діянь особою щодо фіктивного оформлення або погіршення стану своєї неплатоспроможності лише умисно та з метою ухилення від обов'язку здійснення грошового відшкодування, накладеного судом [128].

На нашу думку, «дії щодо застосування Збройних сил проти виконання закону або королівського указу, або проти справляння законно встановленого податку, або проти судової ухвали або наказу, а також проти будь-якого розпорядження, що виходить від органу влади», які є кримінально караними згідно зі ст. 254 КК Бельгії, можуть вчинятися лише умисно [123].

Дії щодо незаконного переміщення, пошкодження або іншим чином розпорядження майном, яке підлягає утриманню в забезпечення виконання зобов'язання, тимчасового арешту, застави, конфіскації або іншим подібним заходам, пошкодження або знищення офіційного повідомлення або печатки,

або іншим чином незаконне відкриття чогось офіційно закритого або порушення інших подібних офіційно оголошених наказів (ст. 13 КК Швеції) вчиняються лише умисно, при цьому мотив та мета на кваліфікацію дій винного не впливають [124].

Умисний характер має також порушення особою, щодо якої є судовий наказ чи судовий наказ про тимчасову заборону, порядку, передбаченого у відповідних рішеннях (розділ 9 (а) КК Фінляндії) [125].

Вчинення діянь, спрямованих на перешкоджання виконання офіційного рішення, відповідальність за які передбачено в § 348 КК Словаччини, на підставі § 15 цього кримінального закону визначаємо як вчинені з умисною формою вини [126].

Про умисність свідчать також діяння щодо невиконання грошового зобов'язання по рішенню суду (ст. 293а); перешкоджанню виконанню судового рішення, невиконанню наказу про захист від домашнього насильства (ст. 296 (1)); знищення, пошкодження, приховування, привласнення предмета (об'єкта) з метою запобігання/перешкоджання виконанню судового рішення (ст. 296 (2)), відповідальність за які передбачено в КК Болгарії [108]. Наявність мети є обов'язковою ознакою посягання, передбаченого ст. 296 (2) КК Болгарії.

Діяння, передбачені в ст. 337 «Перешкоджання правосуддю та перешкоджання винесенню вироку» КК Чехії щодо втручання або суттєвого обтяження виконання рішення суду чи іншого державного органу способами, зазначеними в даній нормі, вчиняються умисно [101].

Умисним є ухилення від забезпечення утримання особи, яку винний зобов'язаний утримувати відповідно до судового рішення, або відмова виконувати таке зобов'язання (1) чи вчинення зазначених діянь щодо утримання дитини чи неповнолітнього (2) за ст. 209 КК Хорватії. З умислом вчиняються і діяння (перешкоджання здійсненню освітніх та інших заходів, запроваджених судом, центром соціальної допомоги чи органами державної влади), передбачені (1) ст. 215 вказаного кримінального закону [127].

Кримінальний закон Словенії містить декілька норм, що передбачають відповідальність за невиконання судового рішення: ст. 289 «Перешкоджання поверненню на роботу» та ст. 290 «Порушення заборони на здійснення професійної діяльності». Диспозиція ст. 289 акцентує увагу саме на «свідомості» невиконання вповноваженою особою остаточного судового рішення, в свою чергу ст. 290 передбачає відповідальність особи, яка була обізнана про обмеження прав особи, яку вона наймала. Як в першому, так і в другому випадку суб'єктивна сторона характеризується винятково умисною формою вини [107].

Умисними є діяння (невиконання зобов'язання, що передбачене законом у зв'язку з виконавчим провадженням, інші зобов'язання, ніж ті, що містяться у виконавчому листі), передбачені ст. 288 «Перешкоджання судового правозастосування» КК Угорщини [103].

У ст. 244 КК Польщі передбачено відповідальність за невиконання судової заборони або невиконання розпорядження суду про оголошення рішення у спосіб, передбачений у ньому. Даний злочин проти здійснення правосуддя відповідно до ст. 8 КК Польщі є умисним [102].

Умисними визнаються діяння, передбачені ст. 287 «Невиконання судових постанов» КК Румунії, щодо невиконання особою постанови суду в способах, зазначених в диспозиції даної норми [104].

За ст. 296 КК Латвії встановлено відповідальність вповноваженої особи за *навмисне* невиконання або затримку виконання вироку суду, або рішення, або постанови прокурора щодо покарання (1) та за ті самі дії, вчинені державним службовцем, який зобов'язаний виконати рішення суду або постанову прокурора щодо покарання (2) [105].

Навмисними слід визнавати діяння особи по невиконанню рішення суду, не пов'язаного з покаранням, відповідальність за які передбачено в ст. 245 КК Литви [109].

У § 331-1 КК Естонії закріплено кримінальну відповідальність за невиконання рішення суду в цивільній справі. Презюмуємо також, що дане

посягання характеризується умисною формою вини [106].

До *другої* групи слід віднести злочинні посягання на невиконання судового рішення, які можуть вчинятися як з умисною, так і з необережною формами вини. Зокрема вказані норми передбачено в КК Данії та КК Хорватії.

Так, наприклад, за §148 КК Данії встановлено кримінальну відповідальність уповноваженої особи, яка «*навмисно* чи з огляду *грубої недбалості* недотримується передбаченої законом процедури щодо розгляду справи або виконання певних юридичних актів або щодо арешту, тюремного укладення, тюремного заключення, обшуку, виїмки або заходів аналогічного характеру» [122]. Слід зазначити, що невиконання судового рішення може вчинятися і з умисною, і з необережною формами вини.

За *навмисне* або через *недбальство* невиконання рішення суду, центру соціальної допомоги або державного органу, а також несвоєчасного виконання своїх юридичних зобов'язань спрямованих на захист дитини чи неповнолітнього передбачено караність відповідального працівника в (2) ст. 215 КК Хорватії [127].

Загалом дослідження суб'єктивної сторони невиконання судового рішення або схожого до нього складу злочину за законодавством держав ЄС дало можливість виокремити подібні і відмінні положення порівняно з національною нормою даного складу злочину.

Характерною особливістю є невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС винятково з прямим умислом, про що і є пряма вказівка в диспозиціях зазначених норм.

Непритаманним для національного законодавця є визначення в ст. 382 КК України спеціальної мети, що є характерною особливістю деяких норм невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС. Так, наприклад, § 288 КК ФРН передбачає вчинення дій передбачених в диспозиції з *наміром* перешкодити виконанню судового рішення, в частині задоволення вимог кредитора; ст. 314-7 КК Франції передбачає вчинення

діяння, зазначених в диспозиції, з метою ухилення від судових рішень; ст. 391 КК Люксембургу вказує на необхідність вчинення діяння, передбаченого статтею, з метою ухилення від обов'язку здійснення грошового відшкодування, накладеного судом; ст. 296 (2) КК Болгарії вказує на необхідність наявності обов'язкової мети, зокрема: вчинення діяння, передбаченого диспозицією, з метою запобігання/перешкоджання виконанню судового рішення.

Серед схожих ознак варто вказати на відсутність мотиву вчинення невиконання судового рішення в якості обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони даного складу злочину як за законодавством держав ЄС, так і за національним законодавством.

Висновки до розділу 2

Провівши дослідження юридичного складу злочину «Невиконання судового рішення» ст. 382 КК України, його об'єктивних та суб'єктивних ознак, аналогічних чи схожих норм кримінального законодавства держав ЄС, ми дійшли таких висновків:

1. Розгляд через призму теорії об'єкт – суспільні відносини дозволяє вважати основним безпосереднім об'єктом невиконання судового рішення за законодавством України суспільні відносини, що забезпечують діяльність суду щодо здійснення правосуддя в частині точного та своєчасного виконання судових рішень органами примусового виконання.

2. Зарубіжне кримінальне право здебільшого не надає такого важливого значення поняттю об'єкта злочину, як це характерно для українського кримінального права. Більша частина держав ЄС передбачають у своїх кримінальних кодексах відповідальність за невиконання судового рішення. Їх закріплено в різних розділах, що суттєво впливає на визначення об'єкту посягання за невиконання судового рішення. Об'єктом кримінально-караного невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС

можуть виступати: правоохоронювані блага, які забезпечують відправлення правосуддя (Франція, Італія, Чехія, Польща, Угорщина, Румунія); правосуддя (Словенія, Болгарія, Латвія, Литва, Естонія); правоохоронювані блага, які забезпечують охорону суміжних або супутніх із правосуддям об'єктів (ФРН, Франція, Іспанія, Австрія, Нідерланди, Данія, Бельгія, Швеція, Фінляндія, Словаччина, Хорватія, Люксембург).

3. У кримінально-правовій науці України, на нашу думку, «судове рішення» помилково пропонують вважати предметом злочину, передбаченого ст. 382 КК України. Попри неможливість абсолютно однозначно визначити місце «судового рішення» в системі ознак аналізованого складу злочину, більш обґрунтованим можна вважати твердження, що «судове рішення» є більш близьким за значенням «до нормативного акта» у статтях з бланкетними диспозиціями.

4. «Судове рішення» у ст. 382 КК України слід трактувати як акт правосуддя, ухвалений судом іменем України у встановленому законом порядку за результатами здійснення правозастосовної діяльності; акт міжнародних судових установ, рішення яких підлягають виконанню згідно з міжнародним договором, згоду на обов'язковість надала Верховна Рада України та який містить підтвердження наявності або відсутності правовідносин, спрямований на охорону та захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права і має наслідком виникнення, зміну або припинення процесуальних і матеріальних правовідносин.

5. У зв'язку з залишенням поза увагою національного законодавця актів міжнародних судових інстанцій, вважаємо за необхідне доповнити ст. 382 КК України приміткою, в якій буде введено узагальнювальне поняття «судовий акт». Пропонуємо викласти її у такій редакції:

Примітка. Під судовим актом в даній статті слід розуміти не тільки висновки, вироки, рішення, ухвали, постанови судів, що входять в судову систему України, але і аналогічні акти інших судових органів, що набрали

законної сили у порядку, встановленому законодавством України та міжнародними договорами, які ратифіковані Верховною Радою України.

6. За законодавством держав ЄС передбачено відповідальність за невиконання (чи інші подібні дії) таких судових рішень: вирок суду (Латвія); рішення суду (Литва, Естонія, Болгарія, Словаччина, Словенія, Чехія, Італія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина); судові заборони, а також розпорядження суду (Польща); судові постанови (Румунія); судовий наказ (Фінляндія); вирок майнового характеру, винесений судом у кримінальних справах, або рішення, винесене судом у цивільних справах (Франція); судова ухвала або наказ (Бельгія); юридичні акти (Данія); офіційно оголошений наказ (Швеція).

7. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 382 КК України, може виражатися: 1) у невиконанні вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили (ч. ч. 1 – 3); 2) перешкоджанні їх виконанню (ч. ч. 1 – 3); 3) невиконанні службовою особою рішення ЄСПЛ, рішення КС України (ч. 4) та 4) недодержанні службовою особою висновку КС України (ч. 4).

Невиконання судового акта слід розглядати як дію чи бездіяльність, яка полягає в: а) невчинені особою, на яку покладено відповідний обов'язок, дій (заходів), які вона могла і повинна була вчинити відповідно до вимог законодавства та судового акту; б) вчинення особою, на яку покладено відповідний обов'язок, певних дій, всупереч установленій законом та судовим актом забороні їх вчинення. *Перешкоджання* виконанню судового акта – це активна чи пасивна поведінка особи (дії чи бездіяльність), що полягає у створенні перешкод (перепон), спрямованих на недопущення, припинення або ускладнення виконання судового рішення. Поняття *недодержання* слід трактувати як невиконання чи недотримання певних правил чи вимог, викладених у висновку КС України.

8. Щодо характеристики об'єктивної сторони невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС слід зазначити, що зарубіжний

законодавець урізноманітнив способи вчинення аналізованого злочину. Найпоширенішими способами вчинення аналізованого злочину за законодавством держав ЄС є: вчинення незаконних дій (знищення, пошкодження, відчуження та інші) щодо майна, на яке накладено арешт (ФРН, Австрія, Швеція, Франція, Іспанія, Люксембург); здійснення права (зайняття посади, керування транспортним засобом та інше), якого особа позбавлена (Нідерланди, Чехія, Польща, Словаччина, Словенія) та інші способи невиконання судового рішення. Залежно від конкретного акту поведінки суб'єкта злочину, аналізовані посягання можна поділити на ті, які: вчиняються шляхом дії (ФРН, Нідерланди, Австрія, Бельгія, Швеція, Болгарія); і ті, що вчиняються шляхом діяння (Франція, Іспанія, Італія, Данія, Фінляндія, Чехія, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Болгарія, Румунія, Латвія, Литва, Естонія, Хорватія, Люксембург). Усі досліджувані норми в КК держав ЄС мають винятково формальний склад.

9. Найбільш обґрунтованою є позиція визнання суб'єктом аналізованого злочину: за ч. 1 ст. 382 КК України: а) спеціальний суб'єкт – особа, яка зобов'язана виконати судові рішення, б) загальний суб'єкт – фізична осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 16-річного віку, в разі перешкоджання виконанню судового рішення; за ч. 2 ст. 382 КК України: лише спеціальний суб'єкт – службова особа, що мала обов'язок та реальну можливість виконати судові рішення; за ч. 3 ст. 382 КК України: спеціальний суб'єкт – службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище; особа, раніше судима за злочин, відповідальність за вчинення якого передбачено цією статтею; загальний суб'єкт (у разі перешкоджання судового рішення) – фізична осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 16-річного віку; за ч. 4 ст. 382 КК України – службова особа. Доведено також доцільність передбачення в КК України можливості застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за невиконання судового акту.

10. Підходи до визначення кримінальних та загальних вікових меж

можливості застосування кримінальної відповідальності фізичної особи та до законодавчого закріплення віку кримінальної відповідальності в різних державах суттєво розрізняються. Залежно від ознак суб'єкта, злочинні посягання проти невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС та подібні до них можна поділити на такі види: суб'єктом посягання є будь-яка особа (Австрія, Франція, Швеція, Чехія, Словаччина, Хорватія, Італія, Болгарія); суб'єктом посягання є спеціальний суб'єкт (ФРН, Франція, Іспанія, Італія, Данія, Люксембург, Бельгія, Нідерланди, Фінляндія, Хорватія, Угорщина, Польща, Болгарія, Румунія, Словенія, Естонія, Литва); суб'єктом посягання є відповідальний орган і будь-яка особа (Румунія, Люксембург).

11. Суб'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ч.ч. 1-4 ст. 382 КК України, за винятком такої кваліфікуючої ознаки, як настання наслідків у вигляді заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, може бути виражена тільки в прямому умислі. Психічне ставлення до наслідків при вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України, може бути як умисним, так і необережним. Мотиви та мета вказаних діянь можуть бути різними та на кваліфікацію дій винної особи не впливають.

12. Норми кримінального законодавства держав ЄС, у яких передбачено відповідальність за невиконання судового рішення, залежно від форми вини можна поділити на посягання, які: вчиняються з умисною формою вини (ФРН, Австрія, Франція, Італія, Нідерланди, Люксембург, Бельгія, Швеція, Фінляндія, Словаччина, Болгарія, Чехія, Хорватія, Словенія, Угорщина, Польща, Румунія, Латвія, Литва, Естонія); вчиняються як з умисною формою вини, так і з необережною (Данія, Хорватія). Окремі держави ЄС у диспозиціях статей, де передбачено кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони визначають мету та мотив. Такими державами є: ФРН (намір перешкодити виконанню судового рішення в частині задоволенню

вимог кредитора); Францію (мета ухилення від судових рішень (у кримінальних та цивільних справах)); Люксембург (мета ухилення від обов'язку здійснення грошового відшкодування, накладеного судом); Болгарію (мета запобігання/перешкоджання виконанню судового рішення).

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1 Кваліфікуючі ознаки невиконання судового рішення

Кваліфікуючі ознаки є одним із найбільш розповсюджених засобів диференціації караності в статтях Особливої частини КК України. Саме тому дослідження цього питання є одним із головних пріоритетів науки кримінального права. Що ж до кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення – в компаративістському аспекті їх мало досліджено, і тому, на нашу думку, досвід держав ЄС в цьому аспекті вартий запозичення.

Питання дослідження кваліфікуючих ознак злочинів свого часу вивчали Л. П. Брич [197], Є. О. Бунін [198], О. К. Марін [199], В. О. Навроцький [200], А. В. Савченко [201] та інші.

Окремі аспекти кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення за законодавством України та держав ЄС розглядали у своїх дослідженнях В. А. Головчук [12], Г. І. Богонюк [13], М. О. Букач [14] та С. С. Мірошніченко [202; 203].

У науці кримінального права комплексних досліджень кваліфікуючих ознак майже не проводилося. За часів радянської доби лише окремі науковці у своїх працях приділяли належну увагу проблемі дослідження їх правової природи.

На жаль, питання кваліфікуючих ознак, як правило, знаходиться поза увагою українських науковців. Їх дослідження має поверховий характер.

Серед науковців немає єдиної точки зору щодо визначення поняття кваліфікуючих ознак. Зокрема, Л. Л. Кругліков та О. В. Васильєвський зазначають, що кваліфікуючими є ознаки складу злочину, які свідчать про різко підвищену (порівняно з основним складом) суспільну небезпеку діяння

та особи, яка його вчинила [204, с. 174]. Т. О. Леснієвські-Костарева визначає кваліфікуючі ознаки як передбачені у законі обставини, характерні для злочинів відповідного виду, що відображають значно змінений порівняно з основним складом злочину ступінь суспільної небезпеки скоєного і особи винного та впливають на кваліфікацію злочину і ступінь відповідальності [205, с. 230]. В. О. Навроцький вказує, що кваліфікуючі ознаки – це додаткові ознаки складу злочину, які підвищують ступінь суспільної небезпеки злочину [200, с. 305]. С. Є. Кротов називає кваліфікуючими такі ознаки злочину, які сформульовані у статтях Особливої частини КК, містять обтяжуючі обставини вказаного у диспозиції статті злочину і передбачають підвищену відповідальність [206, с. 16]. О. М. Войтюк вважає, що кваліфікуючі ознаки – це один із способів посилення суворості покарання [207, с. 7].

А. В. Савченко під кваліфікуючими ознаками розуміє обставини, передбачені у статтях КК України, що обтяжують покарання і впливають на кваліфікацію [201, с. 74]. На думку О. К. Маріна, кваліфікуючі ознаки поряд з іншими кримінально-правовими засобами виконують функцію диференціації кримінальної відповідальності, встановлюючи нові, підвищені порівняно з передбаченими санкціями за злочин з основним складом межі типового покарання [199, с. 366].

«Кваліфікуючі ознаки» використовується у науковій літературі у двох значеннях – широкому та вузькому. У широкому, це будь-які кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, передбачені конкретним складом злочину, у вузькому – лише ті кваліфікуючі ознаки, що передбачені частинами статей, які мають місце після основного складу злочину. У свою чергу і термін «особливо кваліфікуючі ознаки» останнім часом також використовують як у широкому, так й у вузькому розумінні. У широкому розумінні – це усі ознаки складу злочину, які мають місце у частинах статті, передбачених після частини другої, або іншої частини, що передбачає кваліфікуючі ознаки, а у

вужькому розумінні – тільки ті ознаки, які встановлено у частині статті, котра йде після тієї частини, в якій йдеться про кваліфікуючі ознаки.

На нашу думку, під кваліфікуючими ознаками злочину потрібно визначати передбачені законом характерні для частини злочинів певного виду істотні обставини, які відображають типовий, але значно змінений (порівняно з основним складом злочину) ступінь суспільної небезпеки діяння й особи винного і впливають на законодавчу оцінку (кваліфікацію) вчиненого й міру відповідальності.

Як показує аналіз чинного вітчизняного законодавства, а також законодавства зарубіжних країн, зараховування тих чи інших обставин до категорії кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення залежить від конструкції статті в цілому, та й від ознак її основного складу злочину зокрема. Так, наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 382 КК України чинної редакції ознаками основного складу злочину передбачено: «Умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню» [38].

До кваліфікуючих ознак відповідно до ч. 2 ст. 382 КК зараховано ті самі дії, вчинені службовою особою. Визначення поняття «службова особа» закріплене в примітці до ст. 364 КК України, а також в ст. 18 КК України. Відмінність між ними полягає в тому, що:

а) у першому з них згадується про державні чи комунальні підприємства, установи чи організації, тоді як у другому такого обмеження немає;

б) перше визначення стосується вужького і визначеного кола злочинів, а саме тих, що передбачені ст.ст. 364, 368, 368², 369, тоді як друге поширюється на решту злочинів.

З урахуванням специфіки таких визначень, на нашу думку, в ст. 382 КК України необхідно використати визначення службової особи, яке наведене у ст. 18 КК України.

До особливо кваліфікуючих ознак відповідно до ч. 3 ст. 382 КК віднесено дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб. Поняття особи, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, визначено в примітці до ст. 368 КК України.

Ще одним актуальним питанням, що потребує наукового дослідження, є аналіз положення ч. 3 ст. 382 КК України щодо визначення змісту такої ознаки, що характеризує суб'єкта зазначеного злочину як «вчинені особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею». Ця актуальність перш за все обумовлена власне формулюванням цієї ознаки «раніше судимою». В. В. Голіна зазначає, що судимість персоніфікована і пов'язана лише з конкретною особою, а обмеження прав і всі несприятливі для особи правові наслідки пов'язані не загальною із судимістю, а з тим злочином, який вчинила особа і за який її було засуджено [208, с. 23]. Відтак робимо висновки, що ця ознака характеризує саме суб'єкта злочину, оскільки наведене формулювання цієї кваліфікуючої ознаки стосується саме особи, що вже вчиняла цей злочин та була за нього засуджена із призначеним покаранням.

У літературі зазначається, що особа, раніше судима за злочин, передбачений цією статтею, – це особа, що була засуджена за будь-якою частиною ст. 382 КК України і судимість у якої не погашена або не знята [209, с. 749]. Відповідно до ч. 1 ст. 88 КК, особа визнається такою, що має судимість, із дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. Зі змісту наведеної норми очевидно, що погашення або зняття судимості як завершальний етап кримінальної

відповідальності означає повне й остаточне припинення існування обмежень і позбавлень, пов'язаних із судимістю.

Дотримуємося думки, що поняттям «особа, раніше судима за злочин» потрібно позначати особу, яка має непогашену або не зняту судимість.

Науковці висловлюють різні точки зору щодо кваліфікуючої ознаки у вигляді настання істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб у ч. 3 ст. 382 КК України. Так, наприклад, Г. І. Богонюк пропонує «виключити поняття «заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб» із кваліфікуючих ознак, що передбачені в ч. 2 ст. 382 КК України» [13, с. 11].

Натомість М. О. Букач пропонує істотну шкоду в ч. 3 ст. 382 КК України замінити на значну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб і в примітці до цієї статті зазначити, що значною шкодою в цій статті вважається така шкода, яка в сто й більше разів більше неоподаткованого мінімуму доходів громадян (НМДГ) [14, с. 14-15].

Вважаємо, що поняття «істотна шкода охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб» охоплює в собі заподіяння матеріальної, нематеріальної шкоди, а також фізичної шкоди, яка спричинена внаслідок невиконання рішення суду (завдання ударів і побоїв, заподіяння легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, незаконне позбавлення волі) [210, с. 136].

Питання про істотність шкоди, яка полягає у заподіянні суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру, слід вирішувати з урахуванням конкретних обставин справи. Зокрема, істотною шкодою можна визнавати порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (право на свободу й особисту недоторканність та недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права

тощо), підрив авторитету та престижу органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, порушення громадської безпеки та громадського порядку, створення обстановки й умов, що утруднюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій, приховування злочинів.

У той же час матеріальні збитки, які охоплюються поняттям істотної шкоди, у кожній диспозиції статті мають різний розмір, а також відображають різний ступінь і характер суспільної небезпеки наслідків. Окрім того, аналіз законодавчих дефініцій поняття істотної шкоди показав, що вони не розкривають істотних ознак даного поняття, а стосуються лише окремих ситуацій, коли шкода від конкретно вказаних злочинів полягає у заподіянні матеріальних збитків. На нашу думку, істотною шкодою у ч. 3 ст. 382 КК України, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян.

Особливий інтерес викликає ч. 4 ст. 382 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність службової особи за умисне невиконання рішення ЄСПЛ, рішення КС України та умисне недодержання нею висновку КС України. На наше переконання, за своїм змістом ця норма є швидше політичною декларацією, яка підтверджує курс керівництва України на зближення з ЄС. Вона не вписується в систему внутрішньодержавного законодавства, так як ЄСПЛ не є частиною національної судової системи України. З огляду на це сам факт появи такої норми виглядає, на наш погляд, штучним. Видається, що відносини тієї чи іншої держави з міжнародними організаціями повинні регулюватися в рамках двосторонніх або багатосторонніх договорів. Поряд з цим умисне невиконання службовою особою рішення ЄСПЛ передбачає покарання більш суворе, ніж умисне невиконання службовою особою вироку, рішення, ухвали національного суду. Одним з аргументів неоднозначності такого законодавчого підходу є посилення на принцип обов'язковості судових рішень національних судів,

який вважається одним з ключових конституційних принципів судочинства (ст. 124, 129 Конституції України). У кримінальному процесуальному кодексі України (ст. 21) також передбачено, що «...вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному цим Кодексом, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України». Крім того, правові наслідки невиконання рішень національних судів для фізичних та юридичних осіб, на нашу думку, є однаковими, тобто такими ж, як і в разі невиконання рішень ЄСПЛ.

У свою чергу, на відміну від рішень судів загальної юрисдикції, які мають персоніфікований характер, КС України мають здебільшого нормативний (чи, як кажуть окремі дослідники, «квазінормативний», тобто подібний до нормативного) характер, що, по суті, унеможливорює у більшості випадків притягнення до кримінальної відповідальності конкретних осіб. І вирішальним фактором у цій ситуації є той факт, що виконання актів КС України в багатьох випадках вимагає прийняття політичних рішень, у тому числі колегіальними органами, як наприклад, ухвалення нових законів, інших правових актів тощо. Виявляється, можна притягти винних осіб до кримінальної відповідальності за невиконання рішень КС України можна лише в тому випадку, якщо КС України покладе на певний державний орган обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку, і при цьому можна буде визначити конкретного виконавця.

Крім цього, з моменту внесення відповідних змін до ст. 382 КК України щодо запровадження кримінальної відповідальності за умисне невиконання службовою особою рішення ЄСПЛ (Закону України № 2453-VI від 07.07.2010) та за невиконання рішення Конституційного Суду України, умисне недодержання нею висновку Конституційного Суду України (№ 2136-VIII від 13.07.2017) суди не розглянули жодної кримінальної справи [211].

Можна стверджувати, що через ці причини зазначена кваліфікуюча ознака не доцільна в ст. 382 КК України. Цю позицію підтримали і учасники

проведеного нами анкетування. Зокрема, на запитання «Чи вбачаєте Ви доцільність у ч. 4 ст. 382 КК України «умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України та умисне недодержання нею висновку Конституційного Суду України?»» 71 % опитаних респондентів відповіли, що не вбачають.

Саме тому пропонуємо виключити невиконання рішення ЄСПЛ та рішення, висновок КС України як кваліфікуючу ознаку ст. 382 КК України, але при цьому саме рішення ЄСПЛ та рішення і висновок КС України залишити як предмет злочину. Пропозиції щодо внесення змін у дану норму запропоновано у висновках до розділу.

Розгляд норм зарубіжного законодавства, які передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, дозволяє стверджувати, що більшість вказаних норм не містять кваліфікуючих ознак. З огляду на це, кримінальні кодекси держави ЄС варто поділити на:

1) кодекси держави ЄС, в яких норми за невиконання судового рішення містять кваліфікуючі ознаки (Франція, Люксембург, Італія, Хорватія, Латвія, Чехія, Словаччина);

2) кодекси держав ЄС, в яких норма за невиконання судового рішення не містить кваліфікуючих ознак (Австрія, Бельгія, Болгарія, Данія, Естонія, Іспанія, Литва, Нідерланди, ФРН, Польща, Румунія, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Швеція).

У свою чергу аналізовані посягання, що містять кваліфікуючі ознаки, можна поділити на ті:

– які кваліфікують об'єктивну сторону посягання (вказують на спосіб, наслідки) (Чехія, Словаччина);

– які характеризують суб'єкта посягання (Франція, Люксембург, Італія, Хорватія, Латвія).

Розглянемо норму *першої* групи.

Так, наприклад, за КК Чехії кваліфікуючими ознаками перешкоджання або істотного ускладнення здійснення рішення суду або іншого органу державної влади (ст. 337) є:

- вчинення дій, передбачених в (1) повторно (2);
- вчинення посягання шляхом (а) руйнування, пошкодження, приведення в непридатність для використання, приховування, відчуження чи вилучення речі або іншого основного активу, що стосуються такого судового рішення; або (б) втечі з-під варти, місця відбування покарання, уникнення виконання вироку у вигляді позбавлення волі або захисного арешту (3) [101].

Кваліфікуючими ознаками перешкоджання або суттєвого ускладнення виконання рішення суду або іншого державного органу під час кримінального провадження за (2) § 348 КК Словаччини є:

- знищення, пошкодження, виведення з ладу, приховування, крадіжки або видалення речі, внаслідок такого рішення, або
- втеча з-під варти, рятуючись від утримання під вартою чи тюремного ув'язнення, або шляхом надання допомоги у втечі іншому [126].

Друга група кваліфікуючих ознак, що характеризує суб'єкт посягання.

Кваліфікуючою ознакою норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, за КК Франції (ст. 314-7) є вчинення такого ж діяння, передбаченого ч. 1 цієї статті, юридичним або фактичним керівником юридичної особи, який організовує або обтяжує неплатоспроможність останнього за умов, визначених попереднім абзацом, з метою ухилення від майнових обов'язків, що впливають з вироку або рішення у кримінальних, деліктних або квазиделіктних справах [97].

У свою чергу ч. 2 ст. 391 КК Люксембургу закріплює відповідальність офіційного чи фактичного керівника юридичної особи, що оформить чи погіршить стан неплатоспроможності боржника по рішеннях в кримінальних чи цивільних справах [128].

Кваліфікуючі ознаки, що характеризують суб'єкта посягання, за ст. 388 «Умисне невиконання рішення судді» КК Італії визначено:

– діяння особи щодо ухилення від виконання рішення суду у цивільній справі, яке стосується опіки над дітьми або іншими особами з обмеженою дієздатністю, або яке передбачає забезпечувальні заходи щодо власності, володіння або грошового зобов'язання (2).

– приховування, знищення, марнування належного особі майна, що підлягає опису, судовому арешту чи арешту в порядку забезпечення позову (3);

– зазначені в (3) дії вчиненні особою щодо ввіреного їй майна чи опікуном майна виключно з метою сприяння власнику (4);

– неправомірна відмова, ухилення чи затримання виконання адміністративного акту опікуном майна, що знаходиться під описом чи судовим арештом чи арештом в порядку забезпечення позову (5)

– ухилення боржника, адміністратора, генерального директора чи ліквідатора юридичної особи-боржника від виконання вимоги посадової особи суду вказати майно чи грошове зобов'язання, що підлягають опису, протягом 15 днів чи надання заяви, що містить неправдиві данні (6) [100].

У (2) ст. 209 «Ухилення від сплати коштів на утримання (аліментів)» КК Хорватії кваліфікуючою ознакою визначено ухилення особи від утримання дитини чи неповнолітнього, в силу судового рішення, що підлягає примусовому виконанню. Натомість (2) ст. 215 «Перешкоджання та невиконання заходів щодо захисту дитини чи неповнолітнього» встановлює кваліфікуючою ознакою відповідальність вповноваженої особи, яка працює в установі або державному органі і навмисно або через недбальство не виконує рішення суду, центру соціальної допомоги або державного органу, та несвоєчасно виконує свої юридичні зобов'язання, спрямовані на захист дитини чи неповнолітнього, ставлячи під загрозу її життя та здоров'я [127].

Кваліфікуючою ознакою (2) ст. 296 «Невиконання рішень суду та постанов прокурора» КК Латвії є навмисне невиконання вироку суду або рішення, або постанови прокурора щодо покарання, або затримка такого

виконання вчинена державним службовцем, який був зобов'язаний виконати вищевказані офіційні документи [105].

Варто вказати на той факт, що жодний із кримінальних кодексів держав-учасниць ЄС не містить кваліфікуючою ознакою аналізованої норми відповідальність за невиконання рішення ЄСПЛ.

На нашу думку, заслуговує на увагу той факт, що деякі держави ЄС в нормах, які закріплюють кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, також передбачили певні підстави звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення даного посягання.

Так, наприклад, підставою звільнення від кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення в КК Австрії (§ 271 ч. 3) є добровільне повернення речі, вилученої з-під майнового арешту, особою перш ніж органи влади дізналися про її злочинну діяльність [119].

Подібно до КК Австрії, в КК Угорщини закріплено підставу, яка передбачає звільняє від відповідальності за невиконання судового рішення. Зокрема, (2) розділу 288 «Перешкоджання судового правозастосування» КК Угорщини передбачає, що злочинець не підлягає судовому переслідуванню якщо він виконає своє зобов'язання у зв'язку з виконавчим провадженням, перед поданням обвинувального акту [103].

КК Іспанії також містить норму, яка закріплює підстави звільнення від кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення. Так ч. 2 ст. 410 КК Іспанії передбачає звільнення від кримінальної відповідальності посадових осіб та державних службовців, які відмовилися здійснити належне виконання судових рішень, рішень і розпоряджень вищих посадових осіб, якщо вони являють собою відкрите, очевидне і явне порушення закону або іншого загального нормативного акта [118].

На нашу думку, вказаний досвід зазначених держав ЄС варто застосувати в національному законодавстві, оскільки можливість звільнення від кримінальної відповідальності буде слугувати додатковим стимулом для виконання судового рішення до моменту притягнення особи до кримінальної

відповідальності. Крім цього, результат проведеного нами анкетування засвідчили, що більшість респондентів (53%) переконані в необхідності передбачення заохочувальної норми як заходу звільнення від кримінальної відповідальності осіб за вчинення злочину, передбаченого ст. 382 КК України.

У зв'язку з викладеним пропонуємо доповнити ст. 382 КК України відповідною частиною, виклавши її в наступній редакції: «Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачені частиною першою, другою та третьою цієї статті, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно виконала судовий акт, повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду».

3.2 Покарання за невиконання судового рішення

Конституція України закріпила положення про те, що особа, яка вчинила діяння, що є злочином, може бути піддана кримінальному покаранню лише тоді, коли її вину буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ст. 62) [82]. Згідно з ч. 3 ст. 3 КК, злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки, визначаються тільки КК України [38].

Покарання за вчинення невиконання судового рішення визначено санкціями ч.ч. 1-4 ст. 382 КК України та є наслідком кримінальної відповідальності особи, яка вчинила ці різновиди злочину, заходом примусу, що застосовується лише судом і ухвалюється іменем України до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, відповідно до ст. 124 Конституції України та згідно з ст. 50 КК України. Види та розміри покарання зобов'язують суди призначати їх тільки особам, яких визнано винними у вчиненні різновидів невиконання судового рішення. Такий підхід

ґрунтується на теорії суб'єктивного ставлення у вину, яка є конституційно визначеною і панівною в теорії кримінального права України.

Принцип вини, що базується на законодавчо визначеній презумпції невинуватості (ст. 62 Конституції та ч. 2 ст. 2 КК України), виявляється, окрім, суб'єктивного ставлення у вину, ще й через персоніфікований (особистий) характер кримінальної відповідальності. Її зміст становлять: особа, яка вчинила діяння, тобто суб'єкт злочину; відсутність підстав для звільнення її від покарання; покарання як єдиний і справедливий вид примусу до злочинця, змістом якого є обмеження або позбавлення винної особи волі на певний строк; мета покарання як ефективний правовий засіб захисту порушеного права людини, суспільства, держави [212].

Кримінальне покарання за своєю сутністю є індивідуально визначене і має бути у межах вказаних санкцій, відповідно до положень Загальної частини КК України, з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Проблемні питання покарання в кримінальному праві розглядали такі українські вчені, як М. І. Бажанов [213], Т. А. Денисова [214], О. О. Дудоров [215], А. А. Музика [216], В. В. Полтавець [217], В. О. Туляков [218] та інші. У роботах цих та інших науковців проаналізовано різні аспекти кримінального покарання.

З найновіших українських досліджень проблем покарання можна виділити дисертації Н. А. Орловської [219], О. П. Рябчинської [220], Т. І. Іванюк (Нікіфорової) [221], В. П. Козирєвої [222], Т. В. Сахарук [223], О. С. Яцун [224] та інших.

Зокрема, у дисертації О. П. Рябчинської висвітлено низку питань формування системи покарань крізь призму впливу на цей процес принципів і методів кримінально-правової політики, кримінального права й кримінально-правового регулювання [220].

Деякі аспекти дослідження покарання за невиконання судового рішення за законодавством зарубіжних держав розглянуто в працях М. І. Хавронюка та С. С. Яценка [4; 7].

Віддаючи належне науковим доробкам наведених дослідників, які, безумовно, є значним внеском у розвиток науки кримінального права, варто зазначити, що питання дослідження покарання за невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС залишаються не розкритими, оскільки у такому аспекті комплексно цю проблематику ще не досліджено.

У юридичній літературі виділяють і розглядають наступні основні ознаки покарання. Покарання, – зазначає Ю. В. Баулін, – це публічно-правовий захід державного примусу до особи, яка вчинила злочин, який проявляється в обмеженні прав і свобод засудженого від імені України, що здійснюється спеціальними органами держави, уповноваженими на виконання обвинувального вироку суду [225, с. 41–42].

Н. Ф. Кузнецова та І. М. Тяжкова зазначили, що покарання може бути визнане справедливим лише у тому випадку, якщо суд призначить його з урахуванням всієї сукупності обставин у конкретній справі, а саме: покарання має бути призначене в межах відповідної статті Особливої частини КК з урахуванням положень Загальної частини КК, з урахуванням характеру і ступеня суспільної небезпеки злочину й особи винного, пом'якшуючих і обтяжуючих обставин, а також з урахуванням впливу призначеного покарання на виправлення засудженого і на умови життя його сім'ї [192, с. 80]. Таким чином, покарання за своєю суттю, з одного боку, зараховують до минулого, оскільки воно є наслідком скоєного злочину. За таких умов покарання неодмінно є відплатою, помстою, обов'язком держави відреагувати на порушення правового порядку. З іншого боку, покарання зараховують і до майбутнього, так як воно є засобом досягнення певної мети – попередження здійснення нових порушень правопорядку. За таких умов покарання можна трактувати як право держави, з використанням якого вона досягає необхідної мети.

Як вважає В. К. Грищук, покарання – це форма реалізації кримінальної відповідальності, найбільш суровий, крайній засіб державного примусу, який призначається і виконується згідно закону від імені держави вироком суду особі, визнаній винною у вчиненні злочину, і має особистісний характер, змістом якого є кара – позбавлення або (1) обмеження прав і свобод цієї особи, що породжує для засудженої особи особливий правовий статус – судимість [71, с. 680].

Чинний закон (ч. 2 ст. 50 КК) визначає, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [38]. Це положення свідчить про те, що закон ураховує декілька цілей, які досягаються шляхом а) карі як відплати за вчинене; б) виправленням засудженого; в) попередженням вчинення нових злочинів самим засудженим (спеціальне попередження); г) попередженням вчинення злочинів з боку інших осіб (загальне попередження).

Загальні засади призначення покарання, відповідно до ч. 1 ст. 65 КК України, складаються з трьох положень. Суд призначає покарання: 1) у межах, установлених у санкції статті Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин; 2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу; 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [38].

Щодо кожного окремого злочину, передбаченого Особливою частиною КК України, покарання визначається як санкція. Санкція кримінально-правової норми – це та частина кримінально-правової норми (статті (частини) Особливої частини КК), яка визначає вид та розмір покарання за злочин, зазначений у диспозиції [226, с. 48; 227, с. 25; 228, с. 22].

Аналіз санкцій ч. ч. 1–4 ст. 382 КК України засвідчує, що невиконання судового рішення карається за ч. 1 штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на

строк до трьох років; за ч. 2 – штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 3 – позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 4 – позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Ці види покарань становлять собою каральні заходи кримінально-правового характеру, що реалізуються в межах такого складного соціального явища як кримінальна відповідальність.

Досліджуючи питання призначення покарання за злочини, які полягають у невиконанні судового рішення, Г. І. Богонюк стверджує, що межі покарань за злочин, передбачений ст. 382 КК України, встановлені у санкціях цієї статті, є необґрунтованими. Зокрема, за невиконання судового рішення, вчиненого загальним суб'єктом, як одне із альтернативних видів покарання передбачено штраф у розмірі від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Натомість за вчинення тих же дій службовою особою (ч. 2 ст. 382 КК України) передбачено штраф від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. В обох частинах статті передбачена однакова міра максимального покарання у розмірі однієї тисячі НМДГ. Це не є виправданим, оскільки вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 382 КК України, спеціальним суб'єктом є більш суспільно небезпечним ніж вчинення його загальним суб'єктом, тому, відповідно, розмір покарання повинен це відображати. В зв'язку з цим вчений пропонує збільшити розмір покарання за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 382 КК України (від однієї тисячі до двох тисяч НМДГ). Крім цього, ч. 2 ст. 382 КК України як альтернативне покарання передбачає позбавлення волі на строк до п'яти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю

на строк до трьох років. Натомість ч. 3 ст. 382 КК України передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років, якщо невиконання рішення суду вчинене службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли істотну шкоду, що вказує на більш високий ступінь суспільної небезпеки. Таку ж міру покарання передбачено і в ч. 4 ст. 382 КК України за умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини. Порівняння санкції ч. 2 та ч. 3, 4 ст. 382 КК України, засвідчує, що суд за невиконання судового рішення службовою особою (ч. 2 ст. 382 КК України) може призначити більш суворе покарання, ніж за вчинення цього ж злочину службовою особою, яка займає відповідальне становище, а також за злочин, який заподіяв істотну шкоду (ч. 3 ст. 382 КК України). За менш суспільно небезпечне діяння суд може призначити суворіше покарання і навпаки, що засвідчує те, що аналізовані санкції побудовано зі суттєвим порушенням законів юридичної логіки та законодавчої техніки. На підставі наведеного дослідника пропонує мінімальний розмір основного покарання у санкції ч. 3 і 4 ст. 382 КК України збільшити до п'яти років позбавлення волі [13, с. 149–150].

М. О. Букач обґрунтовує доцільність встановлення таких санкцій аналізованої норми: за ч. 1 – штраф від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк до трьох років; за ч. 2 – штраф від трьох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 3 – позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 4 – позбавлення волі на строк від восьми до десяти років з

позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [14, с. 142].

Нам більше імponує точка зору Г. І. Богонюк, і ми схильні частково підтримати зазначену позицію дослідниці, зокрема щодо збільшення розміру штрафу. Оскільки, на нашу думку, за своєю соціальною функцією штраф психологічно впливає на засудженого, підтверджуючи докір держави стосовно особи, яка вчинила злочин, та спричинює істотні матеріальні наслідки, що можуть зробити не вигідним і небезпечним для неї подальше вчинення злочинів. Разом з тим, на наш погляд, дослідниці не враховали зарубіжний досвід призначення покарань за невиконання судового рішення. Свої пропозиції щодо видів покарань, мінімальних і максимальних меж санкцій ст. 382 КК України подамо після дослідження аналізованої норми за законодавством держав ЄС.

Узагальнюючи судову практику прийняття рішень по справах, порушених за ознаками злочину, відповідальність за який передбачена ч. 1 ст. 382 КК України, стверджуємо, що найчастіше суди призначають особі, визнаній винуватою у вчиненні умисного невиконання судового рішення, покарання у виді штрафу (68 %) та позбавлення волі (32 %), але застосовують положення ст. 75 КК України та звільняють осіб від відбування покарання з іспитовим строком (95 %) [211].

Загалом погоджуємось з такою практикою застосування ч. 1 ст. 382 КК України, але слід зазначити, що недосконале визначення юридичних ознак цього виду посягання не зовсім позитивно впливає на вирішення цієї категорії справ.

Так, наприклад, 07 листопада 2012 року рішенням Красилівського районного суду Хмельницької області, яке набрало законної сили 28.01.2013, зобов'язано ОСОБА_1 звільнити і повернути в користування ОСОБА_2 частину земельної ділянки по АДРЕСА_1 площею 0,0012 га, та перенести паркан між земельними ділянками на відрізку спільної межі. 13 листопада 2012 року ОСОБА_1 отримав копію цього рішення суду. Після набрання

чинності вищевказаним рішенням суду ОСОБА_1, будучи ознайомленим з його змістом, зобов'язаний його виконати. 10.10.2013 державний виконавець ВДВС Красилівського РУЮ виніс постанову про відкриття виконавчого провадження щодо виконання рішення Красилівського районного суду від 07.11.2012, з якою ОСОБА_1 був ознайомлений. Однак виконувати рішення суду ОСОБА_1 відмовився. За невиконання вимог державного виконавця щодо виконання вказаного рішення суду на ОСОБА_1 28.10.2013 та 06.11.2013 накладені грошові штрафи, які сплачені 17.01.2014, однак, незважаючи на це, ОСОБА_1 рішення суду не виконав і відмовляється його виконувати в подальшому.

Вироком по справі № 677/817/14-к Красилівського районного суду Хмельницької області від 23 травня 2014 року ОСОБА_1 визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України та призначено йому покарання у вигляді одного року позбавлення волі. На підставі ст. 75 КК України звільнено ОСОБА_1 від відбування покарання з випробуванням у вигляді іспитового строку тривалістю один рік; відповідно до ст. 76 КК України покладено на засудженого обов'язки не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання та роботи [229].

Узагальнення судової практики за ч. 2 ст. 382 КК засвідчує, що до осіб які вчинили цей різновид невиконання судового рішення, у 98 % було призначено покарання у вигляді штрафу Проте суди, не наводячи достатніх аргументів щодо можливості виправлення засудженого без відбування покарання, у 60 % від постановлених вироків з цього різновиду невиконання судового рішення на підставі ст. 75 КК України та відповідно до ст. 76 КК України звільняли цих осіб від відбування покарання з випробуванням [211].

Ми не можемо погодитись з такою практикою застосування ч. 2 ст. 382 КК України, тому що суди приймали такі рішення без достатньої мотивації.

Зокрема, ОСОБА_1, працюючи секретарем Коржівської сільської ради Старокостянтинівського району Хмельницької області, будучи посадовою особою органу місцевого самоврядування 5 категорії 9 рангу, відповідно до посадової інструкції секретаря, уповноважена на розгляд вхідної кореспонденції, забезпечення зберігання у відповідних органах місцевого самоврядування офіційних документів, пов'язаних з місцевим самоврядуванням відповідної територіальної громади, на забезпечення доступу до них осіб, яким це право надано у встановленому порядку, 13 лютого 2014 року умисно, використовуючи надані їй повноваження всупереч інтересам служби, в особистих інтересах, перешкодила виконанню рішення та постанови Старокостянтинівського районного суду, що набрали законної сили, заволоділа та приховала постанову державного виконавця відділу ДВС Старокостянтинівського РУЮ від 08.02.2014 про звернення стягнення на доходи боржника.

Так, 25.08.2011 рішенням Старокостянтинівського районного суду у справі №2-840/2011 задоволено позов Старокостянтинівського міжрайонного прокурора в інтересах Державного підприємства - Хмельницького обласного фонду підтримки індивідуального житлового будівництва на селі про стягнення з ОСОБА_1 заборгованості за кредитною угодою №116 від 20.06.2000 в сумі 28 990 грн. 53 коп. та судових витрат на користь держави в сумі 204 грн. 95 коп., а всього 29 195 грн. 48 копійок. Рішення у встановленому порядку та у визначені строки не оскаржувалося, у зв'язку з чим вступило в законну силу.

14.08.2013 судом видано виконавчі листи у вказаній справі №2-840/2011 про стягнення, відповідно, 28 990 грн. 53 коп. заборгованості за кредитною угодою №116 від 20.06.2000 та 204 грн. 95 коп. судових витрат на користь держави.

04.09.2013 та 07.10.2013 державним виконавцем відділу Державної виконавчої служби Старокостянтинівського районного управління юстиції (далі відділ ДВС Старокостянтинівського РУ юстиції) відкрито виконавчі

провадження №39610340 про стягнення 28 990 грн. 53 коп. боргу та №40074056 про стягнення 204 грн. 95 коп. судових витрат, а також встановлено семиденний строк для добровільного виконання рішення суду.

Крім того, 02.07.2013 постановою Старокостянтинівського районного суду у справі №683/1759/13-п ОСОБА_1 визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 41 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у виді 510 грн. штрафу. Постанова у встановленому порядку та у визначені строки не оскаржувалася, у зв'язку з чим вступила в законну силу. 25.07.2013 Старокостянтинівським відділенням Красилівської ОДПІ ГУ Міндоходів в області вказана постанова суду направлена для виконання у відділ ДВС Старокостянтинівського РУ юстиції.

08.08.2013 державним виконавцем відділу ДВС Старокостянтинівського РУ юстиції винесено постанову у зазначеному вище виконавчому провадженні про звернення стягнення на доходи боржника, якою постановлено проводити щомісячне утримання з усіх видів заробітку (доходу), що належить до виплати ОСОБА_1, після відрахування податків, у розмірі 50% до погашення суми 38597 грн. 83 коп., відрахування здійснювати із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника та зобов'язано Коржівську сільську раду кожні шість місяців надсилати державному виконавцю звіт про здійснені відрахування.

В подальшому, 13.02.2014, ОСОБА_1, як секретар Коржівської сільської ради Старокостянтинівського району отримала під розпис від начальника поштового відділення зв'язку с. Коржівка ОСОБА_2 рекомендований лист із відділу ДВС Старокостянтинівського РУ юстиції, адресований Коржівській сільській раді Старокостянтинівського району, з постановою державного виконавця відділу ДВС Старокостянтинівського РУ юстиції від 08.02.2014 про звернення стягнення на доходи боржника, відповідно до якої мало проводитись щомісячне утримання з усіх видів заробітку (доходу), що належить до виплати ОСОБА_1, після відрахування податків, у розмірі 50% до погашення суми 38 597 грн. 83 копійки.

Проте, ОСОБА_1, діючи умисно, з корисливих спонукань, з метою перешкодити виконанню рішень суду про утримання коштів з усіх видів заробітку (доходу), усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, їх караність та настання суспільно небезпечних наслідків, бажаючи їх настання, зареєструвавши власноручно вказану постанову в Журналі реєстрації вхідних документів Коржівської сільської ради за № 4, не передала її на розгляд Коржівському сільському голові ОСОБА_3 для надання головному бухгалтеру Коржівської сільської ради Старокостянтинівського району ОСОБА_4 з метою здійснення встановленого утримання, а приховала вказану постанову.

Вироком по справі № 683/810/15-к Староконстантинівського районного суду Хмельницької області від 07 травня 2015 року ОСОБА_1 визнана винною у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 382 та ч. 1 ст. 357 КК України, призначено покарання: - за ч. 1 ст. 357 КК України у виді обмеження волі на строк один рік; - за ч. 2 ст. 382 КК України у виді позбавлення волі на строк один рік із застосуванням ст. 69 КК України без позбавлення права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих функцій в органах влади та місцевого самоврядування. На підставі ч.1 ст. 70 КК України за сукупністю злочинів, шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, визначено остаточне покарання у виді позбавленні волі на строк один рік без позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих функцій в органах влади та місцевого самоврядування. На підставі ст. 75 КК України ОСОБА_1 від відбування покарання звільнена з випробуванням з іспитовим строком один рік [230].

На наш погляд, звільнення осіб, які вчинили умисні злочини середньої тяжкості, від відбування покарання з випробуванням не відповідає цілям та меті покарання, визначених чинним законодавством.

Результати дослідження судової практики щодо призначення покарання особам, які вчинили злочин, передбачений ч. 3 ст. 382 КК,

засвідчують, що винним особам призначалося покарання у вигляді позбавлення волі [211].

На підтвердження викладеного варто навести наступний приклад.

Так, ОСОБА_2, будучи засудженим за вироком Придніпровського районного суду м. Черкаси від 19.03.2013 у справі № 711/725/13-к за вчинення злочинів, передбачених ст. 212 ч. 1, ст. 358 ч. 4, ст. 358 ч. 1 КК України до сплати штрафу в розмірі 25500 грн та стягнення відшкодування за цивільним позовом прокуратури Черкаської області на користь Державної податкової інспекції у м. Черкаси Головного Управління ДФС у Черкаській області збитків у вигляді несплачених податків у сумі 1008504, 7 грн., добровільно не виконував покладені на нього судом правові зобов'язання. 21.05.2013 задля забезпечення виконання вказаного рішення Придніпровським районним судом м. Черкаси видано виконавчий лист № 711/725/13-к, який з 19.06.2014 переданий на примусове виконання до Центрального відділу державної виконавчої служби Черкаського міського управління юстиції у виконавчому провадженні №43757950. Так ОСОБА_2, маючи систематичний прибуток, зокрема як засновник ТОВ «Родень-М», 14.06.2016 отримав дивідендів за 2015 рік на загальну суму 281600,00 гривень, частина з яких в розмірі 210000,00 гривень йому була виплачені готівкою по видатковому касовому ордеру, виданого 14 червня 2016 року службовими особами ТОВ «Родень-М». Інша ж частина дивідендів за 2015 рік в розмірі 49000,00 була перерахована на особисту банківську платіжну картку №5168 7423 4688 7296, видану на ім'я ОСОБА_2 в ПАТ КБ Приватбанк, на яку окрім даних грошових коштів, він отримав та витратив на власні потреби і інші зарахування різного призначення, зокрема 23.05.2016 в сумі 10000,00 гривень, 04.07.2016 в сумі 20000,00 гривень, 21.07.2016 в сумі 20000,00 гривень, 17.11.2016 в сумі 2500,00 гривень, 24.01.2016 в сумі 172495,00 гривень, 15.03.2017 в сумі 31560,00 гривень, тим самим уникаючи сплати за своїми фінансово-правовими зобов'язаннями за вищевказаним рішенням суду, умисно ухилився від виконання вироку, який вступив в

законну силу 19 квітня 2013 року, що заподіяло істотної шкоди охоронюваним законом державним інтересам у вигляді несплачених податків та штрафу за вироком.

За результатами розгляду даного кримінального провадження 26 грудня 2017 року Соснівським районним судом м. Черкаси ОСОБА_2 було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України та призначено покарання в вигляді 5 (п'яти) років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій строком на 2 (два) роки. На підставі ст. 75 КК України звільнено ОСОБА_2 від призначеного основного покарання з випробуванням, встановивши відносно нього іспитовий термін на 3 (три) роки [231].

Не погоджуючись з таким вирішенням справи щодо звільнення від відбування призначеного покарання з випробуванням, зазначимо таке.

Аналізуючи положення ч. 2 ст. 65 КК України, в якій закріплено, що особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання для її виправлення, але не відповідно вчиненому, зазначимо, що багатолітній досвід застосування покарання дає підстави вважати, що покарання не виправляє, не робить людину краще, не змінює її свідомості.

На наш погляд, найсуттєвішою ознакою покарання має бути досягнення цілей та мети покарання, його адекватність вчиненому злочину, дотримання принципу справедливості призначеного покарання.

Справедливість покарання має надзвичайно принципове значення у контексті призначення покарання саме за невиконання судового рішення. Адже право, у тому числі й кримінальне, втрачає моральне значення, якщо воно не забезпечує справедливості.

Вважаємо, що ознакою справедливості покарання за невиконання судового рішення за ч. 3 ст. 382 КК України є призначення покарання, пов'язаного з позбавленням волі без можливості звільнення особи від відбування покарання з випробуванням.

Дослідження судової практики щодо призначення покарання особам, які вчинили особливо кваліфікований вид невиконання судового рішення (ч. 4 ст. 382 КК України), не здійснювалося в зв'язку з відсутністю такої [211].

Отже, сучасна практика призначення покарання за подібний злочин не сприяє ефективному захисту суспільних відносин, що стали об'єктом посягання. Санкції цієї статті містять значні недоліки і не відповідають сучасним науковим розробкам теорії пеналізації. У зв'язку із цим слід вести мову про необхідність внесення змін до санкції ст. 382 КК України, які зможуть забезпечити досягнення мети покарання.

На підставі викладеного й відповідно із загальними завданнями дослідження нагальним є вивчення особливостей застосування кримінальних покарань за невиконання судового рішення в державах ЄС.

У рамках загальних зауважень відразу слід відзначити, що в більшості зарубіжних країн кримінальні кодекси не містять визначення покарання, оскільки законодавці відносять це поняття, що розвивається і вдосконалюється, до правової доктрини.

Наприклад, один з найбільш авторитетних німецьких юристів Б. Д. Мейер пише, що «покарання – це примусове завдання суб'єкту страждань ... , що свідчить про негативну оцінку його соціально-етичної поведінки» [232, с. 303].

Інші вчені вважають, що покарання – це соціально обґрунтована форма, що є суспільною реакцією на скоєне, метою якої є цілеспрямовані відносно винного відплата і страх [233, с. 154–156].

М. Ансель зазначає: «Важливо так побудувати покарання, щоб воно само по собі перевиховувало; ... необхідно також, щоб його функція ресоціалізації була головною і відрізнялася від простої побічної виховної дії неокласичного відплатного покарання» [234, с. 267].

Покарання, – вважає П. Лейленд, – визначається санкціями, які призначені захищати суспільство й відображати ступінь морального осуду тих осіб, що скоїли злочини [235, с. 128].

Перш ніж проаналізувати санкції норм за невиконання судового рішення держав ЄС варто дослідити систему покарань у законодавстві кожної з держав ЄС окремо.

Згідно зі ст. 21 КК Естонії, до основних видів покарання за злочини відносяться: штраф, позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю, арешт, позбавлення волі. Встановлює закон і додатковий вид покарання, до нього відноситься тільки одне покарання, – позбавлення права на носіння державних нагород [106].

Кримінальний закон Республіки Латвія встановив систематизовані переліки не тільки основних, але і додаткових покарань. Система основних видів покарання містить такі покарання: смертна кара (у воєнний час), позбавлення волі, арешт, примусові роботи, грошовий штраф. Систему додаткових видів покарання, згідно зі ст. 36 ч. 2 КК, становлять: конфіскація майна, вигнання з Республіки Латвія, грошовий штраф, обмеження прав, поліцейський контроль. Із них тільки один вид покарання – грошовий штраф – може застосовуватися і як основний, і як додатковий вид покарання, а всі інші чотири застосовуються тільки як додаткові [105].

Система покарань за КК Литви будується у співвідношенні з класифікацією злочинних діянь на три групи, залежно від характеру здійсненого діяння – злочин чи проступок, а також залежно від суб'єкта злочину. КК Литви встановив відповідальність не тільки фізичних осіб, але і юридичних. Перші дві системи покарання для тих, хто скоїв злочин чи проступок, законодавець встановив доволі широкий перелік видів покарання. Згідно зі ст. 42 КК Литви особі, яка скоїла злочин, можуть бути призначені такі види покарання: позбавлення публічних прав, позбавлення права виконувати певну роботу чи займатися певною діяльністю, публічні роботи, штраф, обмеження волі, арешт, позбавлення волі на певний строк, довічне

позбавлення волі (ч. 1). Особі, яка скоїла проступок, можуть бути призначені наступні види покарання: позбавлення публічних прав, позбавлення права виконувати певну роботу чи займатися певною діяльністю, публічні роботи, штраф, обмеження волі, арешт (ч. 2). До юридичної особи, яка вчинила злочинне діяння, можуть бути застосовані такі види покарання, як штраф, обмеження діяльності юридичної особи, ліквідація юридичної особи [109].

Система покарань у КК Польщі має певну схожість з переліком видів покарання з КК України. Згідно зі ст. 32 КК Польщі покараннями є: штраф, обмеження волі, позбавлення волі, позбавлення волі строком на 25 років, довічне позбавлення волі. Специфікою польського законодавства є те, що в ньому немає розмежування покарання на основні й додаткові. В той же час КК Польщі визначає поряд з покаранням кримінально-правові заходи. До них відповідно до ст. 39 КК Польщі відносяться: позбавлення публічних прав, заборона займати певну посаду, виконувати певну професію чи займатися господарською діяльністю, заборона керувати засобами пересування, конфіскація майна, грошова виплата, доведення вироку до публічного відома [102].

На законодавчому рівні в словацькому кримінальному праві не закріплено розподілу покарань на основні та додаткові, проте в теорії кримінального права Словаччини використовують поділ покарань на певні групи. В словацькому кримінальному праві суб'єктом злочину може бути як фізична, так і юридична особа, тому покарання можна розділити на покарання, які можуть бути призначені фізичним особам, і покарання, які можуть бути призначені юридичним особам. Покарання, що призначаються фізичним особам, вказані в ст. 32 КК Словаччини; до них, зокрема, відносяться: а) позбавлення волі; б) домашній арешт; в) обов'язкові роботи; г) штраф; д) конфіскація майна; е) конфіскація предметів, що є предметами і засобами злочину; ж) позбавлення права займатися певною діяльністю; з) заборона проживання на певній території; і) позбавлення права участі в громадських заходах; к) позбавлення почесного звання і державних нагород;

л) позбавлення військового або спеціального звання; м) видворення [126]. Покарання, що призначаються юридичним особам, закріплено в ст. 10 Закону «Про юридичну відповідальність юридичних осіб», і до них відносяться: а) ліквідація юридичної особи; б) конфіскація майна; в) виїмка предмета; г) стягнення; д) заборона діяльності; е) заборона на отримання дотацій або субвенцій; ж) заборона на отримання допомоги та підтримки, що надається з фондів Європейського Союзу; з) заборона на участь у державних закупівлях; і) публікація обвинувального вироку [236].

Система покарань за КК Болгарії використовує поділ покарань на: основні – довічне ув'язнення без заміни; додаткові – позбавлення права на отриманні ордени, почесні звання і відзнаки; такі, що можуть застосовуватися як основні або додаткові – обов'язкове поселення, позбавлення права на проживання у певній місцевості, громадський осуд (ст. 37). Довічне ув'язнення може бути замінене позбавленням волі на строк 30 років, якщо засуджений відбув покарання не менше 20 років; крім звичайного довічного ув'язнення, цей КК передбачає і довічне ув'язнення без можливості його заміни позбавленням волі (ст. 38-а). Позбавлення волі може бути призначене на строк від 3 місяців до 20 років, а із заміною довічного ув'язнення, за сукупність злочинів чи вироків, а також в окремих випадках, прямо передбачених Особливою частиною КК, – до 30 років. Виправні роботи можуть призначатися на строк від 3 місяців до одного року, їх час не зараховується до трудового стажу [108].

Особливістю КК Австрії є те, що він не виокремлює і не вживає в системі покарання основні та додаткові покарання. До покарання відповідно § 18 і 19 відноситься позбавлення волі двох видів і грошовий штраф. При цьому позбавлення волі може бути призначене довічно чи на певний термін, який призначається тривалістю від одного дня до 20 років. КК Австрії до інших кримінально-правових заходів відносить конфіскацію предметів, коштів і засобів вчинення злочинного діяння (§ 26) і відсторонення від посади (§ 27). Більшість попереджувальних заходів може бути призначено

одночасно з покаранням, крім такого заходу, як поміщення до закладу особу, яка вчинила діяння в стані неосудності, або якій покарання взагалі не може бути призначено (§ 11) [119].

Система покарань за КК Іспанії має суттєву особливість. КК Іспанії (ст. 10) передбачає поділ діяння на злочини і проступки, тому відповідно, регулюються в кодексі й покарання за їх вчинення. Згідно зі ст. 32 КК Іспанії основними чи додатковими покараннями є позбавлення волі, позбавлення певних прав і штраф. Позбавлення волі (тюремне ув'язнення, арешт на вихідні дні) є тільки основним видом покарання, і, якщо покарання у вигляді позбавлення волі призначається на термін більше 10 років, це тягне за собою абсолютну поразку в правах на той самий термін (ст. 55 КК). Покарання у вигляді штрафу і громадських робіт застосовують як основними, так і додатковими. При цьому додаткові покарання призначаються на той самий термін, що і основні [118].

Система покарань в КК ФРН має декілька специфічних особливостей. Аналіз кодексу показує, що система покарання містить основні та додаткові покарання, а також додаткові наслідки. До основних покарань відносяться позбавлення волі (§ 38, 39) і грошовий штраф (§ 40-43), до додаткових покарань КК ФРН відносить всього одне покарання – заборону керувати транспортним засобом (§ 44 КК). Додаткові наслідки полягають у позбавленні особи, яка вчинила кримінальний злочин і була позбавлена волі строком не менше одного року, права займати громадські посади і здійснювати права, отримані в результаті участі в громадських виборах (§ 45) [117].

Система покарань у КК Франції має свої відмінні особливості, вона будується залежно від класифікації злочинних діянь на злочини, проступки і правопорушення. За злочини передбачено кримінальні покарання (ст. 131-1 – ст. 131-9), за проступки передбачені виправні покарання (ст. 131-10 – ст. 131-11), за порушення – поліцейські покарання (ст. 131-12 – ст. 131-16). Найбільшою суворістю відрізняються кримінальні покарання, передбачені за

злочини. Вони поділяються на строкові та безстрокові. До безстрокових відносяться: довічне заточення чи довічне ув'язнення, до строкових – заточення чи ув'язнення на термін не менше 10 і не більше 30 років. Система виправних покарань охоплює більшу кількість видів, ніж за злочини. До виправних покарань відносяться: тюремне ув'язнення (на строк від шести місяців до 10 років); штраф; штрафо-дні (безоплатні громадсько-корисні роботи); безоплатні роботи в громадських інтересах; позбавлення чи обмеження прав. За вчинення порушення встановлено два види основних покарань: штраф; позбавлення чи обмеження прав [237, с. 362–371].

КК Бельгії містить набагато більш просту, порівняно з КК Франції, систему покарань. Ця система, визначена у ст. 7, складається з таких основних покарань, як: тюремне ув'язнення; позбавлення волі; позбавлення деяких політичних і громадянських прав; штраф; спеціальна конфіскація. Хоча про це прямо не зазначається, з аналізу відповідних статей цього КК можна зробити висновок, що у ньому передбачено як додаткові покарання такі: 1) оприлюднення вироку; 2) позбавлення права виконувати державні функції, обіймати публічні посади чи здійснювати публічні обов'язки; бути обраним; носити ордени та інші почесні відзнаки; бути присяжним, експертом, понятим і навіть давати показання в суді; бути опікуном чи піклувальником, якщо йдеться не про власних дітей; виконувати обов'язки юрисконсульта чи тимчасового адміністратора; носити зброю і служити в армії чи гвардії, а також позбавлення вченого ступеня, звання, державних повноважень, публічної посади та інших повноважень, якими особа була наділена; 3) «легальний інтердикт» – обмеження дієздатності протягом усього строку покарання [123].

Так само простою є система покарань, визначена главою 2 КК Фінляндії. Її становлять: 1) загальні покарання для фізичних осіб: а) ув'язнення – довічне або на фіксований строк (від 14 днів до 12 років); б) грошовий штраф - від одного до 120 штрафо-днів; 2) спеціальні покарання для державних службовців – звільнення і попередження; 3) покарання для

військовослужбовців та прирівняних до них осіб – спеціальний арешт, ув'язнення до бараків, спеціальний штраф і попередження; 4) додаткове покарання – конфіскація: а) фінансової вигоди, отриманої внаслідок злочину; б) предметів, які використовувалися при вчиненні злочину; в) усіх копій публікації, документа або ілюстрованого твору, які перебувають у володінні автора, видавця, редактора, виробника, розповсюджувача, експонента чи продавця, пластин і зразків, призначених для їх виробництва [125].

Італійське кримінальне законодавство не містить визначення основного поняття покарання або встановлення цілей. Цілі покарання в кримінальному праві Італії прописано в ст. 27 Конституції: «Покарання не можуть полягати в заходах, що суперечать почуттям гуманності і повинні бути спрямовані на перевиховання засудженого» [238, с. 14]. У КК Італії систему покарань представлено доволі широким набором як основних, так і додаткових покарань. До основних закон відносить: довічне ув'язнення; позбавлення волі на певний строк від 15 днів до 24 років; штраф; арешт від 5 днів до 3 років; грошове утримання в дохід держави. До додаткових покарань КК Італії відносить достатньо багато видів покарання, які пов'язані з різного роду позбавленнями прав. Для прикладу можна навести деякі з них: безстрокова і строкова заборона займати посади в державному апараті; заборона займатися певною професією чи ремеслом від одного місяця до п'яти; строкова заборона на зайняття керівної посади в організації і підприємствах, позбавлення права на заключення договорів з державним апаратом; втрата батьківських прав і їх призупинення; оприлюднення вироку про осудження та ін. [100].

КК Нідерландів (ст. 9) визначає такі основні покарання: 1) тюремне ув'язнення (на строк від одного дня до 15, а у певних випадках – до 20 років, а також довічно (ст. 10); 2) ув'язнення; 3) громадські роботи (на строк до 240 годин. Призначаються тільки за згодою засудженого) (ст. 22-с); 4) штраф. Додатковими покараннями є: 1) позбавлення певних прав (обіймати державну чи іншу посаду; служити у збройних силах; бути радником у судах;

права займатися певною діяльністю; виборчих прав) (ст. 28); 2) поміщення у державних виправний будинок (на строк від 3 місяців до 3 років) (ст. 32); 3) конфіскація; 4) опублікування вироку. Фактично штраф може бути і додатковим покаранням до тюремного ув'язнення чи ув'язнення, а усі додаткові покарання можуть застосовуватись і самостійно, тобто як основні [4].

За КК Швеції система покарань (заходи соціального захисту) виділяє такі види покарань: штраф (за фіксованою школою, чи штрафо-дні, визначаються в денному доході засудженого, чи корпоративний штраф в чітко визначеному розмірі); позбавлення волі (від 14 днів до 10 років); обов'язкові роботи, конфіскація, заборона на зайняття певною роботою. До покарання також віднесені: пробація (до 3 років, може поєднуватися зі штрафом, може бути наслідком умовно-дострокового звільнення); умовне засудження (з випробуванням до 2 років, може поєднуватися з обов'язковими роботами); примусові заходи медичного характеру [124].

Система покарання за КК Данії є трьохелементною: тюремне ув'язнення (від 30 днів до 16 років чи довічно, ув'язненим можуть надавати відпустку і вихідні дні); заключення під варту (арешт від 7 днів до 6 місяців) і штраф (як основне, так і додаткове покарання). Заходи, альтернативні кримінальному покаранню: звільнення достроково «під чесне слово»; відстрочка виконання вироку (пробація); громадські роботи (від 40 до 240 годин); інші заходи, які суд вважатиме доцільними для попередження майбутніх злочинів (§ 68 – нагляд, визначення місця проживання і роботи, лікування від алкогольної і наркотичної залежності, психотерапія, психіатричне лікування, передача на поруки, конфіскація злочинних доходів, знарядь і засобів злочину, заборона займатися певною діяльністю та ін.) [122].

Підсумовуючи аналіз систем покарання за законодавством держав ЄС, слід вказати на деякі позитивні моменти. Різноманітність закріплених видів кримінальних покарань у зарубіжному законодавстві має своє практичне

значення і належним чином дозволяє індивідуалізувати кримінальну відповідальність, на відміну від вітчизняного кримінального закону, в якому ця можливість переважно тільки теоретична зважаючи на особливості правового статусу окремих суб'єктів кримінальних правовідносин, а також правил призначення покарання. Слід зазначити, що позбавлення волі та штраф є основними видами покарань у кримінальному законодавстві значної більшості вказаних держав. При цьому їх передбачено, як правило, або як альтернативні заходи у санкціях статей Особливої частини, або одночасно як основні і додаткові види покарань.

На наш погляд, норми держав ЄС, які передбачають відповідальність за невиконання судового рішення, залежно від юридичної значущості, можна поділити на такі групи:

- норми, які містять лише один вид основного покарання (Бельгія, Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина);
- норми, які містять кілька видів основних покарань (ФРН, Нідерланди, Австрія, Італія, Швеція, Данія, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Словенія, Болгарія, Румунія, Литва, Латвія, Естонія);
- норми які містять поряд з основними покараннями і додаткові покарання (Франція, Іспанія, Італія, Люксембург, Болгарія).

Розглянемо норми *першої* групи.

Зокрема, в ст. 254 КК Бельгії передбачено відповідальність за протиправні дії, у тому числі проти судової ухвали або наказу, а також проти будь-якого розпорядження, що виходить від органу влади і встановлене покарання у вигляді ув'язнення від одного до п'яти років [123].

У свою чергу ст. 337 «Перешкоджання правосуддю та перешкоджання винесенню вироку» КК Чехії передбачає відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років (1; 2) та позбавлення волі на строк до одного року відповідно (4) [101].

Позбавленням волі на строк до двох років (1) та позбавленням волі на строк від одного до п'яти років (2) караються діяння за перешкоджання

виконання офіційного рішення, передбачені у відповідних частинах § 348 КК Словаччини [126].

Відповідно до ст. 244 КК Польщі за невиконання судової заборони або невиконання розпорядження суду передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 3 років [102].

Карається позбавленням волі, що не перевищує одного року особа за вчинення діяння, передбаченого Розділом 288 «Перешкоджання судового правозастосування» КК Угорщини [103].

Щодо норм *другої* групи слід зазначити, що вони передбачають наявність кількох видів основних покарань за невиконання судового рішення.

Так, наприклад, в § 288 КК ФРН визначено, що той, хто перешкоджає примусовому виконавчому провадженню, карається позбавленням волі на строк до двох років або грошовим штрафом. Грошовий штраф призначається або у твердій сумі, розмір якої обмежений вартістю майна засудженого, або в формі денних ставок (від 5 до 360). Розмір денної ставки визначає суд з урахуванням особистого і матеріального становища винного з чистого доходу, який особа має або може мати в середньому за день. Денна ставка встановлюється мінімальним розміром в один євро і максимальним розміром в тридцять тисяч євро (§ 40 (2)) [117].

Особливістю санкцій КК Нідерландів, у тому числі і за аналізований злочин, є те, що вони встановлюють лише верхню межу покарання. Зокрема, в ст. 195 КК Нідерландів передбачено відповідальність будь-якої особи за здійснення нею прав, яких вона судовим рішенням була позбавлена. Покарання за таке посягання встановлене у вигляді тюремного ув'язнення не більше шести місяців або штрафу третьої категорії. Відповідно до ст. 24 КК Нідерландів покарання у вигляді штрафу обирається так, щоб воно непропорційно не вплинуло на дохід і капітал обвинуваченого, при цьому мінімальний розмір штрафу становить 5 гульденів і ділиться на шість категорій (500, 5 тис., 10 тис., 20 тис., 100 тис. і 1 млн. гульденів) [121].

Поряд з цим ст. 271 КК Австрії передбачає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до шести місяців або грошового штрафу в розмірі до 360 денних ставок за порушення майнового арешту. Відповідно до (2) § 19 «Грошовий штраф», денну ставку треба визначати з урахуванням особистих особливостей і матеріального стану правопорушника на момент винесення вироку судом першої інстанції. Проте мінімум денної ставки встановлюється в розмірі 2 євро, а максимум – в 327 євро [119].

В абз. 1 ст. 388 КК Італії передбачено, що особа, яка уникає виконання цивільних обов'язків, які випливають з обвинувального вироку, не виконує постанови про виконання вироку, підлягає покаранню у вигляді ув'язнення строком до трьох років чи штрафу у розмірі від 103 до 1032 євро. Те ж покарання застосовується до особи, яка ухиляється від виконання рішення суду у цивільній справі, яка стосується опіки над дітьми або іншими особами з обмеженою дієздатністю (абз. 2). Крім цього, покаранню у вигляді позбавлення волі строком до одного року чи накладення штрафу у розмірі до 516 євро підлягає опікун майна, що знаходиться під описом чи судовим арештом чи арештом в порядку забезпечення позову, який неправомірно відмовляється, ухиляється чи затримує виконання адміністративного акту [100].

Розділ 13 КК Швеції передбачає кримінальну відповідальність за аналізований злочин і встановлює відповідальність у вигляді штрафу або тюремного ув'язнення на термін не більше 1 року [124]. Тут не зазначено розміру штрафу та нижньої межі строку тюремного ув'язнення у нормі.

Натомість в § 148 КК Данії законодавець передбачив як покарання штраф або просте взяття під варту за невиконання передбаченої законом процедури щодо розгляду справи або невиконання відповідних юридичних актів [122].

У розділі 9 (а) «Порушення заборонного наказу» КК Фінляндії встановлено відповідальність за порушення особою, щодо якої є судовий

наказ чи судовий наказ про тимчасову заборону, порядку, передбаченого у відповідних рішеннях. Покарання за таке посягання вноситься у вигляді штрафу або тюремного ув'язнення на термін не більше одного року [125].

У свою чергу КК Хорватії за діяння, передбачені ст. 209 «Ухилення від сплати коштів на утримання (аліментів)», визначає покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі на строк не більше одного року (1) та штрафу або позбавлення волі на строк не більше трьох років за (2) відповідно. Аналогічну санкцію передбачає ст. 215 «Перешкоджання та невиконання заходів щодо захисту дитини чи неповнолітнього»: штраф або позбавлення волі на строк не більше одного року (1); штраф або позбавлення волі на строк не більше трьох років за (2) відповідно [127].

Стаття 337 КК Чехії закріплює кримінальну відповідальність особи, що перешкоджає або істотно ускладнює здійснення рішення суду або іншого органу державної влади і передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років або штраф (3) [101].

За ст. 289 КК Словенії винний у невиконання судового рішення щодо повернення особи на свою посаду карається штрафом або позбавленням волі на термін не більше ніж на один рік. Окрім цього, за недотримання вимог ст. 290 «Порушення заборони займатися професійною діяльністю» винного карають штрафом або позбавленням волі терміном до одного року [107].

КК Болгарії в ст. 293а закріплює кримінальну відповідальність за невиконання зобов'язання протягом одного року після набуття чинності рішення про виконання зобов'язань перед кредитором. Покарання за цією статтею передбачено у вигляді позбавлення волі на строк до одного року або виправні роботи. Натомість (1) ст. 296 за перешкоджання виконанню судового рішення передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років або штраф у розмірі до п'яти тисяч левів [108].

Покаранням не менше 3 місяців і не більше 2-х років позбавлення волі або штрафом передбачено карати особу за невиконання судових постанов за ст. 287 КК Румунії [104].

Громадськими роботами, або штрафом, або обмеженням волі або арештом передбачено карати особу за невиконання рішення суду, не пов'язаного з покаранням відповідно до ст. 245 КК Литви. В аналізованій нормі також не визначено термінів та розмірів покарань. Стаття 47 КК Литви під штрафом розуміє грошове стягнення, яке призначає суд у випадках, передбачених в Спеціальній частині КК, і обчислюється розмірами мінімального прожиткового мінімуму (МППМ). Розміру штрафу в санкції статті не вказано. Його визначає суд, призначаючи покарання. Мінімальний штраф дорівнює розміру одного МППМ, а максимальний штраф визначається в розмірі до 10000 МППМ [109].

У ст. 296 КК Латвії передбачено відповідальність за невиконання вироку суду або рішення, або постанови прокурора щодо покарання і встановлено покарання у вигляді тимчасового позбавлення волі або громадських робіт, або штрафу (1) та позбавлення волі на строк до одного року або обмеження волі, примусової праці або штрафу (2) [105]. Слід зазначити, що латвійський законодавець в даній нормі, крім позбавлення волі, не визначив термінів та розмірів інших видів покарань.

Параграф 331-1 «Невиконання рішення суду» КК Естонії за невиконання судового рішення по цивільній справі закріпив відповідальність у вигляді грошового покарання або тюремного ув'язнення до одного року [106].

Третя група містить норми які передбачають поряд з основними покараннями і додаткові покарання за невиконання судового рішення.

Так, наприклад, ст. 314-7 КК Франції покаранням за ухилення від виконання вироку майнового характеру передбачає санкцію у вигляді трьох років тюремного ув'язнення та штрафу у розмірі 45000 євро. Протиправні діяння з невиконання судового рішення щодо афішування обвинувального вироку, зазначені в ст. 434-39, караються шістьма місяцями тюремного ув'язнення та штрафом у розмірі 7500 євро [97]. Відмічаємо чітку визначеність розміру штрафу.

Покарання за відмову посадової особи або державного службовця здійснювати належне виконання судових рішень, рішень і розпоряджень вищих посадових осіб (ст. 410 КК Іспанії) передбачено у вигляді штрафу на суму від трьох до дванадцяти місячних заробітних плат і позбавлення права займати відповідну посаду або державний пост на термін від шести місяців до двох років. Окрім цього, в ст. 508 передбачено кримінальну відповідальність посадової особи чи державного службовця, який присвоює судові повноваження чи перешкоджає виконанню рішення, яке видано компетентним судовим органом. У цій нормі покарання закріплено у вигляді штрафу на суму від трьох до дванадцяти місячних заробітних плат і позбавлення права займати відповідну посаду або державний пост на термін від шести місяців до двох років. Спеціальне позбавлення права обіймати державні посади, згідно зі ст. 42 КК Іспанії, означає кінцеве відсторонення від відповідної посади, навіть якщо вона була виборчою, та від почесностей, які як наслідок вже не належать обвинуваченому [118].

КК Італія закріплює санкцію за ст. 388 «Умисне невиконання рішення судді» у вигляді позбавлення волі строком до 1 року та накладення штрафу розміром до 309 євро за (3); позбавлення волі строком від чотирьох місяців до трьох років та штраф у розмірі від 51 до 516 євро за (4) відповідно [100].

Санкцію за діяння, передбачене ст. 391 КК Люксембургу, передбачено у вигляді позбавлення волі на період від шести місяців до трьох років та стягнення в розмірі від 500 до 12500 євро, або одним із вказаних заходів [128].

Що ж до (2) ст. 296 КК Болгарії (знищення, пошкодження, приховування або привласнення предмету (об'єкту), на який посилається судове рішення), то санкція цієї норми передбачає в якості покарання позбавлення волі на строк до трьох років та штраф від тисячі до десяти тисяч левів [108].

У результаті вивчення норм, що передбачають відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством держав ЄС, встановлено,

що найпоширенішими покараннями, як основними так і додатковими, за таке посягання є позбавлення волі (тюремне ув'язнення) та штраф.

Верхня межа покарання у вигляді позбавлення волі (тюремного ув'язнення) – 5 років (Бельгія, Чехія, Словаччина). Розмір штрафу визначається по-різному як в сталих одиницях (Франція, Люксембург, Болгарія, Італія), так і в штрафоднях (Іспанія, Австрія). В деяких нормах розмірів штрафу не зазначено взагалі (ФРН, Нідерланди, Швеція, Данія, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Словенія, Румунія, Латвія, Литва).

При призначенні штрафу за невиконання судового рішення в зарубіжних країнах найбільш важливим моментом є те, що на розмір штрафу впливає тяжкість вчиненого злочину, матеріальне становище засуджених. Використання в багатьох країнах з успішною економікою покарання з урахуванням штрафів-днів або денних ставок можна вважати найбільш вдалою формою, яка застосовується до винних майже з будь-яким майновим статусом. Особливо вдалою, на наш погляд, є конструктивна побудова такого штрафу в ФРН.

Передбачені в санкціях норм про невиконання судового рішення покарання у вигляді тюремного ув'язнення і штрафу можуть бути призначені разом (Франція, Іспанія, Люксембург, Болгарія, Італія). Звісно ж, такого роду санкція, на нашу думку, дозволяє досягти цілей кримінального покарання.

Окремі норми передбачають основним покаранням виправні (примусові) роботи (Болгарія, Латвія, Литва). Лише іспанський законодавець передбачив в якості додаткового покарання за невиконання судового рішення позбавлення права займати відповідну посаду або державний пост.

Констатуємо, що на відміну від норм законодавства держав ЄС, ст. 382 КК України передбачає більш суворі покарання за невиконання судового рішення [239, с. 160].

Вважаємо за можливе запозичити позитивний досвід держав ЄС з цього питання та передбачити за вчинення розглядуваного злочину інші альтернативні види покарання, які не пов'язані із позбавленням волі,

зокрема виправні (примусові) роботи. Перевага покарань у вигляді виправних (примусових) робіт полягає у тому, що вони є альтернативою тюремного ув'язнення, коли засуджений за вироком суду протягом певної кількості годин виконує під наглядом спеціалізованого органу соціально значущі роботи. На оплату таких робіт кошти не виділяються і штатних посад для їх виконання не передбачено, щоб не створювати конкуренцію на ринку праці в умовах безробіття. Вони покликані здійснювати виховний вплив на засуджених, які, безоплатно працюючи на благо суспільства, повинні довести, що вони усвідомлюють свою провину, готові виправдати надану їм довіру і загладити моральну шкоду від скоєного злочину. Основне призначення виправних (примусових) робіт – скорочення числа засуджених до реального позбавлення волі.

З урахуванням тенденцій щодо гуманізації законодавства про кримінальну відповідальність, дотримання рекомендацій міжнародно-правових актів та позитивного досвіду держав ЄС, можна запропонувати таке бачення видів покарань, мінімальних і максимальних меж санкцій ст. 382 КК України:

«Стаття 382. Невиконання судового акта

1. ..., –

карається штрафом від п'ятсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років.

2. ..., –

караються штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. ..., –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

на строк до трьох років.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши відповідні положення кримінального законодавства України та держав ЄС про відповідальність за злочини, пов'язані з невиконанням судового рішення, та кваліфіковані види його вчинення, вважаємо за можливе сформулювати ряд висновків.

1. Кваліфікуючі ознаки складу злочину – це передбачені законом характерні для частини злочинів певного виду істотні обставини, які відображають типовий, але значно змінений (порівняно з основним складом злочину) ступінь суспільної небезпечності діяння й особи винного і впливають на законодавчу оцінку (кваліфікацію) вчиненого й міру відповідальності.

До кваліфікуючих ознак відповідно до ч. 2 ст. 382 КК віднесено дії, передбачені ч. 1 цієї статті, вчинені службовою особою. Визначення поняття «службова особа» закріплене в примітці до ст. 364 КК України, а також в ст. 18 КК України. З урахуванням специфіки проаналізованих визначень, на нашу думку, використовувати в ст. 382 КК України слід визначення службової особи, яке наведене у ст. 18 КК України.

Поняття «особи, раніше судимі за злочин» в кваліфікуючій ознаці ч. 3 ст. 382 КК України позначає вчинення дій, передбачених ч. 1 або ч. 2 цієї статті особою, яка має непогашену або не зняту судимість. Поняття «істотна шкода охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб» кваліфікуючої ознаки ч. 3 ст. 382 КК України охоплює заподіяння матеріальної, нематеріальної шкоди, а також фізичної шкоди, яка спричинена внаслідок невиконання рішення суду (завдання ударів і побоїв, заподіяння легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, незаконне позбавлення волі). Істотною шкодою у ч. 3 ст. 382 КК України, якщо вона полягає у заподіянні

матеріальних збитків, слід вважати таку шкоду, яка в сто і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян.

2. Більшість норм кримінальних кодексів держав ЄС, які передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, не містять кваліфікуючих ознак. Лише в кримінальних кодексах Чехії, Словаччини, Франції, Люксембургу, Італії, Хорватії, Латвії наявні кваліфікуючі ознаки невиконання судового рішення. До кваліфікуючих ознак вказаного посягання європейські законодавці відносять: вчинення дій повторно; вчинення незаконних дій щодо предмета судового рішення (руйнування, пошкодження, приховування, відчуження); вчинення діянь спеціальним суб'єктом (керівником юридичної особи, боржником, адміністратором, уповноваженою особою державного органу).

3. Кримінальне законодавство держав ЄС не визначає поняття покарання і не розкриває його сутності, це вивчає доктрина кримінального права.

4. Деякі кримінальні кодекси європейських держав містять норми, що визначають підстави звільнення від покарання чи відповідальності за невиконання судового рішення за таких умов: добровільного повернення особою речі, вилученої з-під майнового арешту, перш ніж органи влади дізналися про її злочинну діяльність (Австрія); виконання особою свого зобов'язання у зв'язку з виконавчим провадженням, перед поданням обвинувального акту (Угорщина); невиконання посадовими особами і державними службовцями розпорядження, яке являє собою відкрите, очевидне і явне порушення закону або іншого загального нормативного акта (Іспанія). Вказаний досвід варто застосувати в національному законодавстві.

5. Відмінністю зарубіжного законодавства від національного є те, що в жодній із норм кримінальних кодексів держав ЄС щодо невиконання судового рішення чи подібних нормах не передбачено кваліфікуючою ознакою відповідальність за невиконання рішення ЄСПЛ. Саме тому варто виключити із диспозиції ст. 382 КК України кваліфікуючу ознаку «умисне

невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України та умисне недодержання нею висновку Конституційного Суду України», але при цьому саме рішення ЄСПЛ, рішення та висновки КСУ залишити як предмет злочину.

6. Недосконалість визначення юридичних ознак невиконання судового рішення як основного складу, так і кваліфікованих його різновидів, з очевидністю доводить недостатню адекватність видів і розмірів покарань, визначених санкціями цієї статті, що призводить до необґрунтованого звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) за кваліфіковані (особливо кваліфікований) види невиконання судового рішення. Поодинокими є випадки призначення винним додаткового покарання у вигляді (виді) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

7. Норми держав ЄС, які передбачають відповідальність за невиконання судового рішення, залежно від ступеня визначеності можна поділити на такі групи: норми, які містять лише один вид основного покарання (Бельгія, Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина); норми, які містять кілька видів основних покарань (ФРН, Нідерланди, Австрія, Італія, Швеція, Данія, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Словенія, Болгарія, Румунія, Литва, Латвія, Естонія); норми, які містять поряд з основними покараннями і додаткові покарання (Франція, Іспанія, Італія, Люксембург, Болгарія).

8. Позбавлення волі та штраф є основними видами покарань за невиконання судового рішення у кримінальному законодавстві значної більшості проаналізованих держав. При цьому їх встановлено, як правило, або як альтернативні заходи у санкціях статей Особливої частини, або одночасно як основний і додатковий види покарань. При призначенні штрафу в європейських державах найбільш важливим моментом є те, що на розмір штрафу впливає тяжкість вчиненого злочину, матеріальне становище засуджених. Верхня межа покарання у вигляді позбавлення волі (тюремне ув'язнення) – 5 років (Бельгія, Чехія, Словаччина). Розмір штрафу визначено

по-різному як в сталих одиницях (Франція, Люксембург, Болгарія, Італія), так і в штрафо-днях (Іспанія, Австрія). У деяких нормах про розміри штрафу не зазначено взагалі (ФРН, Нідерланди, Швеція, Данія, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Словенія, Румунія, Латвія, Литва). Окремі аналізовані норми передбачають як основне покарання виправні (примусові) роботи (Болгарія, Латвія, Литва).

9. З урахуванням позитивного досвіду держав ЄС щодо встановлення покарання за невиконання судового рішення пропонуємо такі види покарань та крайні межі санкцій за ст. 382 КК України:

«Стаття 382. Невиконання судового акта

1. ..., –

карається штрафом від п'ятсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років.

2. ..., –

караються штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. ..., –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років ».

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження підтвердило актуальність обраної теми і для теорії кримінального права, і для правозастосування.

1. Попри доволі значну увагу до питань кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення та наявність низки кримінально-правових порівняльних досліджень законодавства України та держав ЄС, чимало питань, які стосуються ефективності конструкції ст. 382 КК України, розуміння складу злочину, закріпленого в цій статті, та її практичного застосування, є і надалі дискусійними або такими, що не отримали наукового вирішення. Найбільш істотними з таких є питання щодо значення та місця «судового рішення» у структурі складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України; щодо форм (способів) учинення такого злочину; щодо доцільності запровадження кваліфікуючої ознаки про посилену відповідальність службової особи за невиконання рішення ЄСПЛ, рішення КС України та умисне недодержання нею висновку КС України тощо. На вирішенні цих і низки інших питань і зосереджено увагу в роботі.

2. За результатами історико-правового огляду встановлено, що ст. 382 КК України має умовно-глибоке історичне підґрунтя: з одного боку, позаяк витоки кримінально-правового забезпечення виконання судових рішень простежуються з часів Київської Русі; з іншого – навіть ст. 176⁴ КК 1960 р. з тотожною назвою «Невиконання судового рішення» була істотно вужчою за обсягом криміналізації діянь і передбачала відповідальність лише за «умисне невиконання посадовою особою рішення, вироку, ухвали чи постанови суду або перешкодження їх виконанню».

3. Вивчення змісту елементів складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України, та їх ознак порівняно з результатами дослідження подібних норм у законодавстві держав ЄС дало змогу встановити:

3.1. Основним безпосереднім об'єктом невиконання судового рішення за законодавством України є суспільні відносини, що забезпечують діяльність

суду щодо здійснення правосуддя в частині точного та своєчасного виконання судових рішень органами примусового виконання.

Зарубіжне кримінальне право не надає важливого значення поняттю об'єкта злочину. З урахуванням місця відповідної статті в законодавстві таких держав (розділу, книги тощо та їх назви) зроблено припущення, що об'єктом кримінально караного невиконання судового рішення, за законодавством держав ЄС є: правоохоронювані блага, які забезпечують здійснення правосуддя; правосуддя; правоохоронювані блага, які забезпечують охорону суміжних або супутніх із правосуддям об'єктів тощо.

3.1.1. Аргументовано, що сумнівною є поширена наукова позиція визнавати судові рішення предметом складу злочину, передбаченого у ст. 382 КК України. Водночас без визначення поняття такого «рішення» та переліку таких «рішень» неможливо встановити межі криміналізації відповідних діянь. З огляду на це, без деталізації місця судового рішення у структурі складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України, пропонується таким вважати: акт, ухвалений судом іменем України у встановленому законом порядку в результаті правозастосовної діяльності, а також акт міжнародних судових установ, рішення яких підлягають виконанню згідно з міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України та який містить підтвердження наявності або відсутності правовідносин, спрямований на охорону та захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права та має наслідком виникнення, зміну або припинення процесуальних і матеріальних правовідносин. Запропоновано ввести в КК України узагальнювальне поняття «судовий акт», давши його визначення в примітці до ст. 382 КК України.

За законодавством держав ЄС передбачено відповідальність за невиконання таких актів, як: вирок суду; рішення суду; судові заборони, а також розпорядження суду; судові постанови; судовий наказ; вирок майнового характеру, винесеного судом у кримінальних справах, або

рішення, винесене судом у цивільних справах; судова ухвала або наказ; юридичні акти; офіційно оголошений наказ.

3.1.2. При з'ясуванні питання місця судового рішення у структурі складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України, обґрунтовано доцільність або перегляду загально визнаного поняття бланкетної диспозиції як такої, що відсилає лише до нормативно-правових актів інших галузей права (а вважати такою також диспозицію, яка відсилає до правозастосовних актів, які мають загальнообов'язкове значення), або ж виділення статей з диспозиціями, зміст яких залежить від таких конкретних правозастосовних актів (ст. 382 КК України тощо), в окремий вид поряд із відсильними та бланкетними диспозиціями. Їх можна було б назвати, наприклад, «квазібланкетними».

3.2. За результатами аналізу об'єктивної сторони невиконання судового рішення за законодавством України обґрунтовано, що:

– за конструкцією складу злочинів, передбачені у ч. 1, ч. 2, ч. 4 ст. 382 КК України, є формальними, а у ч. 3 ст. 382 КК України передбачено і формальний, і матеріальний склад злочину (зі суспільно небезпечним наслідком – настання істотної шкоди);

– формами вчинення аналізованого злочину (видами суспільно небезпечного діяння) є: 1) невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили (чч. 1–3); 2) перешкоджання їх виконанню (чч. 1–3); 3) невиконання службовою особою рішення ЄСПЛ, рішення КС України (ч. 4) та 4) недодержання службовою особою висновку КС України (ч. 4). Запропоновано авторське розуміння змісту таких суспільно небезпечних діянь;

– констатовано, що кожне з діянь, за вчинення яких передбачено відповідальність у ст. 382 КК України, може бути вчинено і у формі дії, і у формі бездіяльності.

Найпоширенішими способами вчинення невиконання судового рішення в законодавстві держав ЄС є: вчинення незаконних дій (знищення, пошкодження, відчуження тощо) стосовно майна, на яке накладено арешт;

здійснення права (зайняття посади, керування транспортним засобом тощо), якого особа позбавлена, й інші способи невиконання судового рішення. Досліджені норми законодавства держав ЄС закріплюють відповідальність за невиконання судового рішення як виключно за формальний склад злочину.

3.3. Визначено, що суб'єкт аналізованого злочину може бути загальним у двох випадках: а) за умов «простого» перешкоджання виконанню судового рішення (ч. 1 ст. 382 КК України) та б) за умов перешкоджання виконанню судового рішення, якщо воно заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб (ч. 3 ст. 382 КК України). У всіх інших випадках суб'єкт – спеціальний.

Подібно вирішується питання і в законодавстві держав ЄС: в окремих суб'єктом посягання визнано будь-яку особу; в окремих – суб'єкт спеціальний; в інших – суб'єктом посягання визнано і відповідальний орган, і будь-яку особу.

Останнє спонукає до розгляду питання про можливість застосування заходів кримінально-правового характеру за невиконання судового рішення до юридичних осіб і має наслідком обґрунтування доцільності такого кроку.

3.4. Суб'єктивна сторона складів злочинів, передбачених чч. 1–4 ст. 382 КК України, за винятком складу злочину з кваліфікуючою ознакою у виді суспільно небезпечного наслідку – істотної шкоди, може бути виражена виключно в прямому умислі. Психічне ставлення до наслідків при вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України, може бути і умисним, і необережним. Мотиви і мета вказаних діянь можуть бути різними та на кваліфікацію дій винної особи не впливають.

У законодавстві держав ЄС залежно від форми вини питання про відповідальність за невиконання судового рішення вирішується по-різному: або лише як за умисний злочин; або як за злочин, що може бути вчинений і умисно, і через необережність.

У деяких державах ЄС до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони зараховано мету та/чи мотив, зокрема: намір перешкодити виконанню судового рішення в частині задоволення вимог кредитора (ФРН); ухилення від судових рішень (у кримінальних і цивільних справах) (Франція); ухилення від обов'язку грошового відшкодування, накладеного судом (Люксембург); запобігання/перешкоджання виконанню судового рішення (Болгарія).

4. Досліджено зміст кваліфікуючих ознак у складі злочину, передбаченого ст. 382 КК України: вчинення такого злочину службовою особою (з урахуванням положень ст. 18 КК України); вчинення злочину особою, раніше судимою за злочин (яка має непогашену або незняту судимість за вчинення цього ж злочину); заподіяння істотної шкоди (пропонується шкоду вважати істотною (заподіяння матеріальних збитків), якщо вона в сто і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, а також завдання ударів і побоїв, заподіяння легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, незаконне позбавлення волі тощо).

Зауважено, що більшість норм КК держав ЄС, які передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення, не містять кваліфікуючих ознак.

5. Констатовано, що КК низки європейських держав містять норми, що визначають підстави звільнення від відповідальності та/чи покарання за невиконання судового рішення. Цей досвід визнано таким, що вартий запозичення.

6. Акцентовано, що в жодній із норм КК держав ЄС не передбачено як кваліфікуючу ознаку відповідальність за невиконання рішення ЄСПЛ, а відповідальність передбачено нарівні з невиконанням рішень національного суду. Це унеможливило «меншовартість» рішень національних судів. З огляду на це запропоновано виключити ч. 4 ст. 382 КК України, передбачивши водночас відповідальність за невиконання рішення ЄСПЛ, рішення та висновки КСУ в основному складі злочину.

7. Вивчення питання застосування відповідальності до осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 382 КК України, дало змогу констатувати, що найчастіше до осіб застосовується покарання у виді позбавлення волі (хоча реально не виконується) та штраф. Наголошено на негативній практиці безпідставного застосування інституту умовного звільнення від відбування покарання за ст. 75 КК України за кваліфіковані та особливо кваліфіковані види невиконання судового рішення. Поодинокими є випадки застосування як додаткового покарання за чч. 2, 3 ст. 382 КК України позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Натомість у державах ЄС позбавлення волі та штраф є основними видами покарань за невиконання судового рішення, які реально застосовуються.

8. З урахуванням одержаних результатів дослідження запропоновано:

8.1. Викласти ст. 382 КК України у такій редакції:

«Ст. 382. Невиконання судового акта

1. Умисне невиконання судового акта, що набрав законної сили, або перешкоджання його виконанню, -

карається штрафом від п'ятсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років.

2. Те саме діяння, вчинене службовою особою, -

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачене частиною першою або другою цієї статті, вчинене службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо воно заподіяло істотну шкоду

охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачені частиною першою, другою та третьою цієї статті, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно виконала судовий акт, повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Примітка. Під судовим актом в цій статті належить розуміти не тільки висновки, вирок, рішення, ухвали, постанови судів, що входять в судову систему України, а й аналогічні акти інших судових органів, що набрали законної сили у порядку, встановленому законодавством України та міжнародними договорами, які ратифікувала Верховна Рада України».

8.2. Внесення змін до ст. 96³ КК України, доповнивши п. 4 ч. 1 ст. 96³ КК України та ч. 2 примітки до ст. 96³ КК України цифрою «382» після цифри «262».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013-2017 р. р.: Загальні відомості про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820#. (дата звернення: 05.11.2018)
2. Малиновский А. А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. М., 2002. 376 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. К., 2004. 656 с.
4. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. Київ: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
5. Грищук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 248 с.
6. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1999. 18 с.
7. Яценко С. С. Основні питання загальної частини кримінального права іноземних держав. Навчальний посібник. К., 2013. 168 с.
8. Красницький І. В. Кримінальна відповідальність як інститут кримінального права Франції та України: порівняльний аналіз: монографія. Львів: Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2008. 232 с.
9. Безногих В. С. Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 22 с.
10. Красноголовец С. В. Кримінальна відповідальність за порушення виборчих та референдних прав громадян в Україні та державах

Центральної Європи (порівняльний аналіз на прикладі Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2009. 20 с.

11. Сахарук Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 20 с.

12. Головчук В. А. Кримінально-правова охорона порядку виконання судових рішень: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2012. 208 с.

13. Богонюк Г. І. Кримінально-правова характеристика невиконання судового рішення: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 201 с.

14. Букач М. О. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 18 с.

15. Харьковский Д. А. Уголовно-правовая характеристика неисполнения приговора суда, решения суда или иного судебного акта: дис. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2007. 179 с.

16. Кулешов Ю. И. Преступления против правосудия: проблемы теории, законотворчества и правоприменения: автореф. дисс. д-ра юрид. наук. Владивосток, 2007. 54 с.

17. Румянцев О. Н. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с неисполнением приговора суда и иных судебных решений: дис. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2008. 206 с.

18. Летягина Е. А. Уголовная ответственность за неисполнение приговора суда, решения суда или иного судебного акта: дис. ... канд. юрид. наук. Красноярск, 2009. 216 с.

19. Спектор Л. А. Судебная власть как объект уголовно-правовой охраны: дисс. ... д-ра юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2012. 437 с.

20. Оленьчева А. Н. Неисполнение приговора суда, решения суда или иного судебного акта: уголовно-правовая характеристика и проблемы квалификации: автореферат дис. ... кандидата юридических наук. Москва, 2011. 27 с.

21. Дворянсков И. В. Концептуальные основы уголовно-правовой

охорони інтересов судебной власти : диссертация ... доктора юридических наук. Москва, 2013. 570 с.

22. Stine Andersen. The Enforcement of EU Law: The Role of the European Commission. URL: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199645442.001.0001/acprof-9780199645442-chapter-4> (дата звернення: 05.11.2018).

23. ENFORCEMENT OF COURT DECISIONS IN EUROPE. URL: <https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-enforcement-of/168078829e> (дата звернення: 05.11.2018).

24. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. Львів, 1992. 168 с.

25. Российское законодательство X – XX веков: в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. М.: Юрид. лит., 1984. Т. 1. 432 с.

26. Друзин А. И. Уголовно-правовое обеспечение реализации судебного акта: Дис. ... канд. юрид. наук. Ульяновск, 2001. 275 с.

27. Ковальова С. Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича: монографія. Миколаїв. Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 112 с.

28. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Голова ред. ком. Ю. С. Шемшученко. К.: Укр. енцикл., 2003. Т. 5. 736 с.

29. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова. Одеса, 2002. Т. 1. 462 с.

30. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова. Одеса, 2003. Т. 2. 560 с.

31. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова. Одеса, 2003. Т. 3. 568 с.

32. Історія держави і права України: Академічний курс: підр. для студ. юрид. вуз.: у 2-х т.; за ред. В. Я. Тація [та ін.]. К., 2000. Т. 1. 646 с.

33. Права, за якими судиться малоросійський народ, 1743 / за ред. Ю. С. Шемшученко. К., 1997. 547 с.

34. Российское законодательство X – XX веков: в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. М., 1988. Т. 6. 431 с.
35. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. / За ред. В. Д. Гончаренка. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2000. Т. 1 472 с.
36. Уголовное уложение: приложение к № 5 «Журнала Министерства Юстиции» (май 1903 г.). СПб.: Сенатская типография, 1903. 144 с.
37. Кримінальний кодекс Української РСР / Відомості Верховної Ради УРСР. 1961. №2. Ст. 14
38. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>(дата звернення: 05.11.2018)
39. Налуцишин В.В. Історико-правовий аспект розвитку кримінального законодавства за невиконання судового рішення на українських землях. Університетські наукові записки. 2016. № 2 (58). С.182 – 192.
40. Бажанов М. И. Избранные труды / М. И. Бажанов; [сост.: В. И. Тютюгин, А. А. Байда, Е. В. Харитонов, Е. В. Шевченко; отв. ред. В. Я. Таций]. – Харьков: Право, 2012. – 1244 с.
41. Гавриш, С. Б. Теоретические предпосылки исследования объекта преступлений / Право и политика. 2000. № 11. С. 5
42. Грищук В. К. До питання про поняття об'єкта злочину в сучасній науці кримінального права / Наукові записки Харківського економіко-правового університету. 2004. № 1. С. 30-37.
43. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: монографія. Дніпропетровськ, 2005. 252 с.
44. Навроцький В. О. Склад злочину: юридична фікція чи правова реальність? Вісник Академії адвокатури України. 2009. Число 1. С. 237–239.
45. Панов М.І. Вибрані праці з проблем правознавства. К.: Ін Юре, 2010. 812 с.

46. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К., 2007. 496 с.
47. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Х., 2016. 256 с
48. Шепітько М. В. Поняття та види злочинів проти правосуддя за законодавством зарубіжних країн / М. В. Шепітько // Вісник Національної академії правових наук України. - 2017. - № 2. - С. 157-165.
49. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций. М., 1996. 560 с.
50. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления: Методологические аспекты. М., 2001. 208 с.
51. Курс уголовного права. Учение о преступлении: Общая часть: Учеб. для вузов / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. М., 1999. Т. 1. 592 с.
52. Фесенко Є. В. Цінності як об'єкт злочину. Право України. 1999. № 6. С. 75–78
53. Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: навч. посіб. К., 2006. 342 с.
54. Зателепин О. К. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве. Уголовное право. 2003. № 1. С. 29-31
55. Элементарный учебник общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства. Часть общая / под. общ. ред. Кистяковского А.Ф., орд. проф. Ун-та св. Владимира, д-р уголов. права. 3-е изд., печ. без перемен со второго. Киев, 1891. 850 с.
56. Фесенко Є. Об'єкт злочину з погляду реалій. ЮВУ. 1997. 14–20 серпня
57. Российское уголовное право: Общая часть. Курс лекций: В 3-х т.. Т. 1 / Наумов А.В.. - 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Волтерс Клувер, 2007. – 736 с.

58. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): монографія. К., 2006. 573 с.

59. Готін О. М. Кримінальна відповідальність за випуск або реалізацію недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки (проблеми теорії та практики): автореф. дис... канд. юрид. наук. К., 2003. 21 с.

60. Кригер Г. А. Об ошибочности освещения ряда вопросов в вузовском учебнике по Общей части советского уголовного права. Вестник Московского университета. 1954. № 1. С. 139.

61. Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск, 1992. 168 с.

62. Уголовное право России. Общая часть: Учебник / Отв. ред. Б.В. Здравомыслов. М., 1996. 512 с.

63. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. / за ред. П. С. Матишевського та ін. К., 1997. 512 с.

64. Фролов Е.А. Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социалистическую собственность: Дис. ... д-ра юрид. наук. Свердловск, 1971. 269с.

65. Налуцишин В.В. До питання об'єкта невиконання судового рішення. Університетські наукові записки. 2015. № 1 (53). С. 216–220.

66. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / [За ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. — К.: Істина, 2011. — 1121 с.

67. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 9-те вид., перероб. та доп. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К., 2012. 1316 с.

68. Мороз В. П. До питання додаткового об'єкта злочину, пов'язаного з невиконанням судового рішення / В. П. Мороз // Влада. Людина. Закон. – 2013.–№ 3 (114). – С. 53–55.

69. Баулін Ю. В. Вибрані праці. Харків.: Право, 2013. 928 с.

70. Борисов В. І. Вибрані праці. Харків.: Право, 2018. 784 с.
71. Грищук В. К. Вибрані наукові праці. Львів.: держ. ун-т внутр. справ, 2010. 824 с.
72. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. К., 2011. 192 с.
73. Українське кримінальне право: Загальна частина: Підручн. / За ред. В.О. Навроцького. К., 2013. 712 с.
74. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник. К., 2014. 944 с.
75. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков, 1988. 198 с.
76. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления. М., 1957. 363 с.
77. Загородников Н. И. Советское уголовное право: Общая и Особенная части. М., 1975. 568 с.
78. Панов Н. И. Понятие предмета преступления по советскому уголовному праву / Н. И. Панов // Проблемы правоведения. Республиканский межведомственный научный сборник. – 1984. – Вып. 45. – С. 68–72.
79. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочину) : автореф. дис. канд. юрид. наук. Х., 2002. 21 с.
80. Лащук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : автореф. дис. канд. юрид. наук. К., 2005. 20 с.
81. Злочини проти правосуддя: навч. посіб. за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В.І. Тютюгіна. Х., 2011. 155 с.
82. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 05.11.2018)

83. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 р. № 422-XIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 05.11.2018)

84. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.11.2018)

85. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 05.11.2018)

86. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 05.11.2018)

87. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 05.11.2018)

88. Вирок Кегичівського районного суду Харківської області від 21.03.2018 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72898501> (дата звернення: 05.11.2018).

89. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 05.11.2018).

90. Закон України від 23.06.2005 № 2709 «Про міжнародне приватне право». Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

91. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 05.11.2018)

92. Закон України від 24.02.1994 № 4002-XII «Про міжнародний комерційний арбітраж». Відомості Верховної Ради України. 1994. № 25. Ст. 198.

93. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. Офіційний вісник України. 2006. № 32. Ст. 270.

94. Фортуна Т. Я. Поняття та правова природа визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні. Адвокат. 2011. № 7(130). С. 41–44.

95. Лист Міністерства Юстиції України від 29.11.2012 № 11891-0-4-12/12.2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1891323-12?lang=uk> (дата звернення: 05.11.2018).

96. Налуцишин В.В. Об'єкт невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. Вісник Асоціації кримінального права України. 2017. № 1(8). С. 140–162.

97. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Французької Республіки / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – К. І. Мазуренко. К., 2017. 348 с.

98. Diritto penale, Parte generale / Ferrando Mantovani. - 8. ed.: Padova: CEDAM, 2013. - LV, 998 p.

99. Teoria del reato: una introduzione / Massimo Donini. - Padova: CEDAM, 1996. - XVI, 475 p.

100. Кримінальний кодекс Республіки Італія. URL: <http://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale> (дата звернення: 05.11.2018)

101. Кримінальний кодекс Республіки Чехія. URL: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6370/file/Czech%20Republic_CC_2009_am2011_en.pdf (дата звернення 05.11.2018)

102. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову В. С. Станіч. К., 2016. 138 с.

103. Кримінальний кодекс Республіки Угорщина. URL: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5619/file/HUngary_Criminal_Code_of_2012_en.pdf (дата звернення: 05.11.2018)

104. Кримінальний кодекс Республіки Румунія. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/8> (дата звернення: 05.11.2018)
105. Кримінальний кодекс Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/en/id/88966-the-criminal-law> (дата звернення: 05.11.2018)
106. Кримінальний кодекс Естонської Республіки. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> (дата звернення: 05.11.2018)
107. Кримінальний кодекс Республіки Словенія. URL: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3773/file/Slovenia_C_C_2008_en.pdf (дата звернення: 05.11.2018)
108. Кримінальний кодекс Республіки Болгарія. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39> (дата звернення: 05.11.2018)
109. Кримінальний кодекс Литовської Республіки. URL: <http://www.lithuanialaw.com/lithuanian-criminal-code-495> (дата звернення: 05.11.2018)
110. Blei H. Strafrecht. 12. Auflage. – Muenchen, 1983.
111. Krej V. Strafrecht. Bes. Teil. B. 1,2. 8. Auflage. Stuttgart-Berlin-Koeln, 1991.
112. Maurach R., Schroeder F.-Ch., Maiwald M. Strafrecht. Besonderer Teil. B. I. Straftaten gegen Personlichkeits – und Vermoegenswerte. 7. Auflage. Heidelberg, 1988; B. II. Straftaten gegen Gemeinschaftswerte. – Heidelberg, 1991
113. Wessels J. Strafrecht. Besonderer Teil/2. Straftaten gegen Vermoegenswerte. 17. Auflage. – Muenster, 2003
114. Haft F. Strafrecht. Besonderer Teil. 4. Auflage. – Muenchen, 1991
115. Das deutsche Strafrecht: eine systematische Darstellung/ von Hans Welzel. -II., ncubearb. und erw. Aufl. Berlin: de Gruyter, 1969. - 594 S.
116. Strafrecht, allgemeiner Teil I Walter Gropp. Ausgabe: 3., iiberarb. und erw. Aufl.: Berlin [u.a.]: Springer, 2005. - XLV1, 598 S.

117. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия: научно-практический комментарий и перевод текста закона. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект, 2016. 312 с.

118. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову О. В. Лішевської. К.: ОВК, 2016. 284 с.

119. Уголовный кодекс Австрии / Науч. ред. и вступ. статья докт. юрид. наук, проф. С. В. Милюкова; предисловие Генерального прокурора Австрии, доктора Эриста Ойгена Фабрици; перевод с немецкого Л. С. Вихровой. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. 352 с.

120. Тарбагаев А. Н. Введение в уголовное право Нидерландов: основные институты Общей части : учеб. пособие. Красноярск, 2000. 47 с.

121. Кримінальний кодекс Королівства Нідерланди. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/12> (дата звернення: 05.11.2018)

122. Кримінальний кодекс Королівства Данія. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/34> (дата звернення: 05.11.2018)

123. Кримінальний кодекс Королівства Бельгія. URL: https://issuu.com/ethics360/docs/penal_code__belgium_ (дата звернення: 05.11.2018)

124. Кримінальний кодекс Королівства Швеція URL: <http://www.government.se/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf> (дата звернення: 05.11.2018)

125. Кримінальний кодекс Республіки Фінляндія. URL: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> (дата звернення: 05.11.2018)

126. Кримінальний кодекс Республіки Словаччина. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/4> (дата звернення: 05.11.2018)

127. Кримінальний кодекс Республіки Хорватія. URL: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4283/file/Croatia_Criminal_code_am2003_en.pdf (дата звернення: 05.11.2018)

128. Кримінальний кодекс Великого Герцогства Люксембург. URL: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6406/file/Luxembourg_Criminal_Code_am2016_fr.pdf (дата звернення: 05.11.2018)

129. Кримінальний кодекс Республіки Мальта. URL: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6552/file/Malta_Criminal_Code_am2016_en.pdf (дата звернення: 05.11.2018)

130. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. К., 2001.

131. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: Монографія / Г. З. Яремко; за ред. В.О. Навроцького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 424 с.

132. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000. Справа № 1-3/2000. Офіційний вісник України. 2000. № 39.

133. Бажанов М. И. Объективная сторона преступления. Уголовное право УССР. Часть Общая. К., 1984. 400 с.

134. Бурчак Ф. Г. Объективная сторона преступления / Ф.Г. Бурчак, Е.Ф. Фесенко / Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть общая. К., 1985. 448 с.

135. Коржанський М. Й. Об'єктивна сторона злочину. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна: курс лекцій. К., 2001. С. 189–211.

136. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Монографія. К., 2005. 464 с.
137. Панов Н. И. Основные проблемы способа совершения преступления в советском уголовном праве: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. Харьков, 1987. 26 с.
138. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів вищих навчальних закладів. К., 2004. 488 с.
139. Пионтковский А. А. Объективная сторона состава преступления / Курс советского уголовного права. М., 1970. Т. 2. 516 с.
140. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. Советское уголовное право. Общая часть. М., 1974.
141. Гришаев П. И. Объективная сторона преступления: учеб. пособ. М., 1961. 48 с.
142. Уголовное право УССР. Общая часть : учебник. Ю. В. Александров, М. И. Бажанов, Н. В. Володько [и др.]; под ред. В. В. Сташиса, А. Ш. Якупова. К., 1984. 382 с.
143. Чернишова Н. В. Кримінальне право України: тези лекцій і практичні завдання для курсантів Київського училища міліції МВС України. К., 1995. 456 с.
144. Вирок Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 13.04.2018 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73339873> (дата звернення: 05.11.2018)
145. Вирок Дунаєвецького районного суду Хмельницької області від 08.07.2015 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46758186> (дата звернення: 05.11.2018)
146. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К., 2003. 1196 с.

147. Пилипенко Є. В. Перешкоджання діяльності у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2018. 228 с.

148. Вереша Р. В. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (коментар до ст. 171 КК України). Вісник Академії адвокатури України. 2009. № 2. С. 86–89.

149. Солдатенко А. Об'єктивна сторона перешкоджання здійсненню виборчого права. Вісник Львів. ун-ту. Серія юридична. 2002. Вип. 37. С. 424–429.

150. Чорний Р. Проблеми удосконалення Закону України про кримінальну відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Національний юридический журнал: теория и практика. 2015. № 1. С. 159–162.

151. Головчук В. А. Протидія невиконанню судових рішень вимагає удосконалення законодавчих приписів / Держава і право: збірник наук. праць. Юрид. і політ. науки. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. Вип. 44. С. 509–515.

152. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. 840 с.

153. Налуцишин В. В. Об'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу. Альманах міжнародного права. 2018. Випуск № 19. С. 74.

154. Pradel J. Droitpenal. T. 1. Editons Cujas. Paris, 1997. P. 317.

155. O.Levasseur, A.Chavanne, J.Montreuil, Droit penal general et procedure penale, Paris, 1994, 371 p.

156. Malinovsky A.A. Penal law of foreign countries. Moscow, 1998.

157. Жиянов М. Х. Преступление и наказание в уголовном праве Испании: Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Специальность 12.00.08. М., 1994. 19 с.

158. Gonzalo Rodriguez Mouriiio. Derecho Penal Parte General. Madrid, 1977, 358 p.

159. Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А. И. Коробеева. СПб., 2008. Т. 1. 1133 с.
160. Кримінальне право України. Загальна частина: Практикум / навч. посібник / за заг. ред. В. К. Матвійчука. К., 2006. 432 с.
161. Шем'яков О. П. Суб'єкт злочину / Кримінальне право України (Загальна частина): навч. посібник. К., 2006. 256 с.
162. Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К. – Х., 2001. 416 с.
163. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. К., 2006. 568 с.
164. Андрушко П. П. Щодо відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення у вигляді застосування до них заходів кримінально-правового характеру. Проблеми впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Харків, 1–14 квітня 2013 р.). URL: <http://ivpz.org/nternet-konferents-ya-2013> (дата звернення: 22.05.2018)
165. Михайлов О. О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні : автореф. дис. ... к. ю. н. Київ, 2008. 16 с.
166. Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... к. ю. н. Львів, 2010. 20 с.
167. Грищук В. К. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно- правове дослідження : монографія. Львів, 2013. 247 с.
168. Фріс П. Л. До питання про кримінальну відповідальність юридичної особи . Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2015. №2 (35). С. 152–156.
169. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровоград від 20.09.2018 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76592490> (дата звернення: 05.11.2018)

170. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К., 2017. 1104 с.
171. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. К., 2013. 786 с.
172. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф.. В. К. Грищука, д.ю.н., проф.. О. М. Омельчука. Хмельницький, 2016. 642 с.
173. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. Х., 2012. 904 с.
174. Фріс П. Л. Юридична особа як суб'єкт злочину за законодавством країн Європи та Америки. Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична. 2007. № 3. С. 338–344.
175. Грищук В. К., Пасєка О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: міжнародний досвід та основні теоретичні підходи: наук. - практ. посіб. Київ, 2017. 296 с.
176. Арямов А. А. Уголовное право зарубежных государств: краткий курс лекцій. М., 2016. 144 с.
177. Лазарева Н. Ю., Субъект преступления по уголовному праву Словацкой Республики / Северо-Кавказский юридический весник. 2015. № 2. С. 99–105.
178. Борисов В. И. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации. Харьков, 1995. 104 с.
179. Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів: Монографія. Львів, 2013. С. 520–553.
180. Вапсва Ю. А. Помилка у змісті суб'єктивної сторони складу злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2000. 184 с.
181. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 36 с.
182. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. К., 2006. 568 с.

183. Костенко О. М. Воля і свідомість злочинця (дослідження із застосуванням принципу натуралізму): автореф. дис. д-ра юрид. наук. Київ, 1995. 45 с.
184. Матвійчук В. К., Тарарухін С. А. Суб'єктивна сторона складу злочину: Лекція / Матвійчук В. К., Тарарухін С. А. К., 2014. 35 с.
185. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студ. юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів та ін. К., 1997. 512 с.
186. Музика А. А. Суб'єктивна сторона злочину. URL: <http://cyclon.com.ua/content/view/1360/58/1/2/> (дата звернення: 05.11.2018)
187. Нежурбіда С. І. Злочинна необережність: концепція, механізм і шляхи протидії: дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2001. 218 с.
188. Пинаев А. А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формами вины: учеб. пособ. Харьков, 1984. 51 с.
189. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: монографія. Київ, 2002. 144 с.
190. Стрельцов Є. Л. Суб'єктивна сторона злочину. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_10.pdf (дата звернення: 05.11.2018)
191. Уголовное право УССР: Часть общая. К., 1984. 348 с.
192. Курс уголовного права. Общая часть. Том 2: Учение о наказании. Под ред. Н. Ф. Кузнецовой и И. М. Тяжковой. Москва, 2002. 464 с.
193. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України: монографія. К., 2005. 224 с.
194. Вирок Саратовського районного суду Одеської області від 11.12.2017 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73339873> (дата звернення: 05.11.2018)
195. Ленсинг Х. Голландский Уголовный кодекс в сравнительном аспекте. Уголовный кодекс Голландии. СПб., 2001. 510 с.
196. Налуцишин В. В. Суб'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. Вплив

юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 16-17 лютого 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів- юристів», 2018. С. 78–82.

197. Брич Л. П. Теоретичні засади розмежування складів злочинів: дис. ... д-ра юрид. наук, Львів, 2014. 465 с.

198. Бунін Є. О. Втручання в діяльність судових органів за Кримінальним кодексом України: аналіз складу злочину та питання кваліфікації: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 259 с.

199. Марін О. К. Окремі теоретичні основи аналізу системи ознак, що кваліфікують злочин. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матер. XII регіон. наук.-практ. конф. (Львів, 9–10 лютого 2006). Львів, 2006. С. 366–369.

200. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібник. Київ, 2006. 704 с.

201. Савченко А. В. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. 2–ге вид. К., 2006. 636 с.

202. Мірошніченко С. С. Злочини проти правосуддя: теоретичні і прикладні проблеми запобігання та протидії : автореф. дис ... д-ра юрид. наук. Київ, 2012 . 40 с.

203. Мірошніченко С. Класифікація злочинів проти правосуддя. Вісник академії правових наук України. 2012. № 2. С. 237-246.

204. Кругликов Л. Л. Дифференциация ответственности в уголовном праве. СПб., 2003. 300 с.

205. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М., 2000. 400 с.

206. Кротов С. Е. Дифференциация уголовной ответственности в зависимости от категоризации преступлений, квалифицирующих признаков и обстоятельств, отягчающих наказание: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2005. 23 с.

207. Войтюк О. М. Уголовно-правовые способы ужесточения наказания: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2009. 26 с.
208. Голіна В. В. Судимість: монографія. Х., 2006. 384 с.
209. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С. С. Яценко. К., 2005. 848 с.
210. Налуцишин В. В. До питання кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ. 2018. № 2. С. 134–138.
211. Форма 6. Звіт про кількість осіб засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання за 2013–2017 рр.; Форма 1-1. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2013–2017 рр. / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 22.05.2018)
212. Пинаев А. А. Курс лекций по Общей части уголовного права. Книга вторая «О наказании». Харьков, 2002. 194с.
213. Бажанов, М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву. Киев, 1980. С. 23.
214. Денисова, Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2011. С. 5.
215. Дудоров О. Спеціальні засади призначення покарання. Слово Національної школи суддів України. 2012. № 1. С. 121-135.
216. Музыка А. А., Горох О. П. Система покарань та її підсистеми за Кримінальним кодексом України. Альманах кримінального права: збірник статей. Вип. 1. К., 2009. С. 368-390 (424с.)
217. Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України : монографія. Л., 2005. 230 с.
218. Туляков В. О., Макаренко А. С. Призначення покарання. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1 (1). С. 208-227.

219. Орловська Н. А. Санкції кримінально-правових норм: засади та принципи формування : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. Одеса, 2012. 40 с.
220. Рябчинська О. П. Теоретико-правові засади функціонування системи покарань в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Запоріжжя, 2013. 40 с
221. Іванюк Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України : дис. ... кандидата юрид. наук. Львів, 2006. 203 с.
222. Козирева В. П. Кримінальні покарання майнового характеру за законодавством України: дис. канд. юрид. наук. К., 2007. 211 с.
223. Сахарук Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз. Дис. канд. юрид. наук. К., 2006
224. Яцун О. С. Особливості кримінального покарання неповнолітніх: дисертація кандидата юридичних наук. Львів, 2009.
225. Баулін Ю. В. Поняття кримінальної відповідальності та його значення для практики застосування нового кримінального кодексу України // Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [м. Харків] 25-26 жовтня 2001 р. Київ-Харків: Юрінком Інтер, 2002. С. 39 – 42
226. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 3-є вид., перероб. і доп. К., 2007. 496 с.
227. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 4-е вид., перероб. та доп. К, 2008. 376 с.
228. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студ. вищих навч. закладів. 2-е вид., доп. і перероб. К., 2009. 512 с.
229. Вирок Красилівського районного суду Хмельницької області від 23.05.2014 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39809579> (дата звернення: 05.11.2018)

230. Вирок Староконстантинівського районного суду Хмельницької області від 07.05.2015 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44335461> (дата звернення: 05.11.2018)

231. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 26.12.2015 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71280006> (дата звернення: 05.11.2018)

232. Жалинский А. Э. Современное немецкое уголовное право. М., 2006. 506 с.

233. Rassat M.-L. Droit penal. Presses Universitaires de France. Paris: Presses Universitaires De France, 1987. – 611 p.

234. Новая социальная защита. Гуманистическое движение в уголовной практике / Ансель М.,; пер. с фр. Н. С. Лапшина; под ред. и со вступ. ст. А. А. Пионтковского. М., 1970. 312 с.

235. Лейленд Пітер. Кримінальне право: злочин, покарання, судочинство. (Англ. підхід) / Пер. з англ. П. Таращук. К., 1996. 207 с.

236. Zákon z 13. novembra 2015 «O trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov» // Právny a informamy portál Slov-Lex. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2016/%2091%20/%2020160701.html> (дата звернення 05.11.2018).

237. Грищук В. К., Красницький І. В. Система покарань за кримінальним кодексом Франції 1992 р. / Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2000. Вип. 2. С. 362-371.

238. Игнатова М. А. Уголовное право Италии : основные институты : автореф. дис. ... канд. юрид.наук. М., 2002. 24 с.

239. Налуцишин В. В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. Випуск № 5. С. 156–161. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/42.pdf (дата звернення: 05.11.2018)

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

Шановні колеги!

На кафедрі кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права проводиться соціологічне опитування в рамках дисертаційного дослідження «Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу». Метою опитування є з'ясування позиції з низки найбільш дискусійних питань. Відтак пропонуємо анонімне АНКЕТУВАННЯ. Ваші відповіді сприятимуть ґрунтовному і всебічному дослідженню. Просимо Вас уважно ознайомитись із запропонованими питаннями та дати на них відповіді, відзначивши правильний, на Ваш погляд, варіант.

Дякуємо за участь в анкетуванні.

Відомості про анкетованого

Посада науковці, працівники органів прокуратури, судді

Досвід роботи за спеціальністю 7 – 28 років

Вік 29 – 67 років

Запитання:

1. Чи належним чином сьогодні виконуються судові рішення в Україні?

а) так (0 %); б) ні (100 %).

2. Що виступає об'єктом посягання при невиконанні судового рішення?

а) порядок здійснення правосуддя (21 %); б) правосуддя в цілому (63 %);
в) авторитет органів судової влади (16 %);

3. На Вашу думку, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 382 КК України полягає у:

а) дії (12 %); б) бездіяльності (26 %); в) діянні (62 %).

4. Чи вважаєте Ви, що кримінально-правова норма, яка встановлює відповідальність за невиконання судового рішення потребує змін та доповнень?

а) так (88 %); б) ні (12 %).

5. На Вашу думку, варто посилити чи навпаки пом'якшити відповідальність за злочин, що передбачений ст. 382 «Невиконання судового рішення» КК України?

а) посилити (59 %); б) пом'якшити (6 %); в) залишити без змін (35 %).

6. Чи варто законодавцеві передбачити заохочувальну норму як захід звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 382 КК України?

а) варто (53 %); б) ні, не варто (47 %).

7. Чи вбачаєте Ви доцільність в ч. 4 ст. 382 «Умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України та умисне недодержання нею висновку Конституційного Суду України» КК України

а) вбачаю (29 %); б) ні, не вбачаю (71 %).

Дякуємо за щирі відповіді і допомогу у нашому дослідженні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Налуцишин В. В. До питання об'єкта невиконання судового рішення. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 216–220.
2. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством Латвії, Литви та Естонії. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип. № 2. С. 296–301.
3. Налуцишин В. В. Історико-правовий аспект розвитку кримінального законодавства за невиконання судового рішення на українських землях. *Університетські наукові записки*. 2016. № 2 (58). С. 182–192.
4. Налуцишин В. В. Об'єкт невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1(8). С. 140–162.
5. Налуцишин В. В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. Випуск № 5. С. 156–161. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/42.pdf
6. Налуцишин В. В. Об'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу. *Альманах міжнародного права*. 2018. Випуск № 19. С. 74.
7. Налуцишин В. В. До питання кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ*. 2018. № 2. С. 134–138.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Налуцишин В. В. Предмет невиконання судового рішення. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез всеукр. наук.-практич. конф. (м. Хмельницький, 17 квітня 2015 р.). Хмельницький: ХУУП, 2015. С. 140–143.
9. Налуцишин В. В. Вік настання кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення за законодавством Німеччини, Польщі та Болгарії. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 квітня 2016 р.). Хмельницький.: ХУУП, 2016. С. 121–123.
10. Налуцишин В. В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством Скандинавських країн (Данії, Фінляндії, Швеції). *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжн. наук. конф. (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 р.). Хмельницький: ХУУП, 2016. С. 108–109.
11. Налуцишин В. В. Суб'єкт невиконання судового рішення за законодавством окремих держав Європейського Союзу. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13–14 жовтня 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 87–91.
12. Налуцишин В. В. Суб'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу. *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16–17 лютого 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 78–82.

Акти впровадження результатів роботи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник ректора (проректор)

Національної академії

Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького
з навчальної роботи

полковник

«18» травня 2018 року

С.В. Псьол

АКТ

впровадження у навчальний процес Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького матеріалів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук аспіранта Львівського державного університету внутрішніх справ Налуцишина Володимира Вікторовича за темою «Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу»

Комісія у складі: голови комісії – *підполковника Журавля В.Г.*, тимчасово виконуючого обов'язки начальника навчального відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького кандидата військових наук та членів комісії – *полковника юстиції Андрушка О.В.*, начальника кафедри кримінального права та процесу факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, кандидата юридичних наук, доцента, *майора юстиції Орловської Н.А.*, професора кафедри кримінального права та процесу факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, доктора юридичних наук, професора

склали цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук аспіранта Львівського державного університету внутрішніх справ Налуцишина Володимира Вікторовича за темою «Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу» впроваджені у навчальний процес Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького та використовуються науково-педагогічним складом кафедри кримінального права та процесу факультету правоохоронної діяльності Національної академії державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького

при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із навчальної дисципліни «Кримінальне право».

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Налуцишин В.В. До питання об'єкта невиконання судового рішення / В.В. Налуцишин // Університетські наукові записки. – 2015. - № 1 (53). – С. 216-220.
2. Налуцишин В.В. Предмет невиконання судового рішення/ В.В. Налуцишин // Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький, 17 квітня 2015 року, Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез всеукраїнської науково-практичної конференції, 2015. – С.140-143.
3. Налуцишин В.В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством Латвії, Литви та Естонії / В.В. Налуцишин // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2016. – Випуск № 2. – С. 296-301.
4. Налуцишин В.В. Історико-правовий аспект розвитку кримінального законодавства за невиконання судового рішення / В.В. Налуцишин // Університетські наукові записки. – 2016. - № 2 (58). – С.182-192.).
5. Налуцишин В.В. Вік настання кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення за законодавством Німеччини, Польщі та Болгарії / В.В. Налуцишин // (Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький, 15 квітня 2016 року, Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез всеукраїнської науково-практичної конференції, 2016. – С.121-123).
6. Налуцишин В.В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством Скандинавських країн (Данії, Фінляндії, Швеції) / В.В. Налуцишин // (Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький, 21- 22 жовтня 2016 року, Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції, 2016. – С. 108-109).
7. Налуцишин В.В. Об'єкт невиконання судового рішення за законодавством європейських країн: порівняльно-правове дослідження / В.В. Налуцишин // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2017. – № 1(8). – С. 140-162.
8. Налуцишин В.В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу / В.В. Налуцишин // (Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – Випуск № 5. – С. 156-161.
9. Налуцишин В.В. Суб'єкт невиконання судового рішення за законодавством окремих держав Європейського Союзу/ В.В. Налуцишин // (Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 13-14 жовтня 2017 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська

фундація права», 2017. – 112 с. (С.87-91).

10. Налуцишин В.В. Суб'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу/ В.В. Налуцишин // (Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 лютого 2018 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів- юристів», 2018. – 120 с. (С.78-82).

11. Налуцишин В.В. До питання кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу/ В.В. Налуцишин // JURNALUL JURIDICNAIONAL: TEORIE IPRACTICĂ. – 2018. – № 2.

Комісія констатує, що сформульовані в дисертаційному дослідженні Налуцишина В.В. висновки, а також запропоновані доповнення і зміни до чинного законодавства України можуть бути використані під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів з кримінального права, а також рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи курсантів, студентів та слухачів.

Голова комісії:

підполковник



В. Журавель

«17» травня 2018 р.

Члени комісії:

полковник юстиції



О. Андрушко

«17» травня 2018 р.

майор юстиції



Н. Орловська

«17» травня 2018 р.



ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Реєстраційний номер запису у Єдиному реєстрі громадських об'єднань 1464408
вул. Подільська, 65/45, м. Хмельницький, 29013, тел. +38 (067) 914-08-53

вих. № 180522-1

«22» 05 2018 року

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Європейського
науково-дослідного інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України



АКТ

М.О. Стефанчук

впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта Львівського державного університету внутрішніх справ Налуцишина Володимира Вікторовича на тему «Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, у наукову діяльність Європейського науково-дослідного інституту права

Комісія у складі:

1. Музики Анатолія Ананійовича – доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України (голова комісії);
2. Левківського Богдана Казимировича – кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника;
3. Нерсеяна Армена Сабіровича – кандидата юридичних наук, адвоката

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження аспіранта Львівського державного університету внутрішніх справ Налуцишина Володимира Вікторовича на тему «Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу» використовуються у науковій діяльності Європейського науково-дослідного інституту права.

Комісія констатує, що отримані Налуцишиним Володимиром Вікторовичем результати дисертаційного дослідження мають високий теоретичний та науковий рівень, а також практичну спрямованість; можуть бути використані для подальшої наукової розробки фундаментальних та прикладних тем науки кримінального права, пов'язаних з проблематикою кримінально-правової охорони соціальних цінностей у сфері правосуддя в частині належного виконання судових рішень, що набрали законної сили.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Налуцишин В.В. До питання об'єкта невиконання судового рішення / В.В. Налуцишин // Університетські наукові записки. – 2015. - № 1 (53). – С. 216-220.

2. Налуцишин В.В. Предмет невиконання судового рішення/ В.В. Налуцишин // Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький, 17 квітня 2015 року, Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез всеукраїнської науково-практичної конференції, 2015. – С.140-143.

3. Налуцишин В.В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством Латвії, Литви та Естонії / В.В. Налуцишин // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2016. – Випуск № 2. – С. 296-301.

4. Налуцишин В.В. Історико-правовий аспект розвитку кримінального законодавства за невиконання судового рішення /

В.В. Налуцишин // Університетські наукові записки. – 2016. - № 2 (58). – С.182-192.

5. Налуцишин В.В. Вік настання кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення за законодавством Німеччини, Польщі та Болгарії / В.В. Налуцишин // (Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький, 15 квітня 2016 року, Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез всеукраїнської науково-практичної конференції, 2016. – С.121-123.)

6. Налуцишин В.В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством Скандинавських країн (Данії, Фінляндії, Швеції) / В.В. Налуцишин // (Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький, 21- 22 жовтня 2016 року, Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції, 2016. – С. 108-109).

7. Налуцишин В.В. Об'єкт невиконання судового рішення за законодавством європейських країн: порівняльно-правове дослідження / В.В. Налуцишин // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2017. – № 1(8). – С. 140-162.

8. Налуцишин В.В. Покарання за невиконання судового рішення за законодавством держав Європейського Союзу / В.В. Налуцишин // (Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – Випуск № 5. – С. 156-161.

9. Налуцишин В.В. Суб'єкт невиконання судового рішення за законодавством окремих держав Європейського Союзу/ В.В. Налуцишин // (Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 13-14 жовтня 2017 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. – С.87-91 (112 с.).

10. Налуцишин В.В. Суб'єктивна сторона невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу/

В.В. Налуцишин // (Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 лютого 2018 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів- юристів», 2018. – С.78-82 (120 с.).

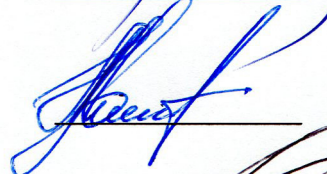
11. Налуцишин В.В. До питання кваліфікуючих ознак невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу / В.В. Налуцишин // «Jurnalul juridic national: teorie si practica». – 2018. – № 2. – Т.1. – С. 134-138.

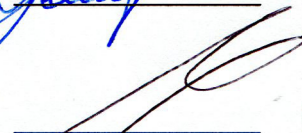
Розроблені в ході дослідження пропозиції щодо вирішення правозастосовних і теоретичних проблем оптимізації змісту та інтерпретації правових підстав кримінальної відповідальності за умисне невиконання судових рішень, що набрали законної сили, а також щодо закономірностей та шляхів удосконалення реалізації такої відповідальності та застосування інших заходів кримінально-правового характеру, зокрема пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності за умисне невиконання судових рішень, що набрали законної сили, сприятимуть вдосконаленню механізму захисту у сфері правосуддя в частині належного виконання судових рішень, що набрали законної сили, у напрямку розвитку доктринального, нормативного й прикладного забезпечення кримінально-правової охорони зазначеного об'єкту.

Голова комісії:


_____ (Музика А.А.)

Члени комісії:


_____ (Левківський Б.К.)


_____ (Нерсесян А.С.)

« 22 » 05 2018 року